

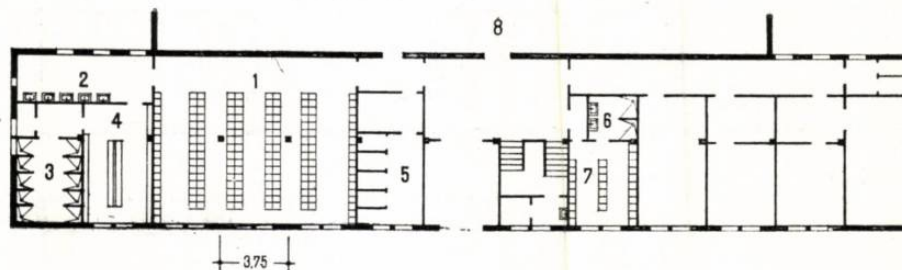
Centrul mecanic Tândărei

Grup social/sanitar

Autor, arh. P. Manu (IPROMET)

Indice: 1,10 m² de persoană

1. Vestiar pentru 186 bărbați — 2. Spălător
3. Dușuri — 4. Cameră dezbrăcare — 5. W.C.
6. Dușuri femei — 7. Vestiar pentru 70 femei
8. Hala

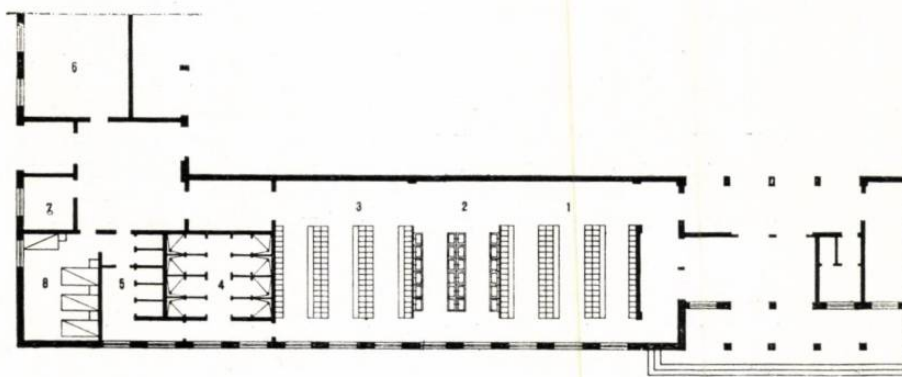

Filatura de bumbac «Teleorman» — Roșiorii de Vede

Grup social/sanitar pentru 120 femei

Autor, arh. T. Georgescu (I.P.I.U.)

1. Vestiar haine de stradă — 2. Spălătoare
3. Vestiar haine de lucru — 4. Dușuri — 5. W.C.
6. Post de prim ajutor — 7. Cameră infirmieră
8. Cameră odihnă femei

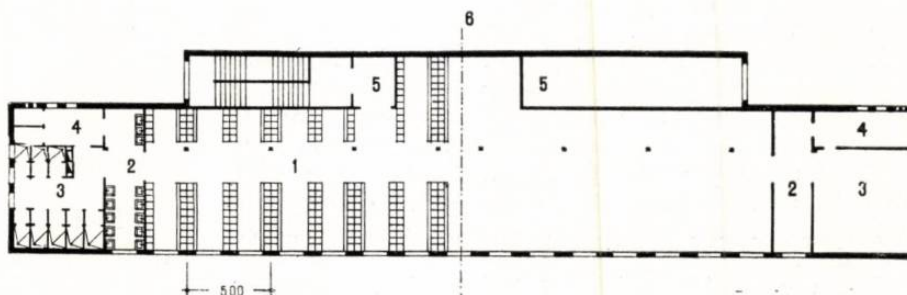
Fabrică de cauciuc

Grup social/sanitar pentru 830 bărbați

Autori, arhitecții T. Topa, I. Ionescu (I.P.I.U.)

Indice: 1,21 m² de persoană

1. Vestiare cu dulapuri individuale — 2. Spălătoare
3. Dușuri inclusiv dezbrăcare — 4. W.C.
5. Tambur

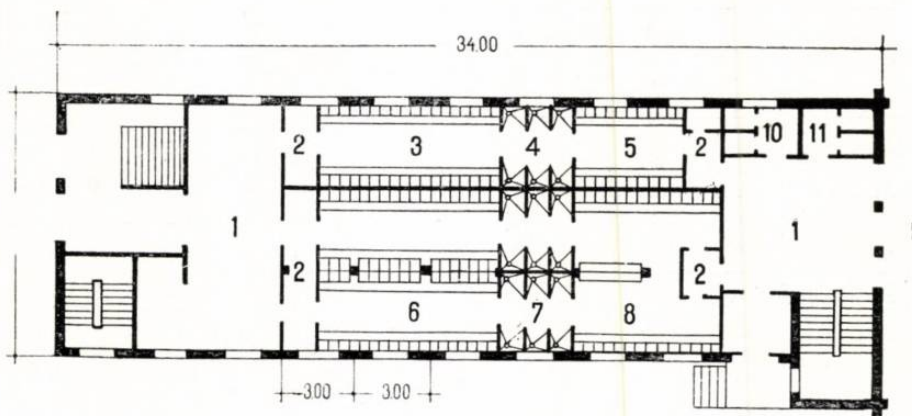
Fabrica de pâine de 60 tone din Orașul Stalin

Grup social/sanitar pentru 70 bărbați și 36 femei

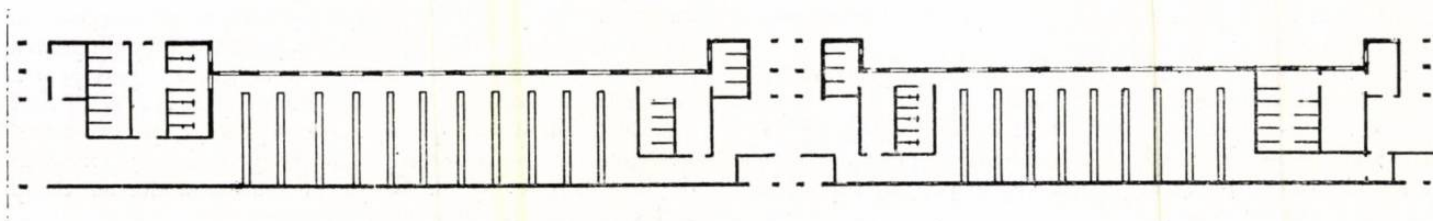
Autori, arhitecții V. Lissai, N. St. Petrașincu (I.P.I.A.)

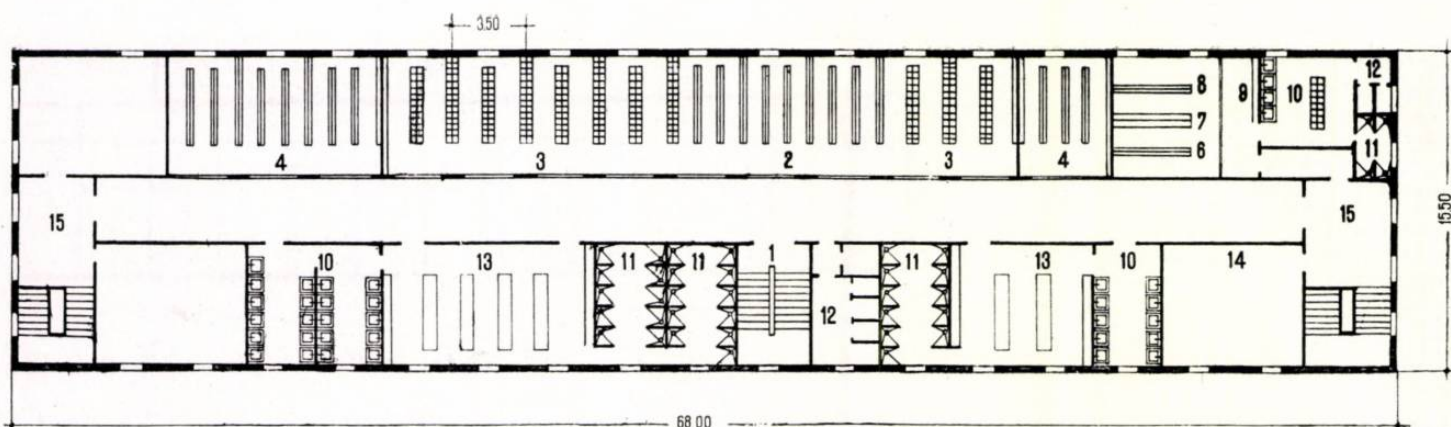
Indice: 2,5 m² de persoană

1. Hol — 2. Tampon — 3. Vestiar haine de stradă
- femei — 4. Dușuri femei — 5. Vestiar halate
- de lucru femei — 6. Vestiar haine de stradă bărbați
- 7. Dușuri — 8. Vestiar halate de lucru bărbați
- 9. Hala de fabricație — 10. W.C. bărbați
- 11. W.C. femei.

Combinat textil — Medgidia
Fragment de grupuri social/sanitare
Autori, arhitecții E. Tacu, I. Bălănescu (I.P.I.U.)

Turnătorie « Victoria » — Calan — Plan etaj
Grup social-sanitar, într-o clădire separată legată printr-o trecere subterană de hala turnătoriei, pentru 568 bărbați și 75 femei
Autor, arh. S. Baraș (IPROMET)
Indice: 1,53 m² de persoană

1. Sosire — 2. Cuiere haine de stradă bărbați — 3. Dulapuri deschise pentru haine de stradă bărbați — 4. Cuiere haine de lucru bărbați — 5. Tambur vestiar femei — 6. Cuiere haine de stradă femei — 7. Dulapuri deschise pentru haine de stradă femei — 8. Cuiere haine de lucru femei — 9. Cameră dezbrăcare femei — 10. Spălătoare — 11. Dușuri — 12. W.C. — 13. Cameră dezbrăcare bărbați — 14. Bufet — 15. Spre hala de fabricație

cutii suspendate la înălțime. Această soluție prezintă avantajul unui indice de ocupare mic, neavînd nevoie de deservire, o siguranță mai mare, întrucît fiecare cuier suspendat poate fi încuiat cu un lacăt, o zonă foarte bună de ventilare și separare între haine, servind în același timp și ca încăpere de dezbrăcare, cu inconvenientul de a fi necesară o înălțime mult mai mare (minimum 4,50 m).

Deși varietatea mare a soluționării vestiarelor în raport cu grupele și caracteristicile sanitare ale proceselor de producție, cu numărul și proporția variabilă a bărbaților și femeilor, precum și gruparea lor cu celelalte anexe, cu birourile și cu unele anexe de producție face grea tipizarea, proiectanții sovietici au căutat totuși să realizeze «celule», utilizabile pentru cazurile cînd numărul muncitorilor dintr-un schimb trece de 200.

Pentru vestiarele cu dulapuri închise, dăm comparativ prevederile normelor sovietice și cele ale normelor R.P.R. revizuite, care urmează a fi introduse.

Grupa procesului de producție	Păstrare închisă conform normelor sovietice	Păstrare închisă conform normelor R.P.R. revizuite
I/a	1 dulap simplu 0,30 m × 0,35 m × 1,90 m	1 dulap 0,33 m × 0,50 m × 1,90 m
I/b	2 dulapuri simple 0,30 m × 0,35 m × 1,90 m	
I/c și II ...	1 dulap dublu 0,50 m × 0,35 m × 1,90 m 1 dulap simplu 0,30 m × 0,35 m × 1,90 m	1 dulap 0,33 m × 0,50 m × 1,90 m 1/2 dulap 0,33 m × 0,50 m × 0,95 m
III și IV ...	1 dulap dublu 0,50 m × 0,35 m × 1,90 m 1 dulap simplu 0,30 m × 0,35 m × 1,90 m	2 dulapuri 0,33 m × 0,50 m × 1,90 m

Dăm spre comparație indicii corespunzători «celulei» de vestiare conform normelor sovietice și cei rezultați din normele sanitare R.P.R. revizuite. Astfel, conform prevederilor normelor sovietice, avem:

1. «Celulă» prevăzută cu dulapuri simple, cuprinzînd 65 locuri; indice rezultat: 0,52 m² de persoană.

2. «Celulă» prevăzută cu dulapuri duble, cuprinzînd 36 locuri; indice rezultat: 0,94 m² de persoană; pentru o deschidere de 6,60 m + 2,40 m și o travee de 4,00 m, suprafața ocupată este de 36,00 m².

Conform prevederilor normelor R.P.R. revizuite, rezultă:

Pentru o deschidere de 6,00 m:

Travee	48 locuri (cîte 1 dulap simplu de persoană)	32 locuri (cîte 1 dulap + jumătate dulap de persoană)	24 locuri (cîte 2 dulapuri de persoană)
4,50 m	0,56 m ² de persoană	0,84 m ² de persoană	1,14 m ² de persoană
5,00 m	0,62 m ² de persoană	0,99 m ² de persoană	1,25 m ² de persoană

Pentru o deschidere de 9,00 m:

Travee	84 locuri (cîte 1 dulap simplu de persoană)	56 locuri (cîte 1 dulap + jumătate dulap de persoană)	42 locuri (cîte 2 dulapuri de persoană)
4,00 m	0,43 m ² de persoană	0,64 m ² de persoană	0,86 m ² de persoană
4,50 m	0,48 m ² de persoană	0,72 m ² de persoană	0,96 m ² de persoană
5,00 m	0,53 m ² de persoană	0,80 m ² de persoană	1,07 m ² de persoană

Pentru o deschidere de 10,00 m:

Travee	96 locuri (cîte 1 dulap simplu de persoană)	64 locuri (cîte 1 dulap + jumătate dulap de persoană)	48 locuri (cîte 2 dulapuri de persoană)
4,00 m	0,41 m ² de persoană	0,62 m ² de persoană	0,83 m ² de persoană
4,50 m	0,47 m ² de persoană	0,70 m ² de persoană	0,94 m ² de persoană
5,00 m	0,52 m ² de persoană	0,79 m ² de persoană	1,40 m ² de persoană

Revizuirea «Normelor sanitare pentru amplasarea și proiectarea întreprinderilor industriale» a fost necesară, întrucît aplicarea lor conducea la suprafețe de construcție mult prea mari pentru posibilitățile fazei noastre actuale de dezvoltare. Reducerea numărului de dulapuri pentru unele categorii de procese de producție, adoptarea dulapurilor suprapuse pentru haine de protecție și plasarea lor în aceleași încăperi pentru vestiarele proceselor de producție din grupele I, II și III conduc la economii de suprafețe. În compensație, pentru o mai bună utilizare, s-a mărit suprafața dulapului la 0,33 m × 0,50 m de la 0,30 m × 0,35 m. Grupa IV utilizează cîte un dulap în încăperi separate (curate și murdare).

Numeroase sînt grupele social-sanitare proiectate la întreprinderile vechi și noi din țara noastră în ultimii 10 ani. Create pentru a umple un gol foarte mare, întrucît cele mai multe din fostele întreprinderi capitaliste erau complet lipsite de astfel de grupuri, amenajarea lor nu a respectat prevederile normelor, ci a căutat să rezolve cît mai urgent și pentru un număr cît mai mare de muncitori această importantă problemă sanitară. Uneori au fost amenajate încăperi improprii, utilizate în comun de bărbați și femei.

Trebuie să constatăm cu regret că nu tot ce s-a proiectat s-a realizat. Uneori, construcțiile social-sanitare au rămas neutilitate și au fost prost utilizate, cum s-a întîmplat la turnătorie de oțel «Steagul Roșu» din Orașul Stalin. Alte ori, s-a schimbat provizoriu destinația lor în birouri. La fabrica de plăcaje din Rîmnicul Vilcea și la fabrica de prefabricate din Orașul Stalin, deși s-au construit hale noi, nu s-au realizat grupurile social-sanitare proiectate.

Numeroase sînt totuși întreprinderile la care s-au creat, odată cu construcțiile noi, grupuri sanitare corespunzătoare atît în ceea ce privește satisfacerea nevoilor oamenilor din toate schimburile cît și utilizarea lor cu spălătoare și dușuri în număr suficient, uneori chiar în număr prea mare, cîzîndu-se în adevărate excese.

Întreprinderi ca «Progresul» din Brăila, «Flamura Roșie» din Arad, «Electroaparataj» din București, ca și multe alte fabrici și uzine au fost dotate cu grupuri social-sanitare. Astfel de grupuri s-au creat și se creează din ce în ce mai multe la întreprinderile din Hunedoara, Reșița etc.

Preocuparea pentru realizarea de economii maxime trebuie să se reflecte și în alegerea materialelor de construcție, ținîndu-se seama de condițiile de exploatare, întreținere și igienă.

Nu trebuie considerată drept lux justa folosire a unor materiale care fac posibilă o întreținere igienică, față de altele care devin în scurt timp neutilizabile.

În general, încăperile social-sanitare fac trecerea între «murdar» și «curat» și deci materialele utilizate trebuie să aibă calitatea de a fi ușor readuse în stare de curățenie.

Calcularea justă a suprafețelor de exploatare, a spațiilor de circulație, aplicarea judicioasă a indicilor, soluționarea corectă a fluxului și a amplasamentului pot aduce suficiente economii pentru a se putea utiliza unele materiale care par scumpe dar care prin exploatare rațională și durată în timp devin economice.

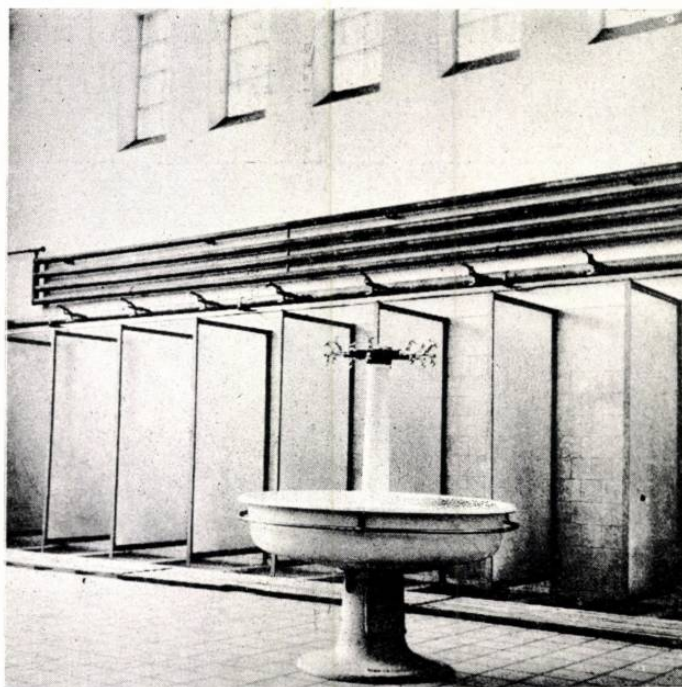
Utilizarea judicioasă, fără a cădea în excese, în raport cu nevoile, poate face rațională utilizarea unor finisaje de bună calitate, atît ca îmbrăcăminte pentru pereți, pardoseli, cît și ca aparatură, ținîndu-se seama de gradul de umiditate sporită a acestor încăperi (dușuri, spălătoare, w.c.) și de scopul lor igienic-sanitar.

Problemele de instalații: lumină, ventilație, încălzire, apă, canalizare au o importanță deosebită în dotarea grupurilor social-sanitare. Instalațiile de tot felul ridică probleme serioase, probleme care trebuie să se pună odată studiul de arhitectură, nu să se caute ulterior soluționarea lor independentă și la întîmplare.

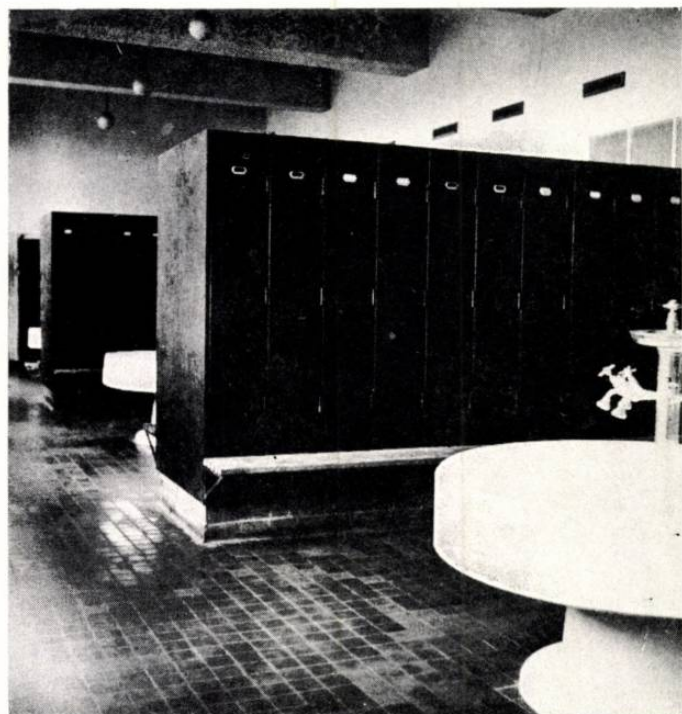
Odată cu realizarea acestor sarcini, arhitectul va căuta să dea anexelor social-sanitare o rezolvare plastică corespunzătoare.

Contrastul dintre volumele și proporțiile clădirilor de producție și cele ale anexelor social-sanitare poate sublinia destinația lor diferită, dînd totodată scară construcțiilor cu înălțimi mari, în timp ce înglobarea anexelor social-sanitare în clădirile de producție — în afară de dezavantajele amintite — rupe unitatea lor și creează mari dificultăți de ritm și proporții.

În practica proiectării, nu toate clădirile unei întreprinderi industriale sînt realizate de același arhitect. Considerăm însă întreprinderea industrială ca un ansamblu căruia arhitectul trebuie să-i subordoneze elementele componente, urmărind armonia întregului tot. Arhitectul care proiectează în cadrul unei întreprinderi industriale o clădire izolată, fără a ține

Fabrică de piese de schimb
Spălător

Combinatul poligrafic Casa Științei «I. V. Stalin»
Vestiar

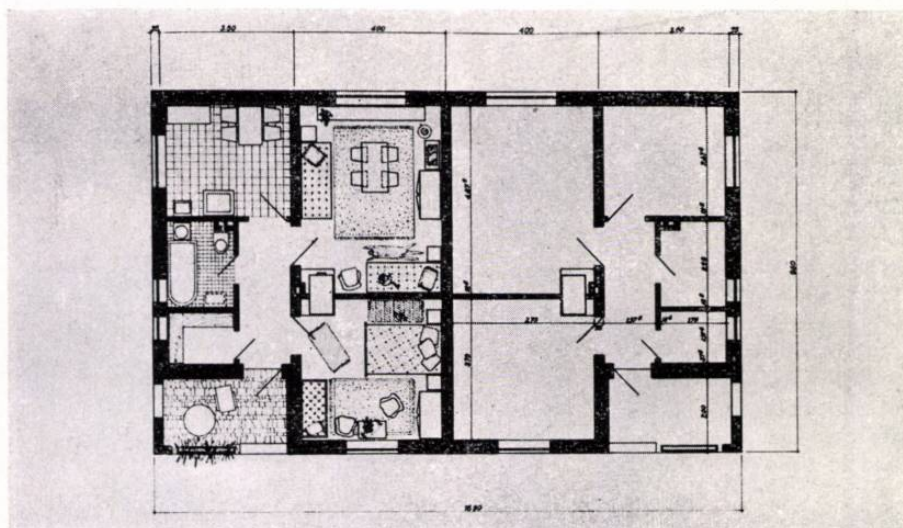
seamă de importanța ei în cadrul întregului ansamblu și de arhitectura clădirilor înconjurătoare, care nu se preocupă de cunoașterea amănunțită a planului general al întreprinderii, poate greși, creînd o lucrare care nu se armonizează cu restul construcțiilor.

Rezolvarea arhitecturală a grupurilor social-sanitare poate fi considerată satisfăcătoare dacă realizează o distribuție interioară rațională, o circulație comodă, o justă soluționare a raportului între volume, un sistem constructiv economic și rațional pentru execuție, proporții juste între diferitele părți ale clădirii, armonie de ansamblu, unitate de compoziție și o finisare modestă, dar de bună calitate.

DISCUȚIE DE CREAȚIE ASUPRA PROIECTELOR TIP DE LOCUINȚE INDIVIDUALE

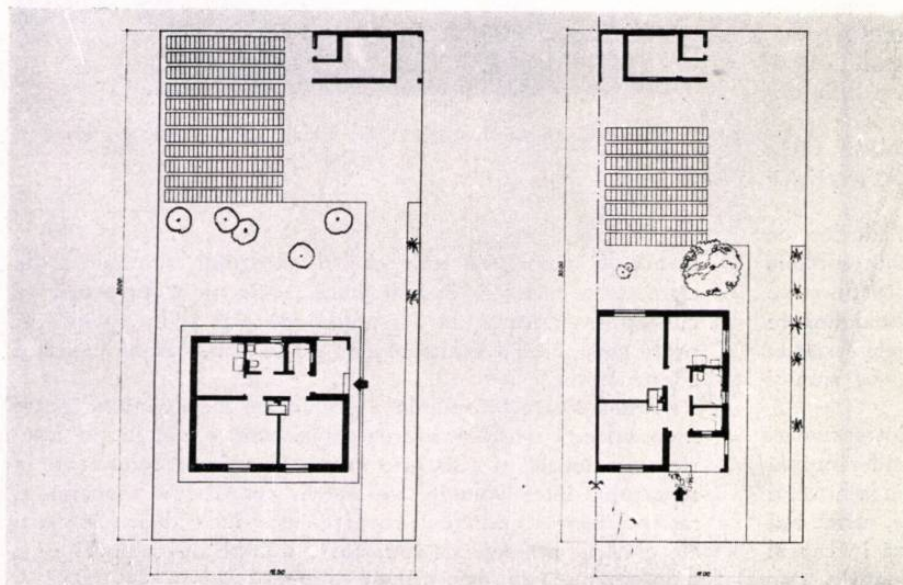

Locuință individuală (pentru mediul urban) — Proiect 2310 — ISPROR — Perspectivă
Autori, arhitecții V. Smighelschi, Violeta Morariu

Plan parter

Plan de situație

În cursul lunilor februarie-martie 1955 a avut loc la Casa Arhitectului discuția de creație asupra proiectelor tip de locuințe individuale. Avînd drept scop de a analiza experiența de pînă acum în acest domeniu, precum și de a ajuta la o justă întocmire a temei program pentru un viitor concurs de proiecte tip de locuințe individuale, discuția organizată de Secția pentru îndrumarea creației în domeniul proiectării ansamblurilor și clădirilor publice și de locuit a Uniunii Arhitecților a dat prilejul unui număr de arhitecți și ingineri de a-și expune punctele lor de vedere asupra multora dintre aspectele legate de proiectarea de locuințe.

Înainte, cît și în timpul discuțiilor, au fost prezentate, într-o expoziție organizată la Casa Arhitectului, o serie de proiecte tip de locuințe individuale elaborate în cadrul institutelor de proiectare și care au constituit obiectul analizei, atît al referatelor, cît și al discuțiilor ce s-au purtat.

Discuția de creație asupra locuinței individuale a fost condusă de arh. C. Moșinschi, responsabilul Secției pentru îndrumarea creației în domeniul proiectării ansamblurilor și clădirilor publice și de locuit a Uniunii Arhitecților, care deschizînd ședința a subliniat deosebita importanță pe care tema pusă în discuție o are, atît din punct de vedere social și economic, cît și pentru locul pe care ea îl ocupă în preocupările profesionale ale arhitecților.

La baza discuțiilor ce au fost purtate în cadrul celor patru ședințe au stat următoarele trei referate:

I. «Probleme generale ale proiectării locuinței individuale. Analiza proiectelor tip 1954, scheme și funcțiuni», întocmit de arh. M. Dima, în colaborare cu arhitecții M. Enescu, E. Cosmatu și R. Stan.

II. «Despre mijloacele de realizare a unui volum crescînd de locuințe tip individuale și prin cooperare, pe bază de credite de stat», întocmit de arh. N. Florescu, în colaborare cu arh. V. Smighelschi și ing. A. Boverman.

III. «Sistematizări, aspecte plastice și de compoziție a elementului tip și a ansamblurilor de locuințe individuale», întocmit de arhitecții Liliana Dinescu și G. Filipeanu.

Primul referat a arătat deosebirea uriașă ce există între felul în care se pune problema locuințelor în țara noastră sub regimurile trecute, cînd prin construcția de locuințe se urmărea doar îmbogățirea exploatatorilor, și felul în care se pune problema construcției de locuințe astăzi, cînd în condițiile regimului democratic popular statul alocă fonduri importante de investiții și credite pentru

îmbunătățirea continuă a condițiilor de locuit ale oamenilor muncii.

După expunerea cerințelor generale ale programului locuinței individuale, referatul a trecut la prezentarea criteriilor pe baza cărora au fost studiate proiectele și puse discuției.

Fiecare din rezolvările date de colectivele de proiectanți din diferitele institute de proiectare au fost analizate ținându-se seama de economicitatea soluției, de tehnica de execuție preconizată, de compoziția arhitecturală și aspectul plastic realizat.

Au fost urmărite, îndeosebi, în cadrul prezentării, următoarele probleme: circulația în cadrul apartamentului, dispoziția încăperilor, posibilitatea mobilării spațiului, dotarea apartamentului cu serviciile necesare, orientarea camerelor de locuit.

Criticând unele deficiențe existente în ceea ce privește temele de proiectare, documentarea tehnicoștiințifică, îndrumarea de către C.S.A.C. a proiectării etc., referatul a făcut o serie de propuneri în vederea îmbunătățirii în viitor a activității de elaborare a proiectelor tip de locuințe individuale.

Referatul al doilea a dezvoltat următoarele probleme:

— Condițiile esențiale ce stau la baza realizării unui volum crescând de locuințe prin cooperare sau individuale, pe bază de credite de stat.

— Analiza programelor ce se desprind din H.C.M. nr. 4015/1953 cu privire la acest fel de construcții.

— Aspecte economice și tehnice referitoare la materialele de construcție, rezultate din proiectele realizate până azi.

— Concluzii și propuneri în vederea realizării unui volum sporit de locuințe, prin prisma posibilităților de perspectivă imediată, în anii 1955—1956.

Analizând în mod critic proiectele prezentate și trăgând concluzii din experiența acumulată în domeniul construcției de locuințe, referatul a relevat faptul că se poate realiza o creștere masivă a volumului de construcții numai prin dezvoltarea în viitor a prefabricării, a uzinării elementelor de construcție. A fost subliniată, de asemenea, necesitatea utilizării materialelor locale ce se găsesc în diferite regiuni ale țării, precum și importanța pe care o are, în perioada de construcție imediată, semifabricarea elementelor de construcție din aceste materiale.

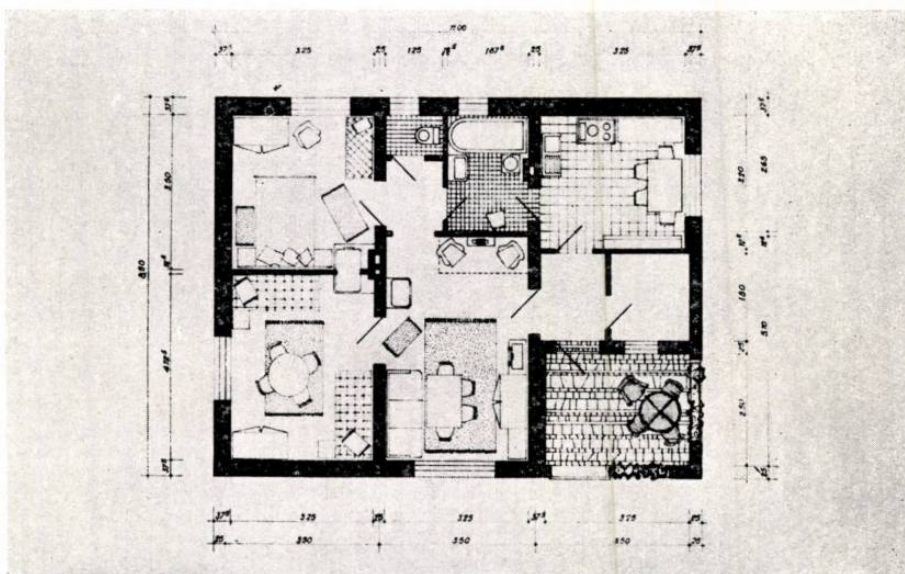
Cel de al treilea referat a analizat câteva probleme de sistematizare, plastică și compoziție în legătură cu proiectarea ansamblurilor de locuințe individuale.

Referatul a arătat că o premisă a proiectării juste, în acest domeniu, este amplasarea rațională, în cadrul orașului, a cartierelor sau a zonelor de locuințe individuale, iar apoi rezolvarea judicioasă a problemelor de sistematizare, de organizare a terenului sau teritoriului stabilit.

Prezentând în mod critic diverse soluționări date unor probleme de sistematizare, referatul a analizat în continuare

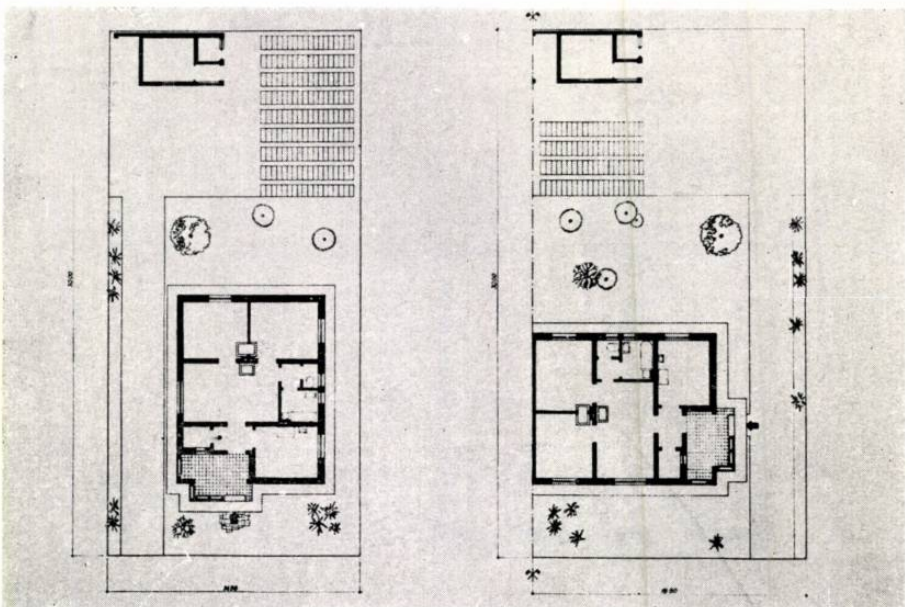

Locuință individuală (pentru mediul urban) — Proiect 548 — ISPROR
Perspectivă

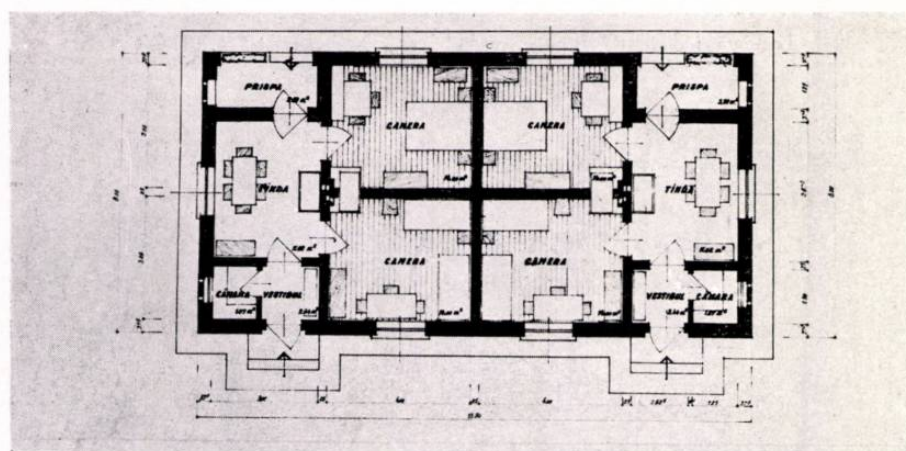
Plan parter

Plan de situație

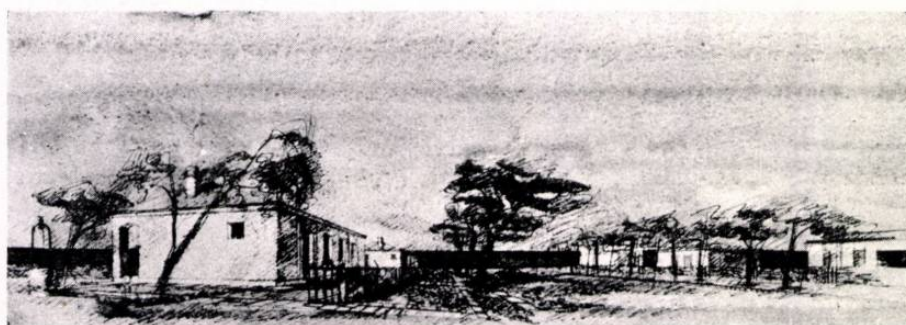

Locuință individuală — Proiect Z (2 apartamente) I.P.C.I. — Perspectivă
Autori, arhitecții C. Minescu, Eliza Peretz

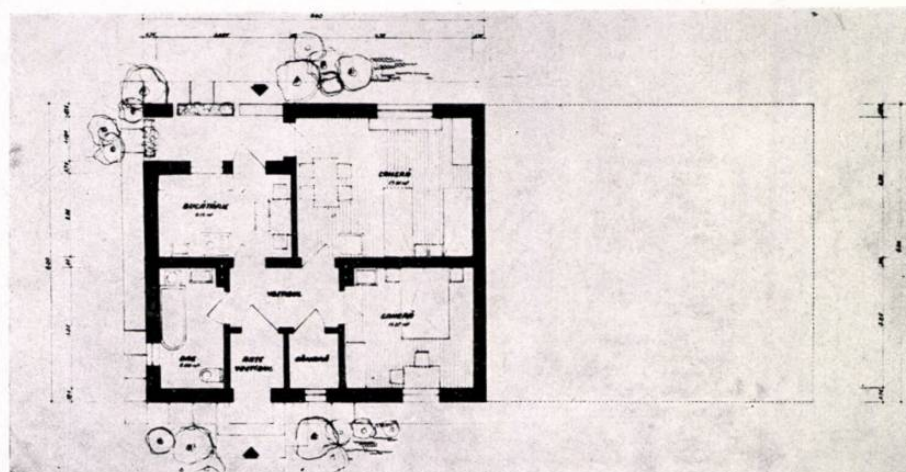

Plan parter

Locuință individuală — Proiect X — I.P.C.I. — Perspectivă
Autor, arh. R. Patrulius

Plan parter

cîteva ansambluri realizate în țara noastră (pe Valea Jiului, la Ciulnița etc.).

Referindu-se la principiile ce stau la baza compoziției arhitecturale a străzilor, referatul a analizat o serie de străzi realizate în orașele Comănești, Cernavodă, Hunedoara ș.a. În comparație cu acestea au fost prezentate o serie de rezolvări vechi din trecut: străzile cartierului de locuit din nordul Capitalei, străzi vechi din Sighișoara, Orașul Stalin, Galați, precum și o serie de exemple din U.R.S.S.

Făcînd unele considerații critice asupra rezolvării plastice a fațadelor proiectelor supuse discuției, referatul a subliniat necesitatea prelucrării creatoare a arhitecturii populare, și nu copierea ei mecanică.

★

Discuțiile ce au avut loc, la care au luat parte un număr important din cei prezenți, au analizat problema locuinței individuale sub multiplele ei aspecte: tehnic, economic și plastic.

Referindu-se la problema destinației și funcțiunii locuinței, arhitecții G. Petrașcu, C. Rado, Gh. Sebestyen și alții au arătat că punctul de plecare în studiul acestui program de arhitectură trebuie să fie necesitatea rezolvării armonioase, atât a problemei vieții de familie în colectiv, cît și a problemelor legate de viața individuală, particulară, a fiecărui membru al familiei. Vorbitorii au scos în evidență necesitatea elaborării de proiecte tip variate în funcție de tradițiile specifice diferitelor regiuni și de ocupația locatarilor, mărimea și dispoziția pieselor componente ale apartamentului fiind în directă legătură cu acești factori. În problema măririi locuinței individuale, arh. Gh. Sebestyen a arătat că trebuie elaborate proiecte tip cu suprafețe construite variate, accesibile diferitelor categorii de cetățeni.

În cursul discuțiilor a fost atinsă și problema amplasării locuințelor individuale în cadrul orașelor țării noastre, în general, și în cadrul orașului București în particular.

Luînd cuvîntul în această problemă, arhitectul șef al orașului București, prof. arh. P. Macovei, a arătat că problema amplasării locuinței individuale, în general, trebuie privită și sub aspectul lucrărilor edilitare necesare bunei funcționări a acesteia; el a relevat că, sub acest raport, costul locuințelor individuale se ridică foarte mult; acest lucru impune o cît mai judicioasă amplasare a locuințelor în cadrul orașelor.

Arh. G. Gusti a subliniat necesitatea unei judicioase zonificări a orașelor noastre, în cadrul căreia trebuie prevăzute zone de locuințe individuale cu parter și parter-etaj.

Crîticînd poziția arh. D. Farb, care a susținut în cadrul discuțiilor că în București trebuie exclusă construcția locuințelor individuale cu parter, chiar admiterea locuințelor cu parter și un etaj reprezentînd un sacrificiu, prof. arh. G. Gusti a arătat

că asemenea afirmații oglindesc o atitudine nerealistă și că în orașul București, ca în toate celelalte orașe din țară, trebuie prevăzute amplasamente pentru locuințe cu parter și parter+etaj.

În ceea ce privește rezolvarea ansamblurilor de locuințe individuale, arhitecții T. Niga, L. Axelrad și D. Farb au arătat necesitatea rezolvării unor astfel de proiecte tip, care să permită înșiruirea și cuplarea acestor construcții.

Referindu-se la planul locuințelor, arh. T. Niga a susținut ipoteza clădirii în care toate camerele de locuit să fie orientate spre lot, spre grădină, aceasta rezolvând cerința ca locuința să fie locul de recreare necesar omului după ce se întoarce de la muncă.

Numeroși vorbitori au atacat problemele ridicate de funcțiunea și dimensiunea pieselor componente ale locuinței.

Majoritatea vorbitorilor care au atins aceste probleme — ca arhitecții C. Rado, G. Petrașcu, E. Popescu, A. Curagea — au subliniat necesitatea existenței în cadrul locuinței individuale a unei camere mari și a 1—2 camere mai mici. Totodată a fost susținută și ideea unei bucătării mai larg dimensionate, care să funcționeze și ca sufragerie.

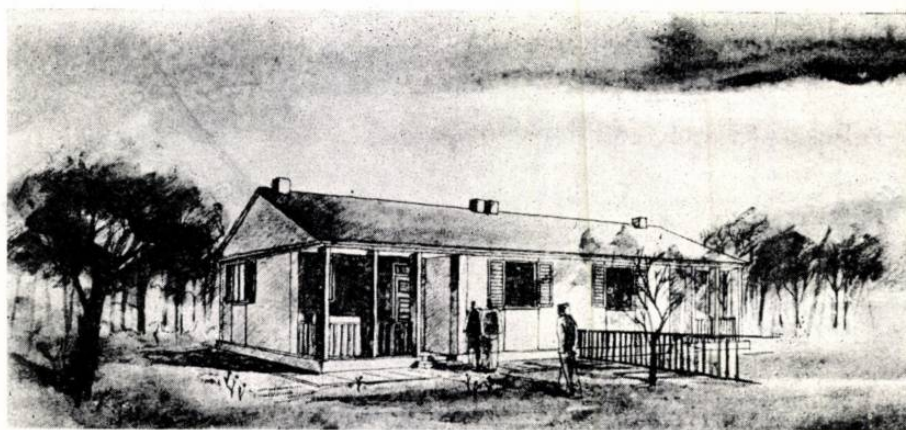
Arh. M. Ricci a arătat utilitatea rezolvării programului locuințelor individuale în sistemul camerelor comandate, sistem care aduce o serie de avantaje în ceea ce privește economia de spațiu, dar a propus utilizarea acestui sistem numai într-un raport limitat față de volumul total al construcțiilor de locuințe.

O contribuție concretă în discutarea acestor probleme a adus arh. M. Bruno, care a prezentat unele studii personale de locuințe individuale parter+etaj.

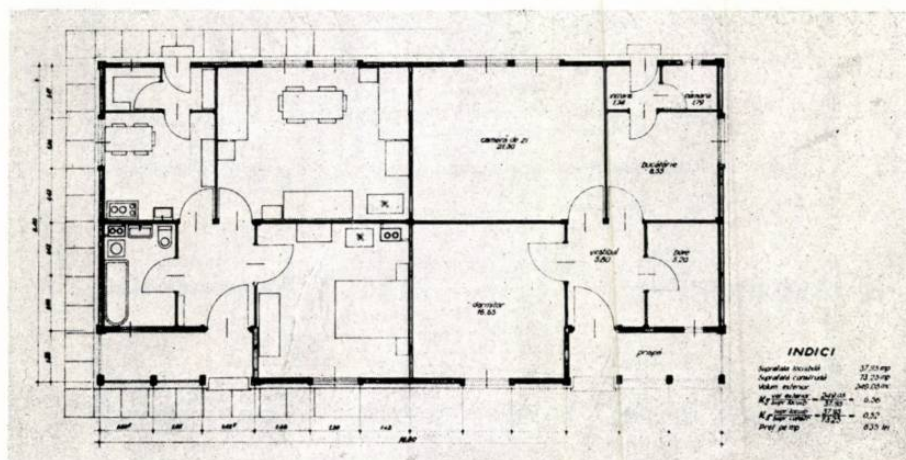
Problemele tehnico-economice au făcut obiectul unor largi discuții. Majoritatea vorbitorilor au arătat că singura cale justă către care trebuie să ne îndreptăm, pentru a asigura o execuție rapidă și în masă a locuințelor individuale după proiecte tip, este industrializarea, prin prefabricarea elementelor de construcție. În acest sens au luat cuvântul arhitecții C. Rado, A. Gheorghiu, D. Farb, G. Gusti, M. Ricci, V. Smighelschi, T. Niga; unii dintre ei au propus executarea unor elemente prefabricate mici de construcție, care să fie ieftine și a căror utilizare să nu necesite decât o mică mecanizare a șantierelor.

Aducând un aport pozitiv și concret în dezbaterile acestor probleme, arh. T. Sassu a prezentat o serie de planșe reprezentând proiectul unei locuințe din panouri prefabricate din stufit în rame de beton armat.

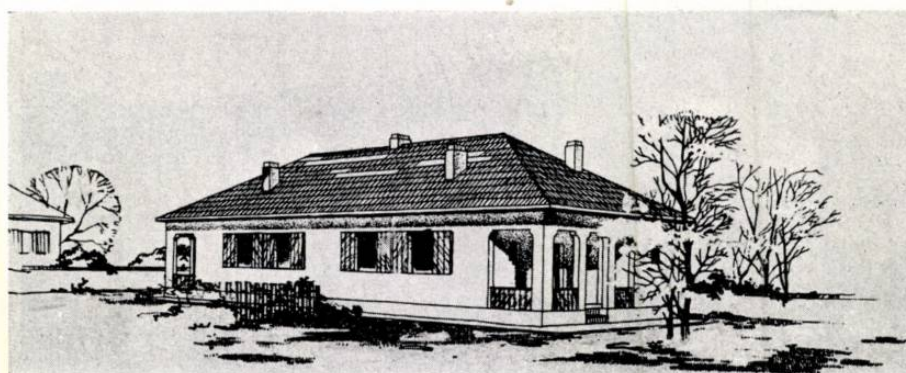
În expunerea sa, ing. A. Fierlinger s-a referit la o serie de probleme tehnice și economice ale execuției locuințelor, scoțând în evidență utilitatea și economicitatea folosirii pentru astfel de construcții a blocurilor din materiale silico-calcare și silico-spumoase; el a arătat totodată necesitatea unei grupări de minimum

Locuință individuală (din panouri prefabricate) — Proiect I.P.C. — Perspectivă
Autori, arhitect T. Sassu, inginerii T. Dinescu, M. Gheorghiu

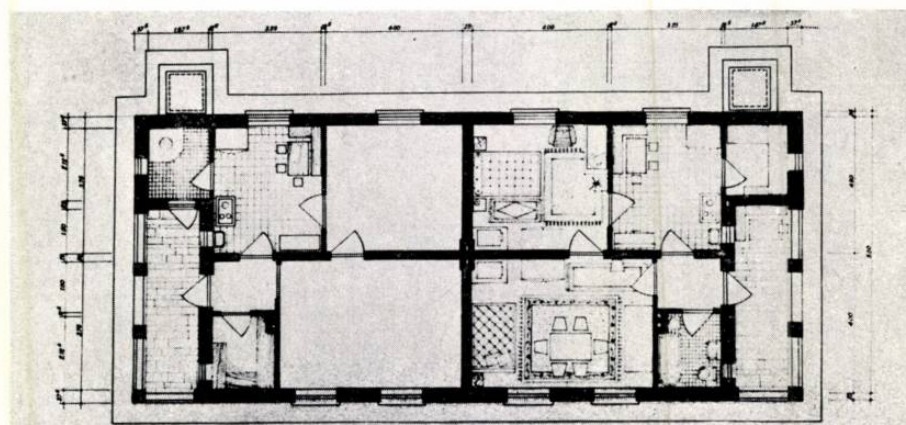

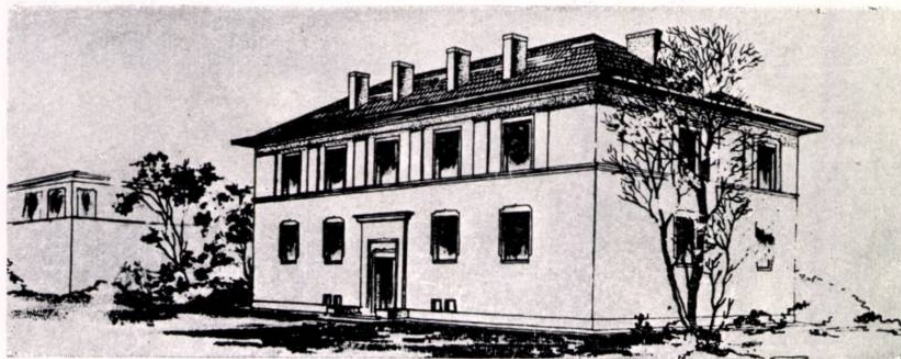
Plan parter

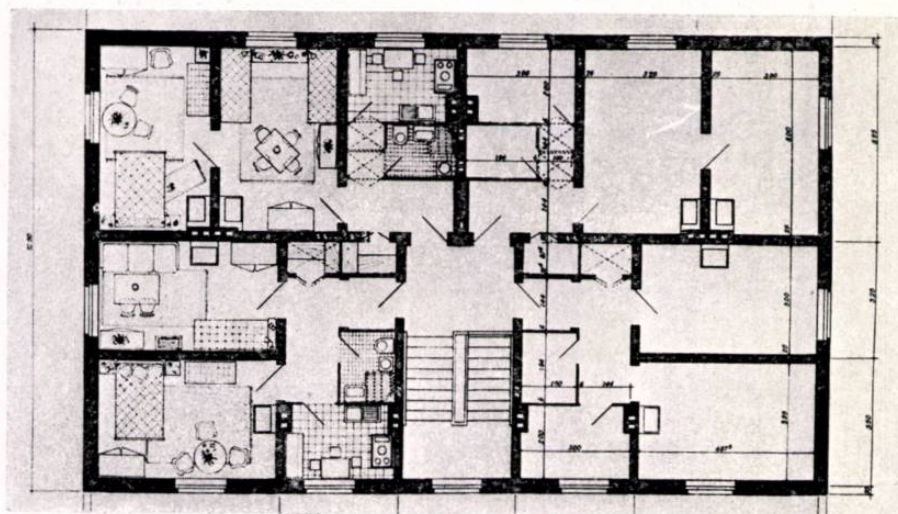
Locuință individuală (pentru mediul agricol) — Proiect 1014/7 — ISPROR — Perspectivă
Autor, arh. S. Timotin

Plan parter

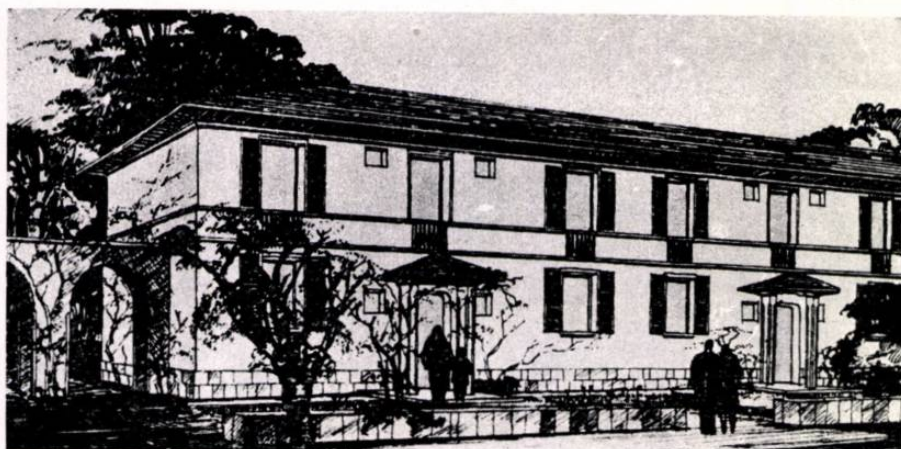

Locuință individuală (tip urban) — Proiect 752 — ISPROR — Perspectivă
Autori, arhitecții Al. Stan, Ana Solomon

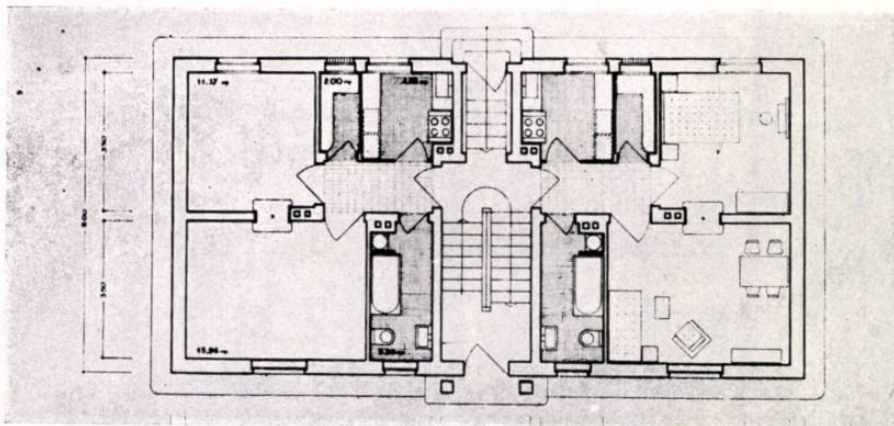

Plan parter

Locuință individuală — Proiect 214/3 (pentru anul 1955) — Proiect București — Perspectivă
Autor, arh. D. Slavici

Plan parter

10—12 construcții, pentru o mai rațională utilizare a utilajului de șantier.

Arh. T. Ricci, arătând unele lipsuri ale temelor de proiectare, a subliniat că acestea trebuie stabilite pe baza unor anchete largi întreprinse în rândurile celor ce folosesc construcțiile tip executate în ultimii ani; vorbitorul a abordat o serie de aspecte variate ale problemei locuinței individuale, insistând asupra reducerii prețului de cost, făcând în acest sens propuneri concrete.

Referindu-se la problemele de plastică a clădirilor de locuit, arhitecții V. Smigheleschi și A. Gheorghiu au subliniat rolul plastic important al prispei. În cadrul discuțiilor a fost criticată poziția arh. G. Gusti în ceea ce privește înțelegerea injustă a rolului prispei în casa țărănească.

Arh. L. Axelrad, relevând necesitatea unei juste rezolvări plastice a tuturor elementelor construcției, a subliniat importanța plastică oferită de acoperișul clădirilor de locuit, ca fiind unul din elementele neglijate pînă acum în proiectare. El a arătat că s-ar obține mari avantaje de ordin economic și plastic dacă s-ar trece la folosirea mansardelor ca spațiu locuibil.

Criticînd unele lucrări executate pînă acum, arh. Eug. Popescu a remarcat faptul că o serie de locuințe individuale construite în diferite regiuni ale țării noastre nu se integrează în ansamblurile urbanistice existente, stricînd efectul plastic general, în loc să-l desăvîrșească.

Referindu-se la problemele arhitecturii de interior, arh. M. Ricci a subliniat importanța economică și plastică a unei juste rezolvări a problemei mobilierului; el a criticat obiceiul de a se studia mobilierul numai în plan, arătînd că plastica interioară a apartamentului se poate realiza numai studiînd mobilierul în spațiu și folosînd în mod judicios pereții. Vorbitorii ce au atins această problemă au relevat necesitatea standardizării mobilierului de bucătărie în vederea unei raționale folosiri a spațiului.

Mulți dintre cei care au luat cuvîntul au făcut o serie de propuneri referitoare la diverse aspecte ale problemei discutate: tipizarea construcțiilor anexe gospodărești, definitivarea de către M.I.M.C. a unor cataloage de prefabricate și materiale locale pe regiuni etc. Au fost făcute, de asemenea, propuneri referitoare la felul în care să fie elaborată tema concursului ce se va organiza pentru proiecte tip de locuințe individuale.

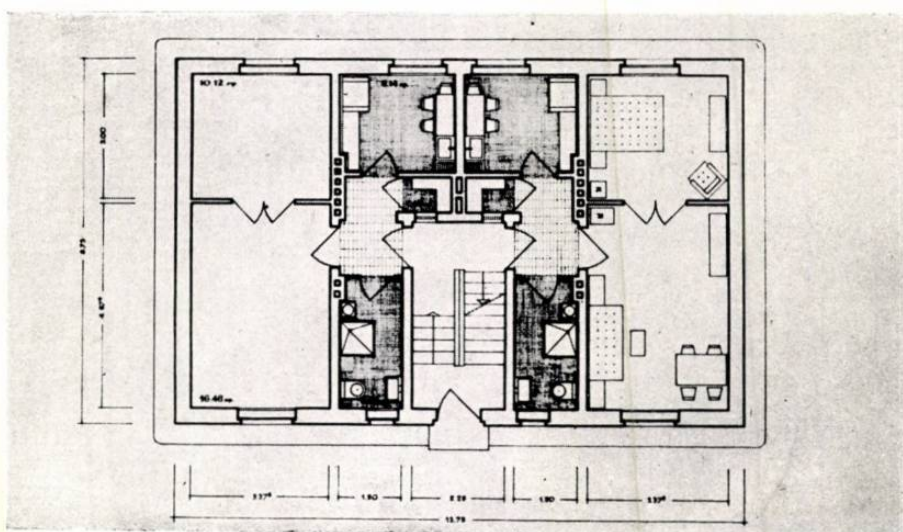
În încheierea discuțiilor, arh. C. Moșinșchi a arătat utilitatea și rolul pozitiv al discuțiilor purtate în cele patru ședințe, anunțînd că secția pe care o conduce în cadrul Uniunii Arhitecților va analiza cu atenție materialul bogat al discuțiilor și va trage concluzii; acestea se vor oglindi și în tema concursului ce va fi organizat.

Locuință individuală
Proiect 141/3 (pentru anul 1954)
Proiect - București
Autor, arh. C. Alifanti

Perspectivă

Plan parter

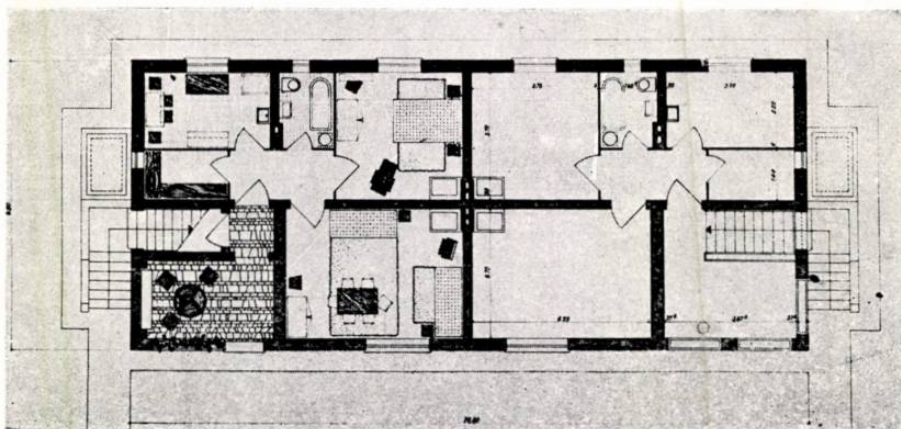

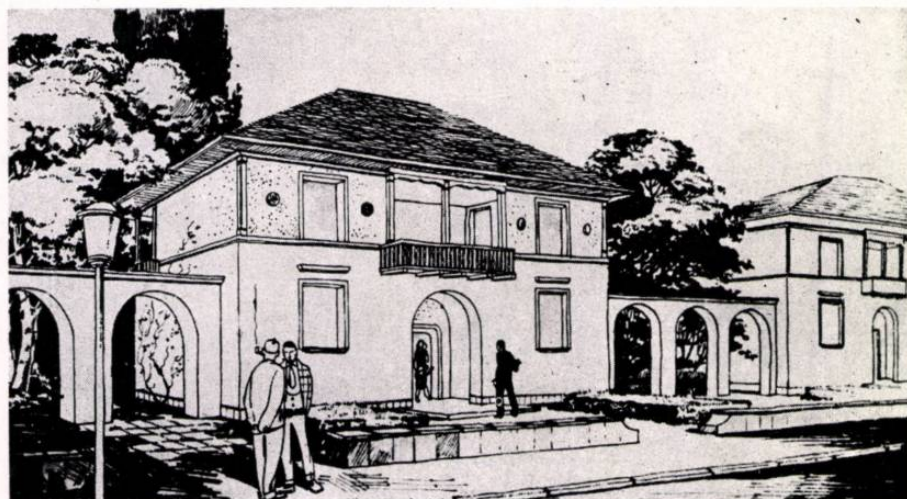
Locuință individuală (pentru mediul agricol)
Proiect 1014/10 — ISPROR Divizia tipizări

Perspectivă

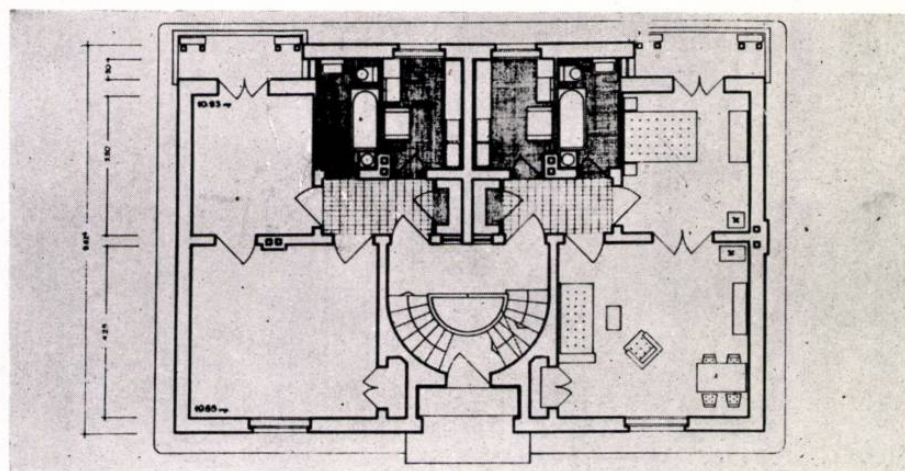
Plan parter

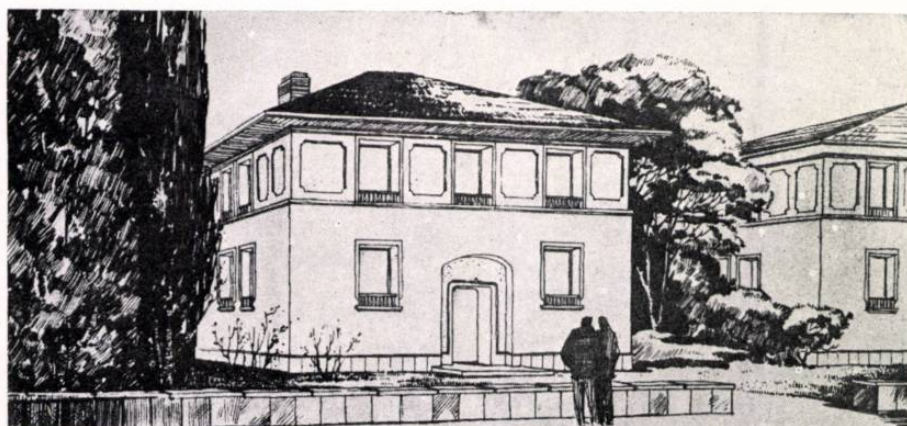

Locuință individuală
Proiect 214/1 (pentru anul 1955)
Proiect - București
Autor, arh. D. Slavici

Perspectivă

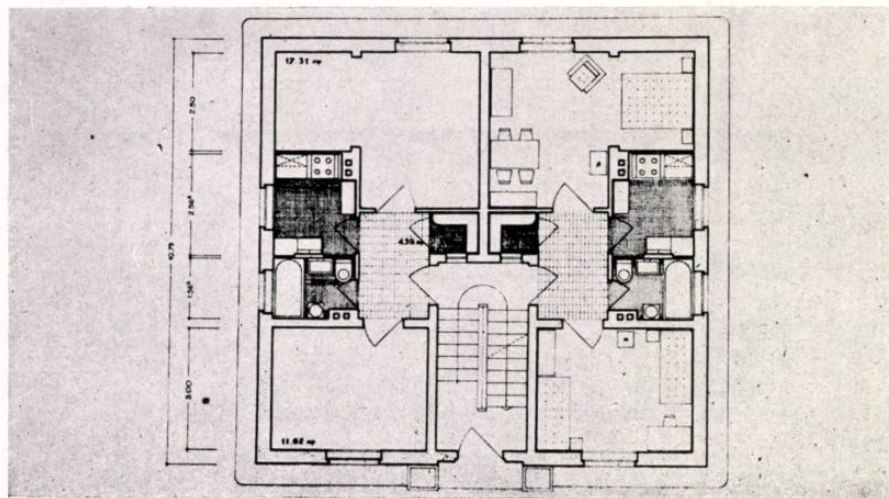

Plan parter

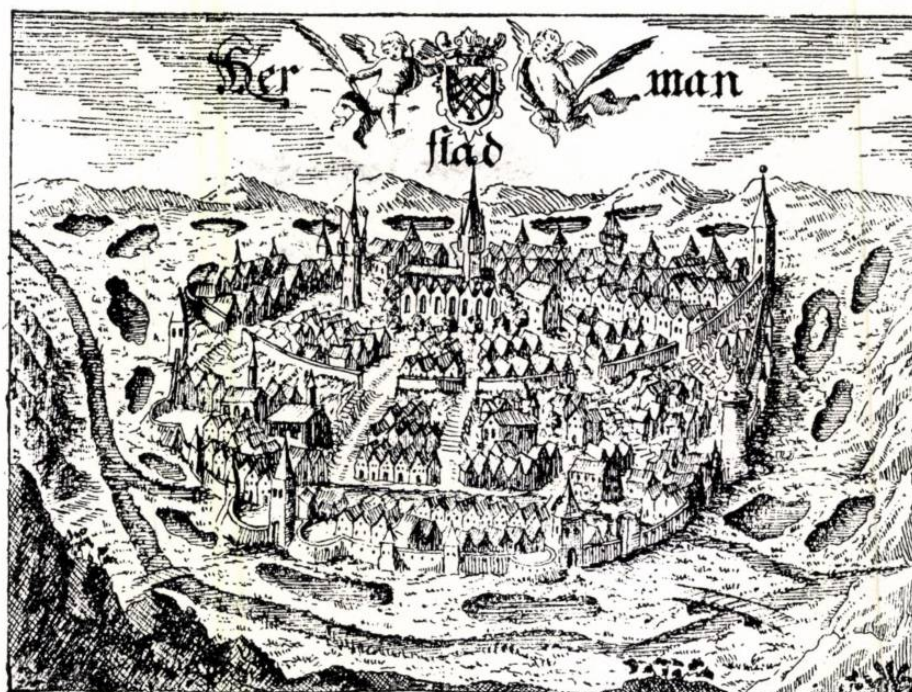

Locuință individuală
Proiect 214/2 (pentru anul 1955)
Proiect - București
Autor, arh. E. Cosmatu

Perspectivă

Plan parter

Orașul Sibiu în sec. XVII (stampă veche)

LUCRĂRI DE RESTAURARE A ZIDURILOR CETĂȚII SIBIU

Arh. E. MACHEDON

Orașul Sibiu, așezat la străpungerea Carpaților de către Olt, datează din anul 1141, când regele Geza al II-lea al Ungariei a adus aici coloniști germani pentru apărarea granițelor.

Istoria cetății Sibiului se citește în evoluția celor cinci rânduri de ziduri de apărare, care s-au dezvoltat aproape concentric în jurul cetății bisericii (Kirchenburg) și care marchează cinci etape de dezvoltare a orașului, fiecare corespunzând unui secol.

Secolul XII. După obiceiul medieval, colonia a fost așezată pe un teren prezentînd două niveluri.

Jos s-au așezat agricultorii, de-a lungul a două drumuri, la a căror intersecție s-a format prima piață (Marktplatz), care a rămas pînă azi centrul orașului de jos (Unterstadt).

Sus, pe platoul sudic înalt de 15—20 m, s-a construit biserica, înconjurată de primul sistem de apărare, format din palisade întărite cu turnuri. Dintre aceste turnuri, Priesterturm a durat pînă în anul 1898.

Secolul XIII. În anul 1224, regele Andrei II dă o «diplomă de aur» prin care se garantează autențmia și libertatea cetății, numită în acea epocă Hermannsdorf sau Villa Hermanni. În anul 1241 năvălesc tătării care distrug palisadele și dau foc satului. Într-o cronică a unei mănăstiri din Ehrfurt se spune că tătării au ars Sibiu și n-au mai rămas în viață decît 100 de locuitori. În urma acestui eveniment s-a pornit la construcția celui de al doilea zid de apărare, formînd în jurul bisericii o a doua piață mai mare, către est.

Zidul era făcut din cărămidă și avea o galerie de lemn, ieșită în conslă de-a lungul lui. În dreptul galeriei erau practicate în zid goluri pentru arcebuze.

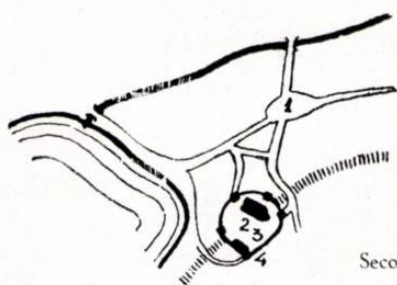
Dintre turnurile care întăreau zidul se păstrează și azi turnul Sfatului (Ratturm); fiind și turn de poartă, acesta era construit pe plan pătrat și avea la intrare o poartă de fier ce se putea lăsa și ridica (în ghilotină). El a fost reconstruit în anul 1586 și a rămas neschimbat pînă azi (în afară de acoperișul în formă de bulb, adăugat în anul 1826).

Secolul XIV. Odată cu întărirea breslelor de meseriași și dezvoltarea comerțului, Sibiu capătă importanța și aspectul unui oraș.

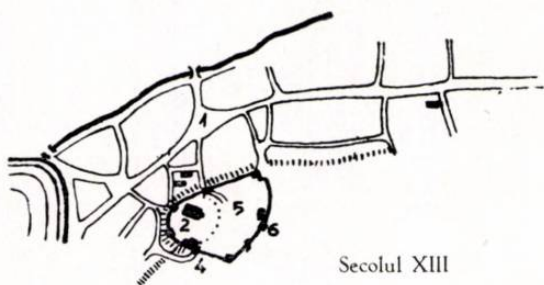
Nobilii, negustorii și meseriașii mai bogați încep să-și construiască locuințe pe platoul dinafara zidului al doilea de apărare, dînd naștere orașului de sus (Oberstadt). Pentru a apăra acest nou oraș, s-a construit cel de al treilea zid de apărare, care pe trei laturi urmărește strict cornișa platoului, iar pe cea de a patra taie platoul de-a curmezișul. În interiorul acestor ziduri se dezvoltă orașul pe schema a patru străzi, la intersecția cărora s-a format piața (der Grosse Ring) în locul unde este și astăzi.

Zidurile noului oraș, care în această epocă își schimbă numele în Hermannstadt, sînt făcute după modelul celor ridicate în secolul al XII-lea la Salzburg și Colonia; ele sînt de cărămidă și întărite cu stîlpi care formează între ei nișe semicirculare către interior. Peste aceste nișe, de-a lungul zidului, este dispusă galeria de apărare care iese în conslă și este acoperită în două pante. Golurile din zid de-a lungul galeriei (arșierele) erau destul de mari, după indicațiile pe care ni le dă Thalgett.

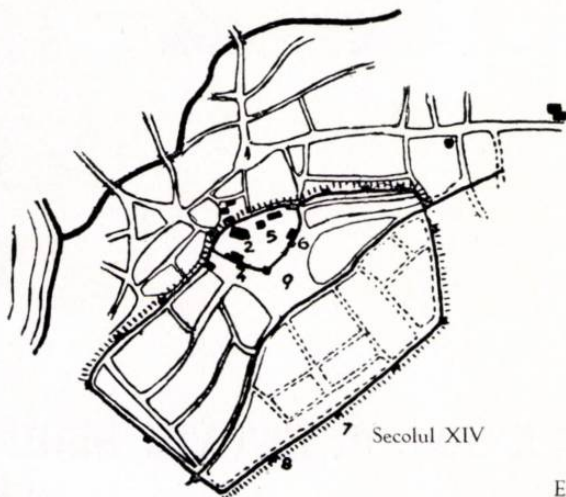
Din acest zid se mai păstrează și astăzi porțiuni lîngă mănăstirea Ursulinelor și pe strada Kessuth, între turnul Dulgherilor și al Olarilor. Turnul Dulgherilor (Zimmermannsturm) are baza de secțiune circulară; el este construit în

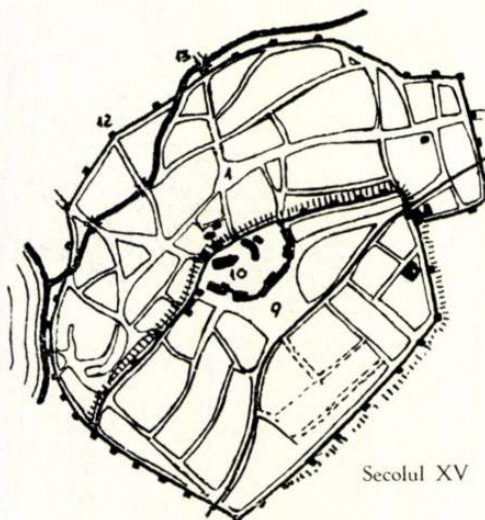
Secolul XII

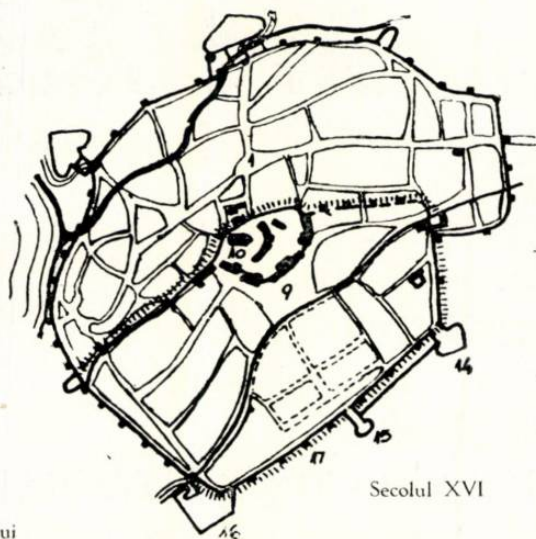
Secolul XIII

Secolul XIV

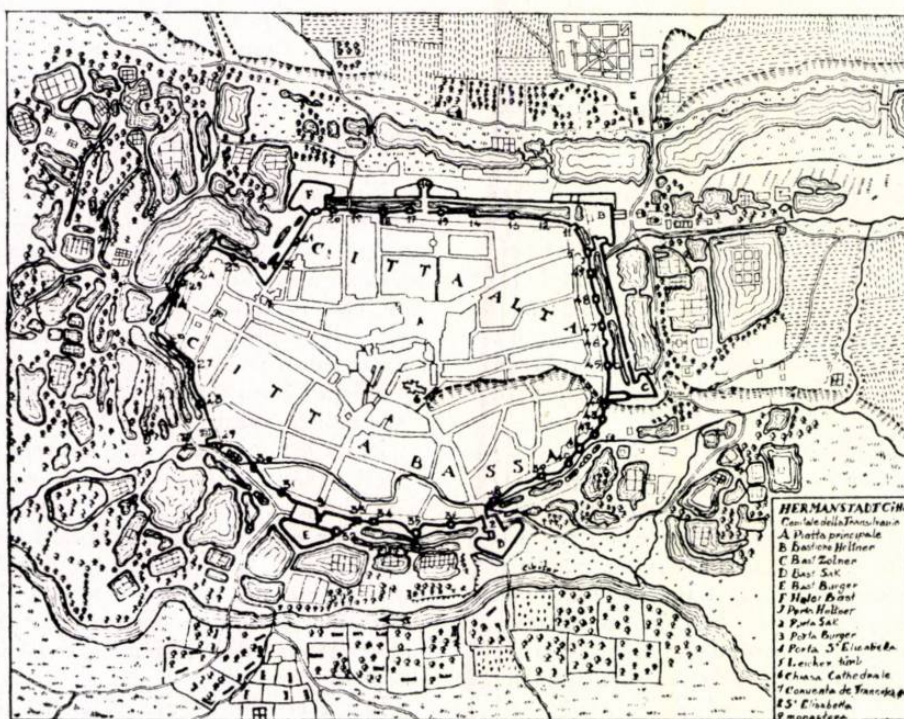
Secolul XV

Secolul XVI

Evoluția orașului

1. Piața (Marktplatz) — 2. Biserica — 3. Cetatea bisericii (Kirchenburg) — 4. Priesterturm — 5. A doua cetate a bisericii — 6. Turnul Sfatului — 7. Turnul Dulgherilor — 8. Turnul Arcebușierilor — 9. Grosser Ring — 10. Biserica evanghelică (Stadtpfarrkirche) — 11. Turnul Olarilor — 12. Pulverturm — 13. Turnul Cizmarilor — 14. Bastionul Haller — 15. Diketurm — 16. Bastionul Heltauer — 17. Porțiune propusă pentru restaurare

Planul orașului Sibiu în anul 1699 (Mirando Visconti)

Burgertor (poarta oraşului)

Vederea celor trei turnuri de pe strada Kossuth

Vederea celor trei turnuri de pe strada Kossuth

Turnul Heltauer

Acuarele de I. Böbel

Strada spre vechiul Sfat

Turnul Sfatului (Ratturm)

afara zidului și e tangent cu el spre interior, unde fac corp comun. Turnul Archebuzierilor (Armbrusterturm) este așezat pe aceeași stradă și are formă poligonală. Amândouă au partea de sus supralărgită pe console, printre care se arunca apă fiartă sau smoală asupra asediatorilor.

Secolul XV. Odată cu inventarea prafului de pușcă și a armelor de foc, se schimbă și sistemul de apărare al cetății. Vechile ziduri se îngroașă spre interior; deschiderile prevăzute pentru arcuri și archebuze sînt zidite, lăsîndu-se altele mai mici, pentru armele de foc (meurtriere).

Între două turnuri vechi se mai introduce unul nou, de astădată pe plan pătrat. Din această epocă datează și turnul Olarilor, propus pentru restaurare.

După cele două atacuri turcești din anii 1438 și 1442, la care orașul rezistă, începe construcția celui de al patrulea zid de apărare împrejurul orașului de jos. Din acest zid nu se mai păstrează astăzi nimic; dintre turnurile care-l întăreau mai există Pulverturm și Schusterturm.

În anul 1431 se termină construcția bisericii evanghelice (Stadtpfarrkirche) pe locul primei biserici în jurul căreia se dezvoltase cetatea; turnul său gotic domină și azi orașul.

Secolul XVI. Apare un nou tip de fortificație, bastionul, așezat la colțurile zidurilor și avînd în general formă de inimă, pentru a avea un cîmp de vedere cît mai mare. Unele din ele aveau în partea de jos cazemate, de unde se trăgea cu tunul. Se mai văd și astăzi bastioanele Heltauer, Soldisch, Haller și Diketurm — peste care mai tîrziu s'a clădit teatrul.

În **secolul XVII**, Sibiu este una din cele mai puternice cetăți ale Ardealului. În anul 1699, un ofițer din armata austriacă, inginerul Mirando Visconti, face un plan al cetății în care figurează 39 de turnuri, 4 bastioane și 2 prebastioane și un sistem de valuri de pămînt și lacuri în afara zidurilor. Proiectele făcute mai tîrziu pentru dezvoltarea sistemului de apărare nu au mai fost realizate.

Cu timpul, ne mai fiind folosite, zidurile și turnurile au intrat în paragină. Peste zidurile care despărțeau orașul de jos de cel de sus s'au construit locuințe; turnurile sînt înglobate între case și unele chiar încep a fi locuite, cum sînt cele din str. 23 August.

★

În cadrul acțiunii de restaurare s'a întocmit proiectul, în faza de sarcină de proiectare. Proiectul de restaurare prevede refacerea zidului din lungul bulevardului Spitalelor pe o lungime de cca 800 m, între bastionul de la poarta Heltauer și bastionul Haller, și a zidului de pe strada Kossuth, dintre turnul Dulgherilor și turnul Olarilor.

S'au ales aceste porțiuni fiind singurele unde zidurile și turnurile păstrează continuitate, dînd o vedere de ansamblu a vechii cetăți. Aflîndu-se lîngă locul de promenadă al orașului, loc în care schița de sistematizare prevede o zonă verde, acest ansamblu va contribui la înfrumusețarea parcului.

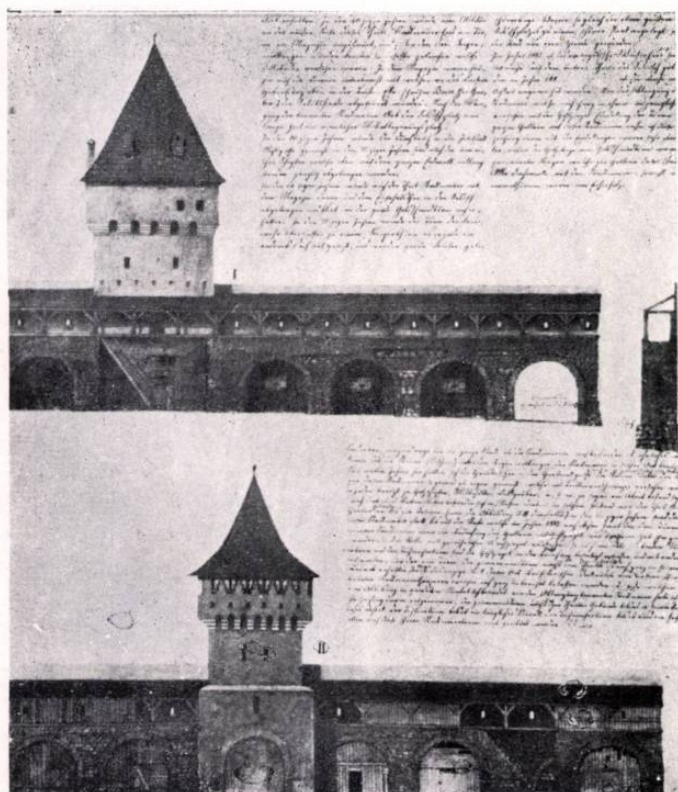
Lucrarea constă din curățirea zidurilor, înlocuirea porțiunilor dărîmate și executarea de copertine, balustrade etc.

Lîngă turnul Olarilor, în partea unde vechiul zid este complet distrus, proiectul propune restaurarea lui pe o porțiune de cca 17 m.

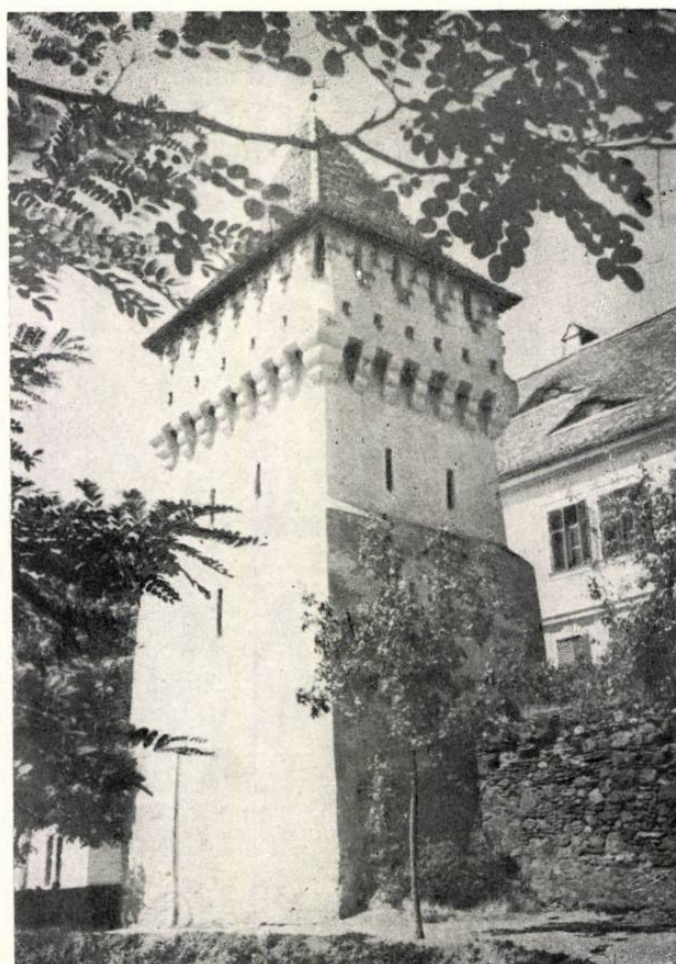
Pentru documentare au fost folosite releveele unor ziduri similare (zidurile bisericii fortificate din Cîsnădie), restaurări privind această epocă (E. Thalgott), precum și o acuarelă din albumul lui Böbel*) care propunea restaurarea acestui turn.

Credem că este vorba de o restaurare și nu de un relevu, deoarece în timpul lui Böbel galeria de pe acest zid nu mai

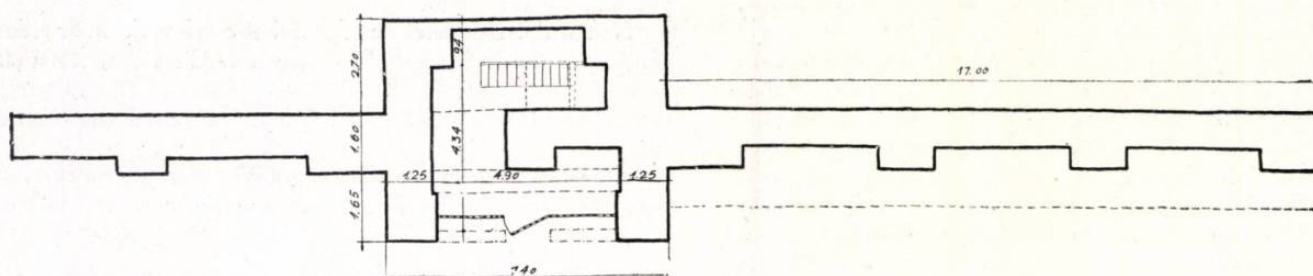
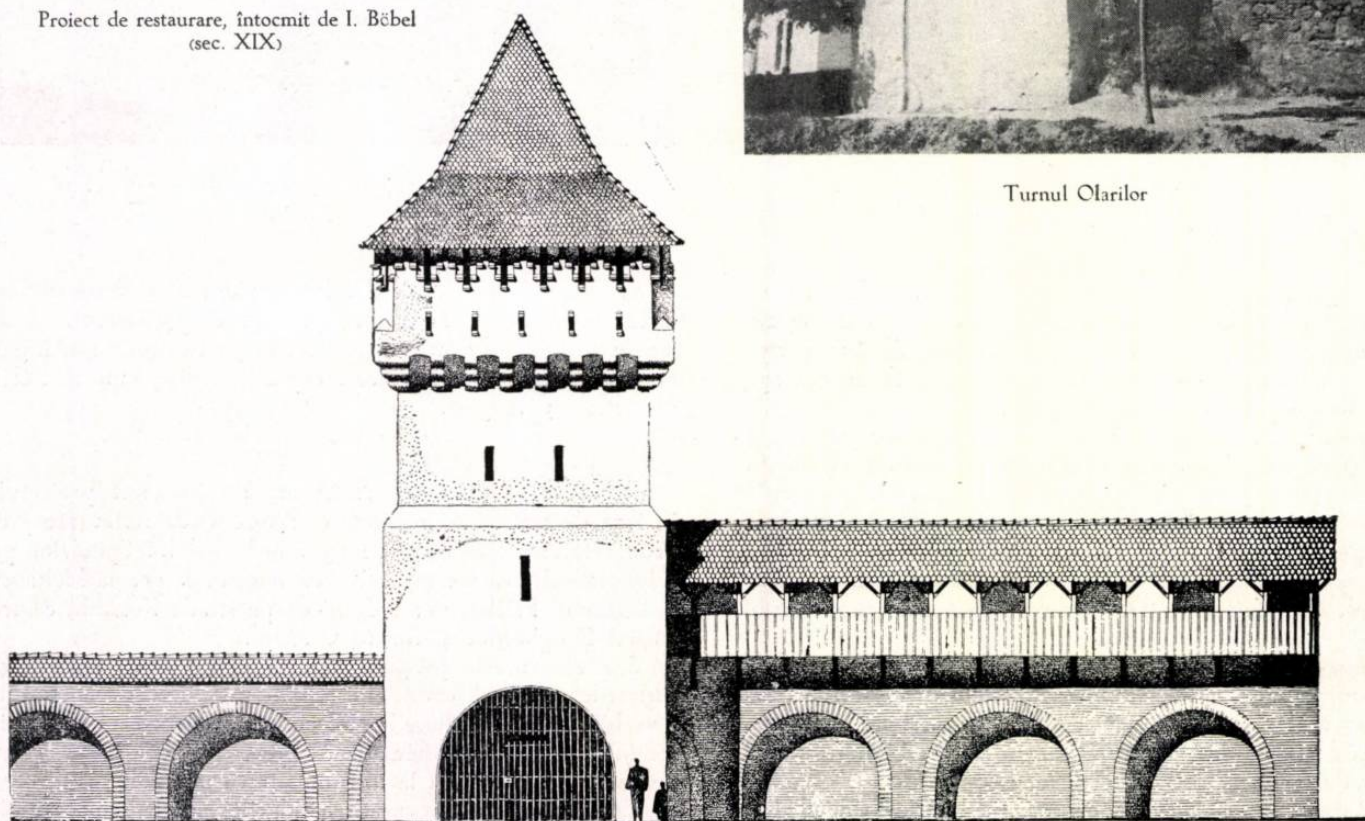
*) Böbel a fost un brutar care a trăit în Sibiu în secolul trecut; de la el a rămas un frumos și interesant album cu acuarele reprezentînd zidurile cetății, album care se găsește la muzeul Bruckenthal (n.a.).

Proiect de restaurare, întocmit de I. Bëbel
(sec. XIX)

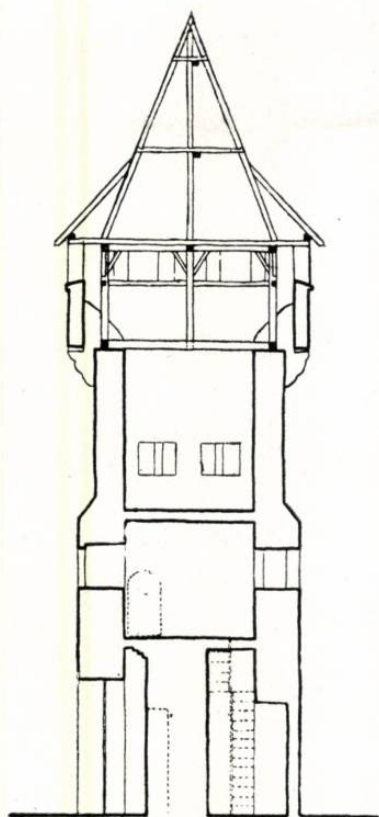
Turnul Olarilor

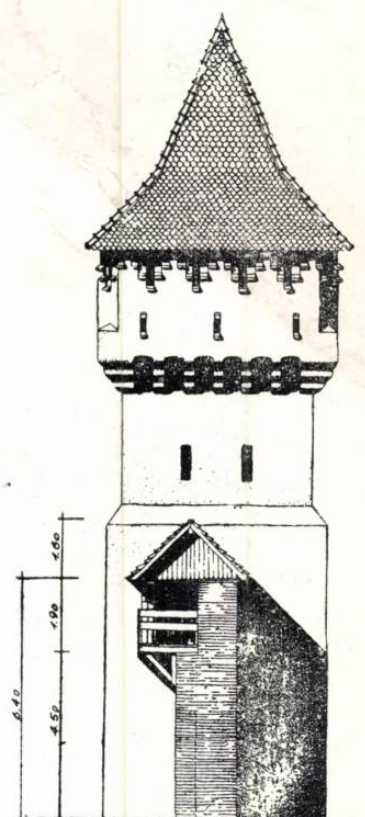
Fațada principală și plan parter
Desen de R. Luscan

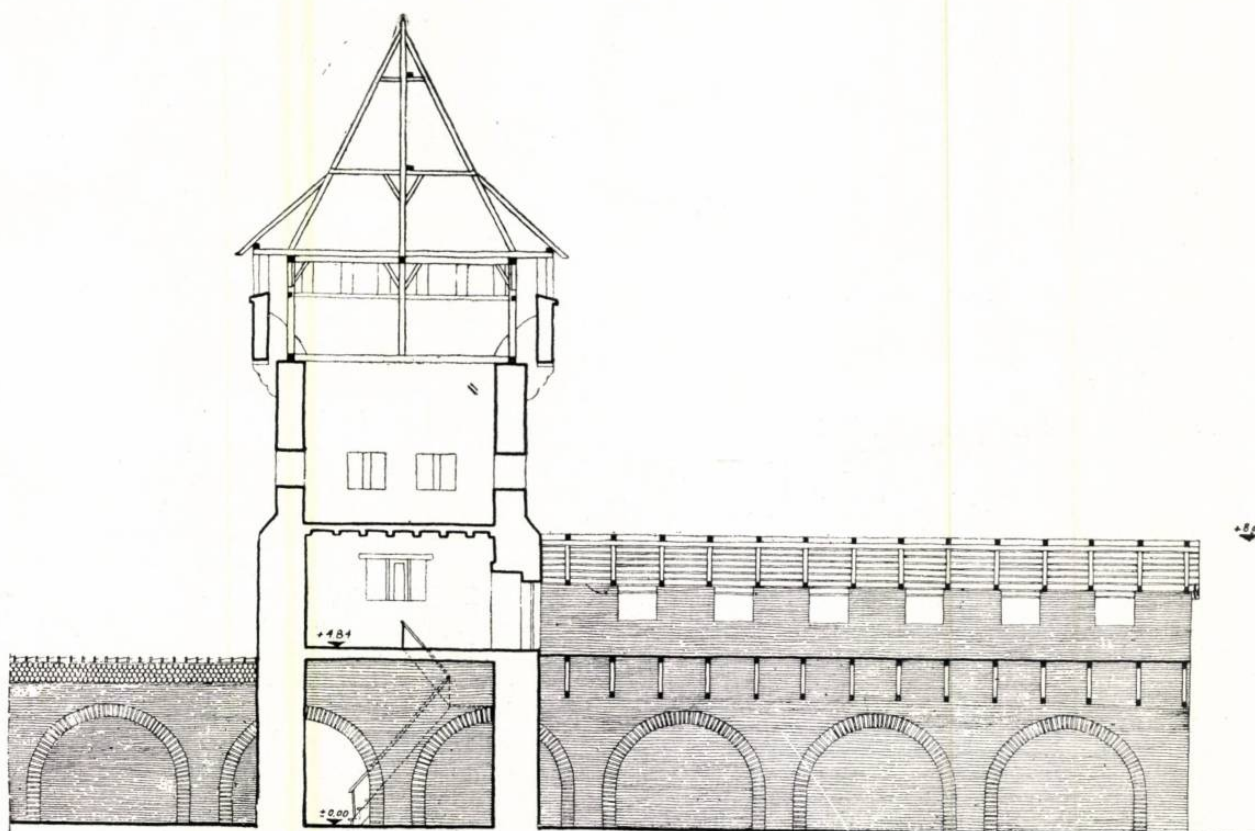
Perspectiva zidului restaurat
Desen de R. Luscan

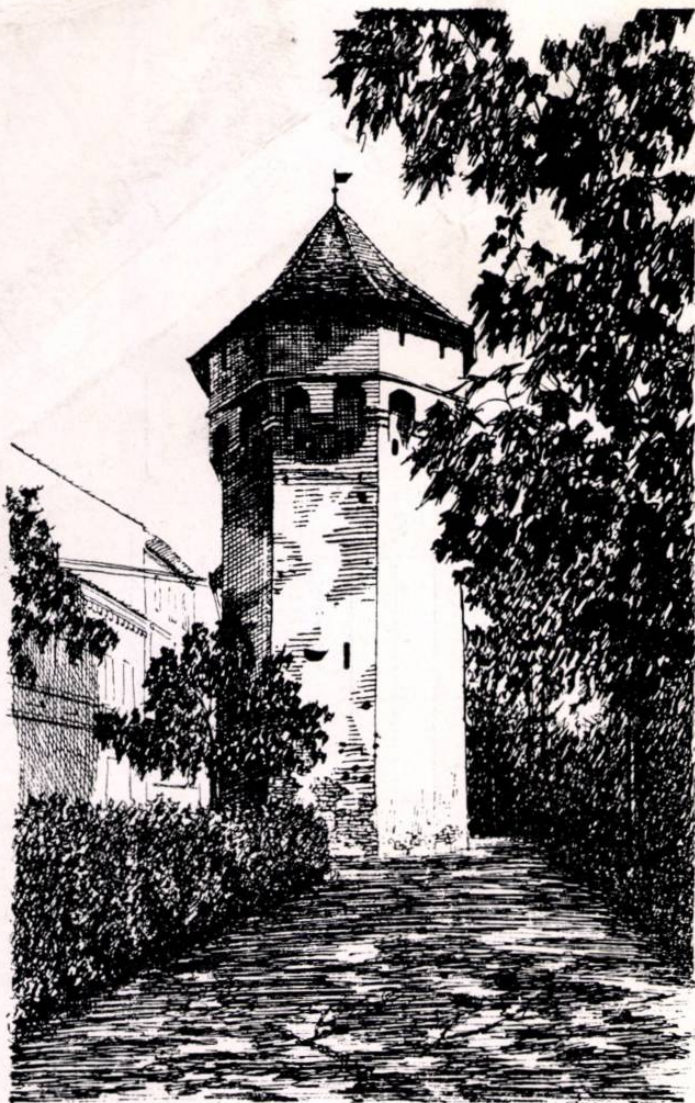
Secțiune transversală

Fațada laterală

Secțiune longitudinală și plan etaj I
Desene de R. Luscan

Turnul Archebuzierilor

Turnul Dulgherilor

exista, iar zidul era destul de distrus, după cum se vede dintr-o acuarelă ce reprezintă o vedere asupra celor trei turnuri, acuarelă făcută tot de Böbel.

El propunea o galerie rezemînd cu toată lăţimea ei pe zidul cu nişe semicirculare, avînd acoperişul într-o singură pantă şi zidul de la nivelul galeriei străpuns de meurtriere, adică aşa cum se spune că s-a modificat în sec. al XV-lea.

Fără îndoială că în ceea ce priveşte acoperişul şi deschiderile din zid ele au existat aşa în forma originală, deoarece, aşa cum am mai spus, zidul fusese adaptat pentru armele de foc; însă în ce priveşte galeria şi zidul de sub ea, avem rezerve asupra propunerilor lui Böbel. Din relevul efectuat rezultă că turnul Olarilor a fost construit ulterior zidului, peste care a încălecat; interiorul lui păstrează şi astăzi vechiul zid din sec. al XIV-lea, care este în continuare cu cel existent, avînd aceeaşi grosime (cca 1,60 m). În interiorul turnului, nişa din stînga zidului a fost dărîmată pentru a se face trecerea de partea cealaltă, de unde se urca la nivelurile superioare. Este evident că şi în partea dreaptă (unde astăzi nu mai există zid), pînă la turnul Archebuzierilor, zidul a fost în continuare.

La nivelul întîi al turnului se găseşte uşa care dădea în galerie, spre zidul care azi nu mai există. În planşa de restaurare (secţia C — D a turnului), se vede poziţia zidului şi proiecţia acestei uşi, de unde se poate deduce cu precizie că această galerie era în consolă, deoarece uşa depăşeşte cu cca 50 cm lăţimea zidului. De aici reiese că atunci cînd s-a făcut trans-

şi galeria a rămas în consolă, ca în secolul trecut. Că zidul n-a fost îngroşat se poate deduce din faptul că zidul existent, din stînga turnului, nu prezintă nici un fel de urme ale unor asemenea îngroşări, care să se fi dărîmat ulterior.

Zidurile de apărare de tipul propus de Böbel sînt de obicei mai groase decît acesta (cel de la Cîsnădie are cca 2 m grosime).

De altfel, cînd se va trece la proiectul tehnic se vor executa săpături care vor clarifica această problemă.

Date fiind aceste considerente, la faza «sarcină de proiectare» am propus restaurarea turnului în forma lui din sec. al XIV-lea, adică cu acoperişul în două ape şi cu deschiderile mari, pentru arcebuze, în dreptul galeriei. În afară de faptul că, în acest fel, zidul prezintă o formă originală şi nu o adaptare tîrzie, această soluţie mai prezintă şi avantajul pitorescului. Altfel, nu s-ar vedea din parc decît un zid foarte înalt, cu cîteva metereze; soluţia propusă oferă celui aflat pe galerie o vedere largă spre parc şi spre munţii Făgăraşului.

Zidăria va fi executată din cărămizi cu dimensiunile $4 \times 12 \times 24$ cm, folosindu-se în parte cele de la vechile ziduri şi executîndu-se special restul.

Accesul la galerie se va face prin turn; de aceea am propus înlocuirea timpanului de cărămidă ce astupă arcul de intrare în turn — construit ulterior — printr-o grilă metalică cu uşă şi introducere unor scări de acces la nivelul galeriei. Se propune ca turnul şi galeria să devină un muzeu care să oglindească viaţa şi sistemul de apărare a oraşului în evul mediu; muzeul Bruckenthal va expune aici arme, steaguri, vestimente şi alte obiecte din acea epocă.

E 1689

R

KAT

REFERALVA

Vagóné

ARCHITECTURA RPR

7
1955

ARHITECTURA R P R

ORGAN AL UNIUNII ARHITECȚILOR DIN R.P.R. ȘI AL COMITETULUI DE STAT
PENTRU ARHITECTURĂ ȘI CONSTRUCȚII AL CONSILIULUI DE MINISTRI

7
1955

STUDII PENTRU ANSAMBLUL DE LOCUINȚE DE PE BULEVARDUL MUNCII DIN BUCUREȘTI

Arh. I. FLOREA

În studiile de sistematizare a orașului București, zona delimitată la nord de bulevardul Muncii, la est de inelul III, la sud de bulevardul Ion Sulea și la vest de șoseaua Mihai Bravu — zonă denumită « Balta Albă » — este destinată a deveni un vast cartier de locuințe. Această destinație a fost determinată de existența, în imediată vecinătate, a unui important centru industrial, precum și de legătura directă a arterelor principale de circulație cu centrul și restul orașului.

Zona « Balta Albă » are o suprafață de cca 450 ha și o capacitate de primire de cca 90000 locuitori.

Astăzi această zonă este foarte puțin construită; regimul de construcție este în mare parte parter, construcțiile fiind realizate cu mijloace rudimentare. Suprafețe mari de teren se află degradate de către diverse exploatări ale unor fabrici de cărămidă situate în perimetrul său.

Lucrările edilitare sînt foarte reduse, ele existînd numai pe porțiunea perimetrală bulevardul Ion Sulea (parțial), pe șoseaua Mihai Bravu și bulevardul Muncii.

★

Tema-program a proiectului « Locuințe din fondul statului pe bulevardul Muncii », încadrîndu-se în sistematizarea generală a zonei « Balta Albă », prevede realizarea unui ansamblu de locuințe pe terenul situat pe latura sudică a bulevardului Muncii, mărginindu-se la est cu piața « 23 August » iar la vest cu restaurantul « 23 August » (construit în anul 1953). Terenul se desfășoară de-a lungul unui front stradal de cca 300 metri, fiind orientat spre nord.

Trebuie menționat că latura nordică a bulevardului Muncii, de la încrucișarea cu șoseaua Mihai Bravu spre inelul III, pe o distanță de cca 1500 metri, este neconstruită, ea formînd chiar limita Parcului de cultură și sport « 23 August ».

Traseul special al bulevardului Muncii face ca din toate punctele parcului « 23 August », frontul sudic al

arterei, adică cel ce urmează să fie construit, să poată fi cuprins cu privirea în întregime. Faptul că parcul « 23 August » este situat la o cotă de nivel inferioară bulevardului Muncii contribuie și mai mult ca întregul front ce va fi construit, profilîndu-se pe cer, să formeze silueta.

Bulevardul Muncii este solicitat în zilele de competiții sportive de cca 30—40000 persoane, în ambele sensuri. Trebuie avut în vedere în mod special momentul cînd 40000 de spectatori evacuează simultan stadionul spre bulevardul Muncii. Din aceste considerente s-a impus restudierea profilului bulevardului Muncii și crearea unei piețe de sosire și degajare în fața stadionului « 23 August ».

Astfel, axa nord-sud a stadionului a generat partiul compoziției generale a sistematizării cartierului « Balta Albă ».

În rezolvarea temei-program a proiectului de locuințe de pe bulevardul Muncii s-au impus următoarele condiții:

1. Sublinierea axei nord-sud a stadionului ca axă principală a compoziției urbanistice, atît din punct de vedere al rezolvării planului general de situație, cît și al expresiei plastice a siluetei stradale a bulevardului Muncii.

2. Menținerea unei industrii existente (nenocive) în imediata vecinătate a axei nord-sud a stadionului.

3. Menținerea restaurantului « 23 August » pe o anumită perioadă, urmînd ca la o dată ulterioară să fie reconsiderat, atît ca plan, cît și ca plastică, spre a se integra armonios în arhitectura generală a frontului.

4. Păstrarea unei legături organice a zonei « Balta Albă » cu accesul secundar al parcului « 23 August », ce conduce la rotonda de pe strada Maior Coravu.

5. Orientarea spre nord a frontului a atras după sine adaptarea și recondiționarea secțiunilor tip, spre a se evita expunerea exclusiv la nord a unui număr de apartamente.

Frontul străzii a fost rezolvat printr-o serie de redane; acest lucru a fost determinat de multiple considerații:

a. utilizarea maximă a terenului, ce are pe tot frontul de 300 m, o adâncime de cca 60 m, după care urmează o accentuată denivelare provenită din exploatarea unei vechi industrii de cărămidă;

b. folosirea maximă a lucrărilor edilitare existente pe bulevardul Muncii;

c. orientarea unui număr cât mai mare de apartamente astfel încât ele să beneficieze de vederea panoramică ce se desfășoară asupra parcului « 23 August »;

d. orientarea spre nord (deci în umbră) a întregului front. Prin tratarea în redane se rupe monotonia frontului privit în anfiladă, blocurile construite pe aliniere alternând cu grădinile-parviu; astfel, soarele scandează cu lumină fațadele umbrite.

Schițele pe care le prezentăm concretizează câteva faze din evoluția studiului.

SCHIȚELE I și II

Regimul de construcție 7 și 9 niveluri.

Compoziția este simetrică față de axa pieței și susținută de șase accente, prin blocurile cu 9 niveluri construite pe aliniere.

Redanele sînt adînci pe porțiunea adiacentă pieței; în continuare, spre șoseaua Mihai Bravu, frontul este tratat mai puțin vibrat.

În acest studiu, piața din fața stadionului se dovedește a fi prea mică, iar regimul de 7 și 9 niveluri este exagerat pentru scara orașului, în general, și totodată

pentru scara ansamblului zonei « Balta Albă ». Un procent important de apartamente sînt expuse exclusiv spre nord.

SCHIȚELE III și IV

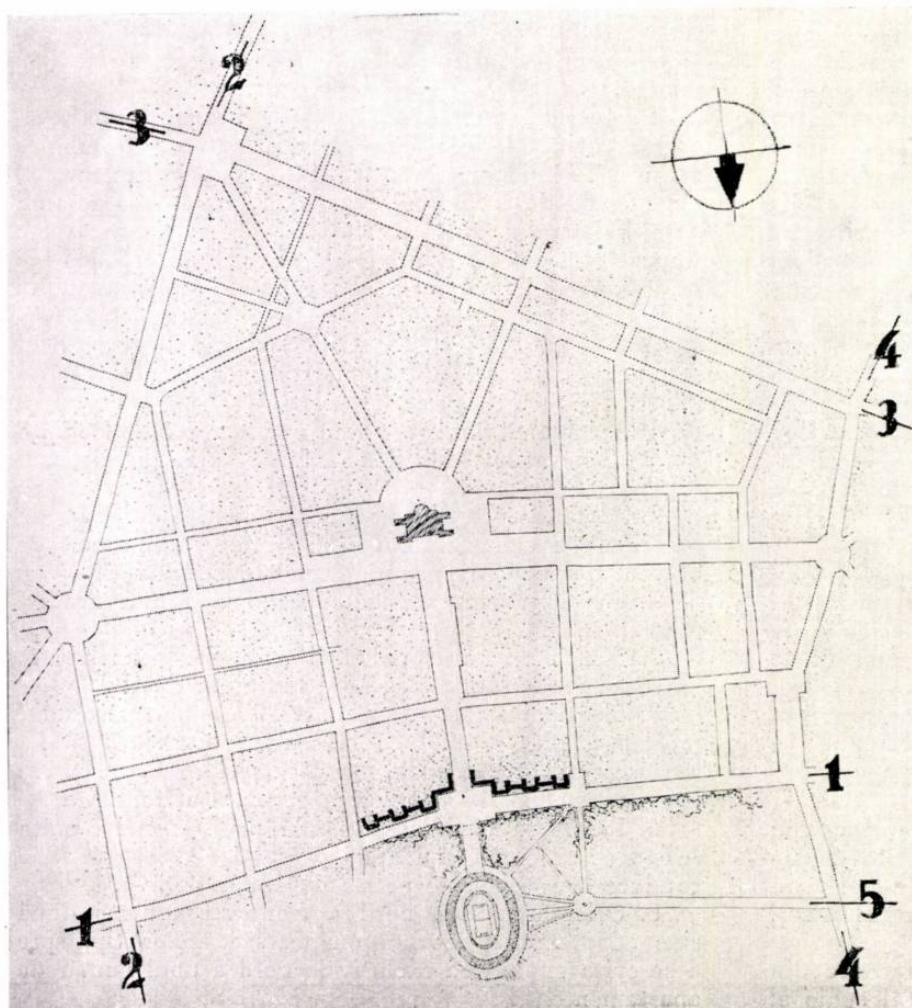
Regimul de construcție 4 și 7 niveluri.

Această compoziție, respectînd axa nord-sud ca axă determinantă, rezolvă asimetric față de piața de degajare frontul construit al bulevardului Muncii. Frontul este tratat unitar și continuu pe toată desfășurarea sa, printr-o repetare de blocuri mari, avînd fiecare cca 140 m lungime.

În această siluetă, egal vibrată, accentele constituite de blocurile cu 7 niveluri sînt retrase de la aliniere.

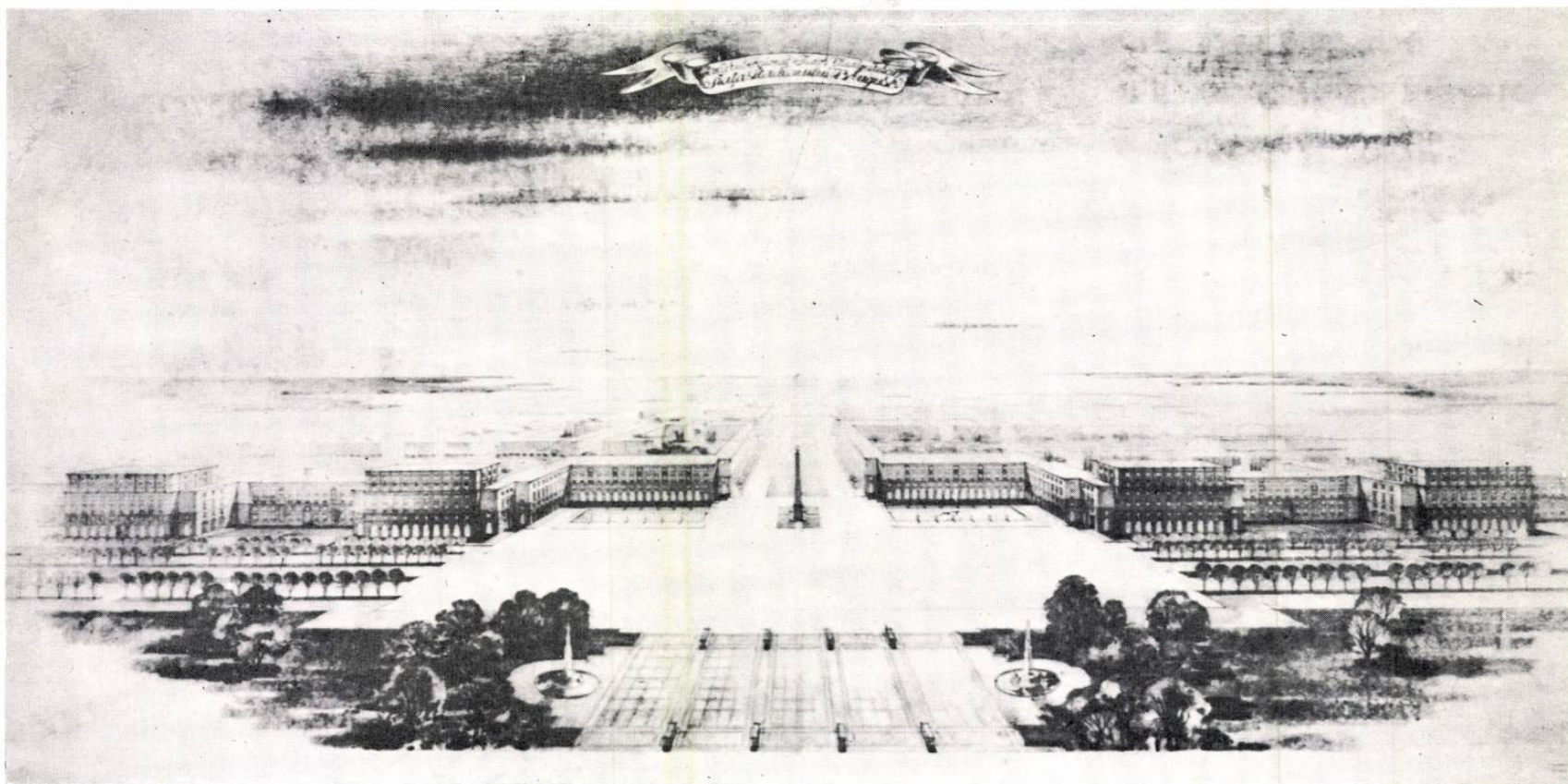
În această fază a studiului, colectivul de proiectare a beneficiat de ample consultări pe parcurs cu C.S.A.C. și Consiliul tehnic al institutului.

Principiul de compoziție adoptat în schițele III și IV a fost părăsit din următoarele considerente: lipsa de gradație în tratarea frontului, lucru ce a adus după sine o monotonie dăunătoare; această repetare și lipsă de gradație nu contribuie la sublinierea axei generatoare a compoziției; amorsarea pieței dinspre șoseaua Mihai Bravu, care se face în mod arbitrar. De altfel, această compoziție nu avea șorți de realizare decît într-un termen foarte lung, din cauza construcțiilor astăzi existente pe porțiunea dintre restaurantul « 23 August » și șoseaua Mihai Bravu. Menționăm că nici piața de sosire și de degajare din fața stadionului nu este rezolvată mulțumitor.

Ansamblul de locuințe de pe bulevardul Muncii.
Plan de situație

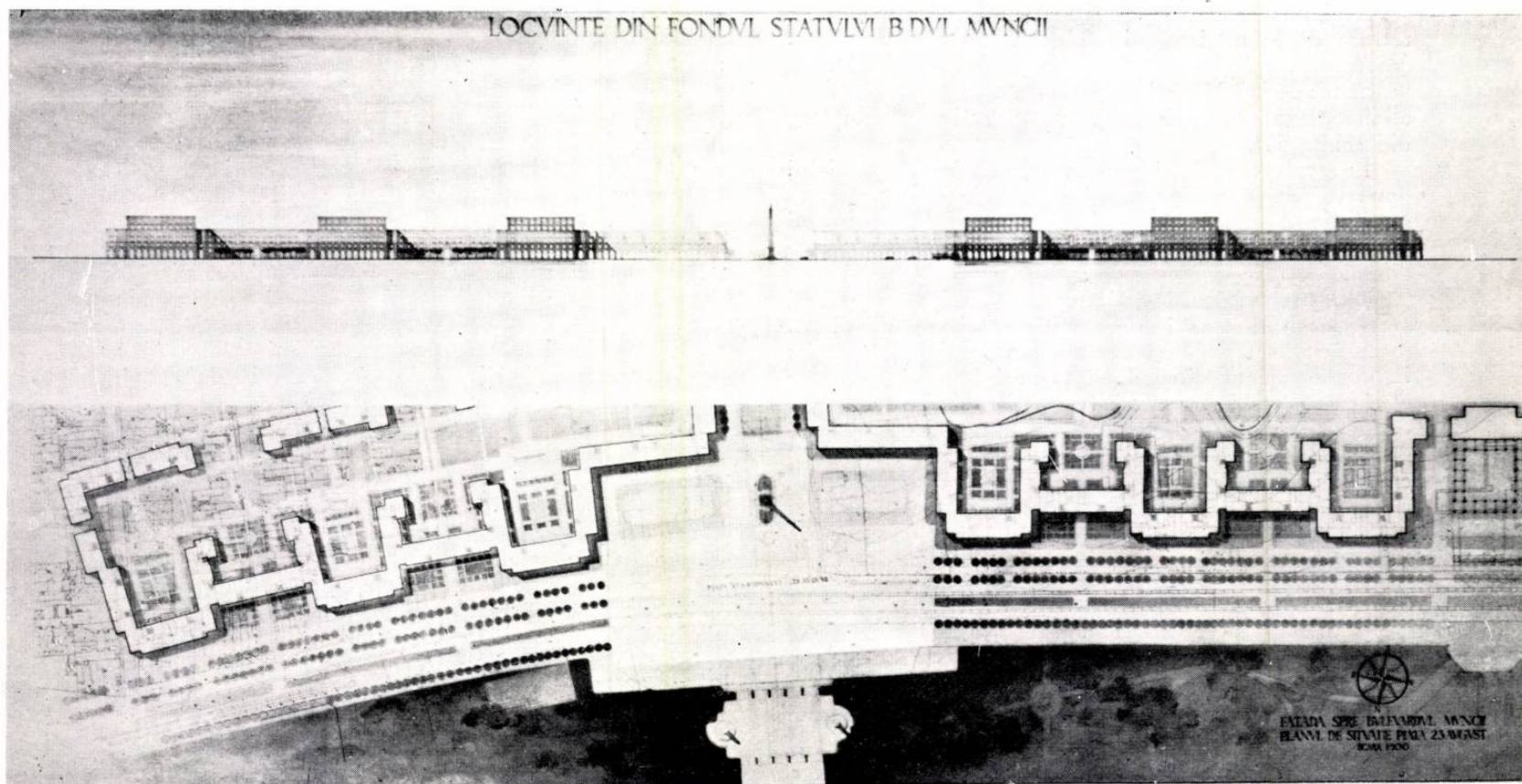
- 1—1. Bulevardul Muncii
- 2—2. Inelul III
- 3—3. Șoseaua Ion Sulea
- 4—4. Șoseaua Mihai Bravu
- 5. Strada Maior Coravu

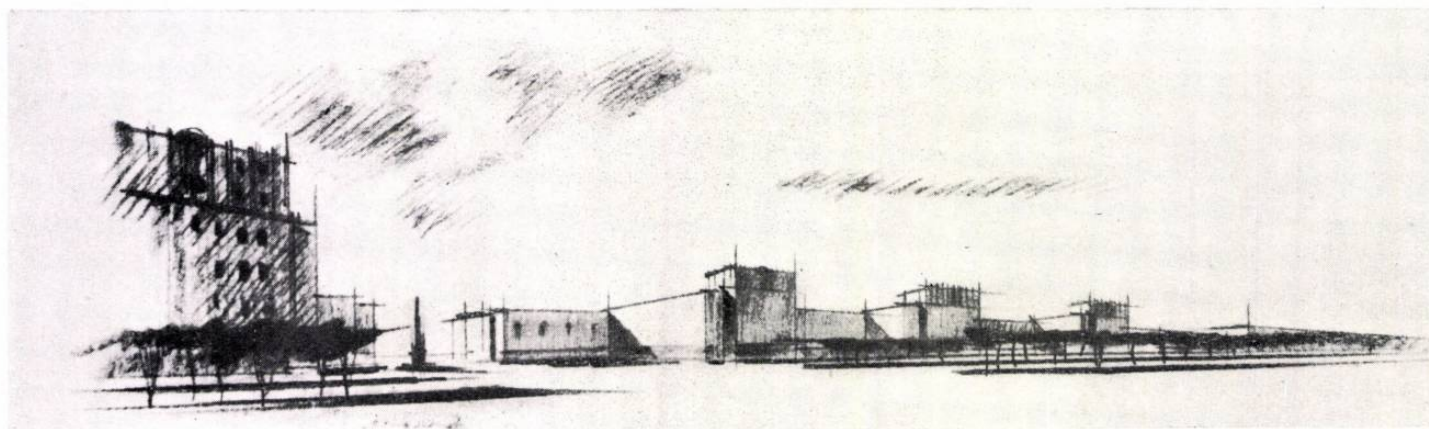
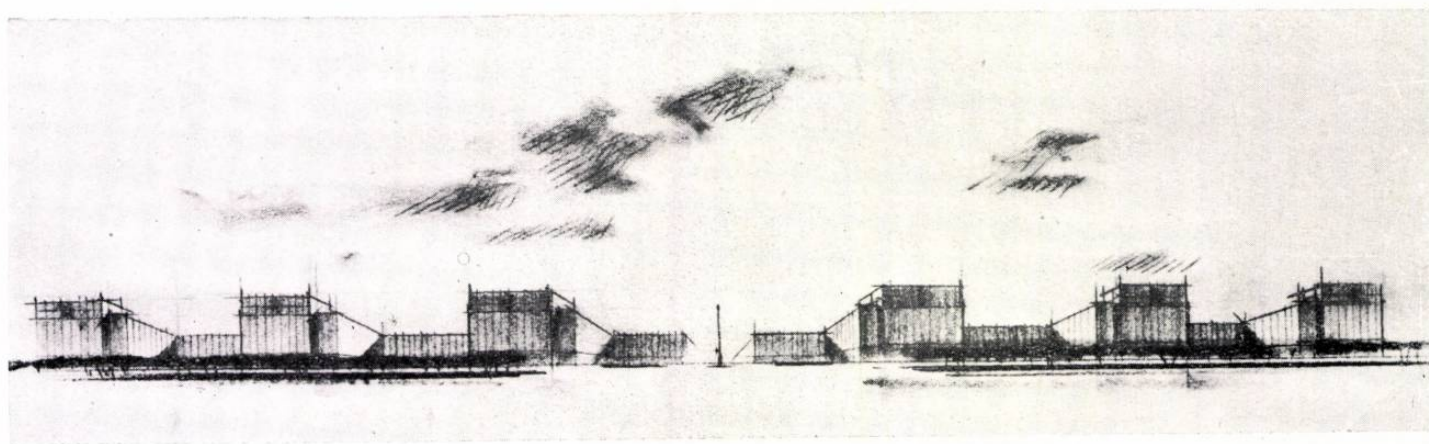

Ansamblul de locuințe de pe bulevardul Muncii
Piața stadionului «23 August»

Proiect elaborat în cadrul Institutului Proiect-București, în atelierul Est
Șef de atelier; arh. T. Niga, Colectiv de proiectare: arhitecții I. Florea (șef de proiect), I. Moscu, N. Kepeș, S. Bercovici, I. Antonescu

Frontul spre bulevardul Muncii

SCHIȚA I
Perspective

SCHIȚA V

Regimul de construcție 4 și 7 niveluri, cu patru accente retrase de la aliniere, dispuse simetric față de piață.

Această soluție a izvorit din schițele I și III. Se păstrează redanele de la soluția I, având 4 niveluri pe aliniere, legate între ele cu blocuri de 7 niveluri adaptate din schița III.

În rezolvarea pieței apar în această fază a studiului două turnuri care flanchează esplanada de pătrundere în cartierul « Balta Albă », cu scopul sublinierii axei dominante a compoziției, adică axa nord-sud a stadionului.

De la restaurantul « 23 August » spre șoseaua Mihai Bravu, frontul stradal este tratat exclusiv cu 4 niveluri.

A fost necesară însă continuarea studiului, întrucât: flancarea esplanadei cu două turnuri impunătoare crea confuzie dînd pătrunderii în cartierul « Balta Albă » caracterul unei intrări în oraș; susținerea pieței cu cîte două accente dispuse simetric (blocurile cu 7 niveluri) crea o siluetă șovăitoare, ele nesubliniind axa dominantă a compoziției; aceste accente, fiind dispuse în dreapta și în stînga pieței, în loc de a crea un efect de centrare, creau, dimpotrivă, axe noi, dăunătoare compoziției.

SCHIȚA VI

Concretizează satisfacerea tuturor condițiilor din temă și a format, în consecință, baza întocmirii proiectului tehnic.

Caracteristicile soluției sînt următoarele:

1. Frontul construit se dezvoltă simetric față de axa principală de compoziție, formînd un cadru arhitectural adecvat stadionului « 23 August ».

Piața stadionului este anunțată și marcată prin accente de siluetă de 6 niveluri, așezate pe aliniere.

Frontul arhitectural în continuare, spre șoseaua Mihai Bravu, se simplifică, păstrînd continuu cornișa la 4 niveluri. Astfel, se subliniază axa de compoziție: intrarea la stadion și esplanada de acces în cartierul « Balta Albă », bogat plantată, avînd un profil transversal de cca 50 m.

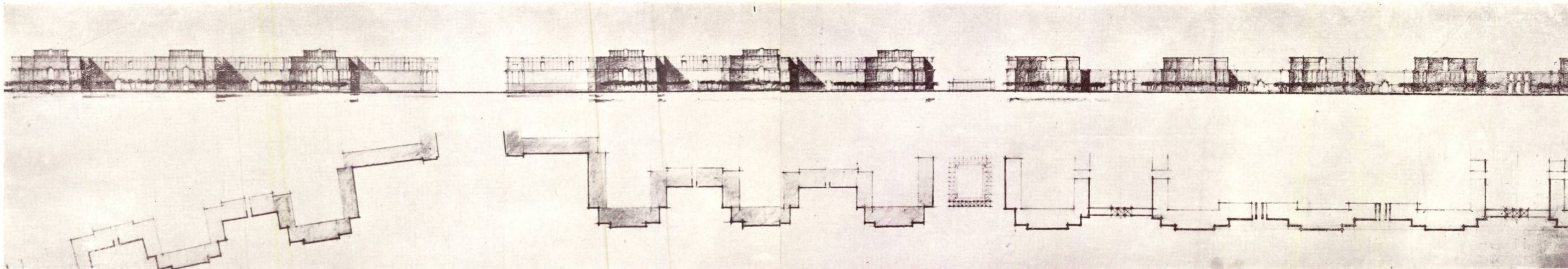
Studiul de ansamblu prevede la intersecția bulevardului Muncii cu axa nord-sud a stadionului o piață de degajare, avînd dimensiunea de 185 m front și o adîncime de 125 m.

Esplanada de pătrundere în cartierul « Balta Albă » are ca punct de sosire în interiorul cartierului « Balta Albă » o dotare importantă.

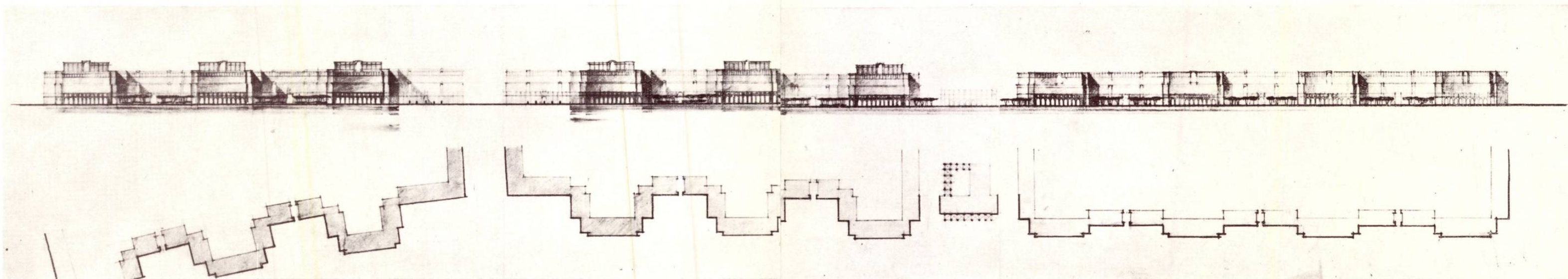
2. Industria existentă este menținută; ea se află suficient de retrasă față de esplanada de pătrundere și e izolată printr-o bogată perdea verde.

3. Restaurantul « 23 August » este menținut în prima etapă de construcție. El este propus a fi înlocuit cu o dotare mai importantă care să poată susține axa secundară de compoziție ce trece prin rotonda Maior Coravu.

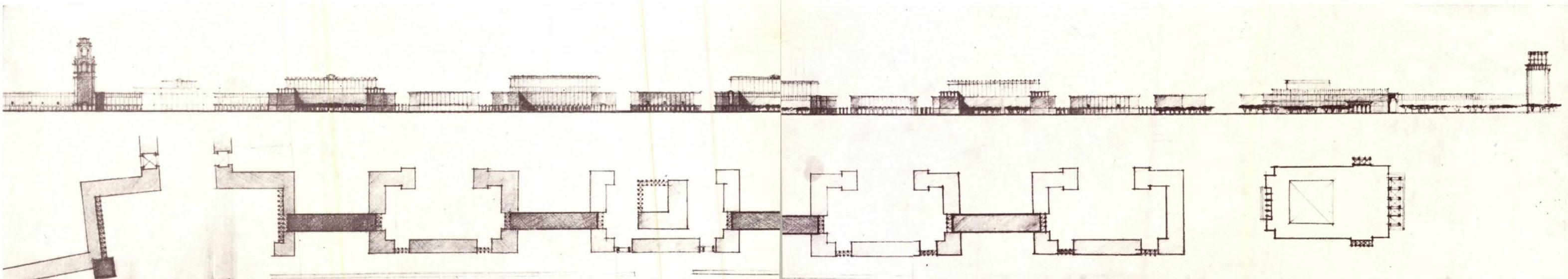
4. Frontul construit, orientat perpendicular pe direcția nord, deci total umbrit, a generat partiul în redane prin care se obține un joc de umbre și lumini ce avantajează plastica generală. Profilul în redane folosește foarte economic terenul afectat și lucrările edilitare existente pe bulevardul Muncii. Totodată, favorizează — pentru un număr foarte mare de apartamente —

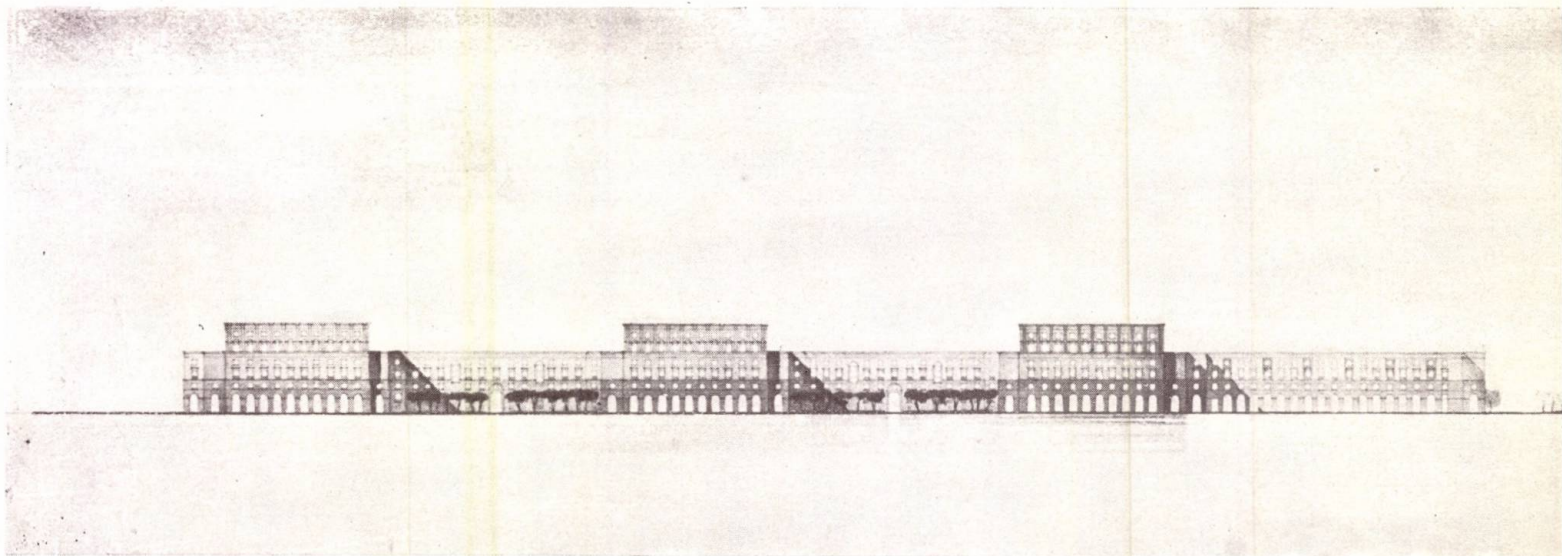
SCHIȚĂ I

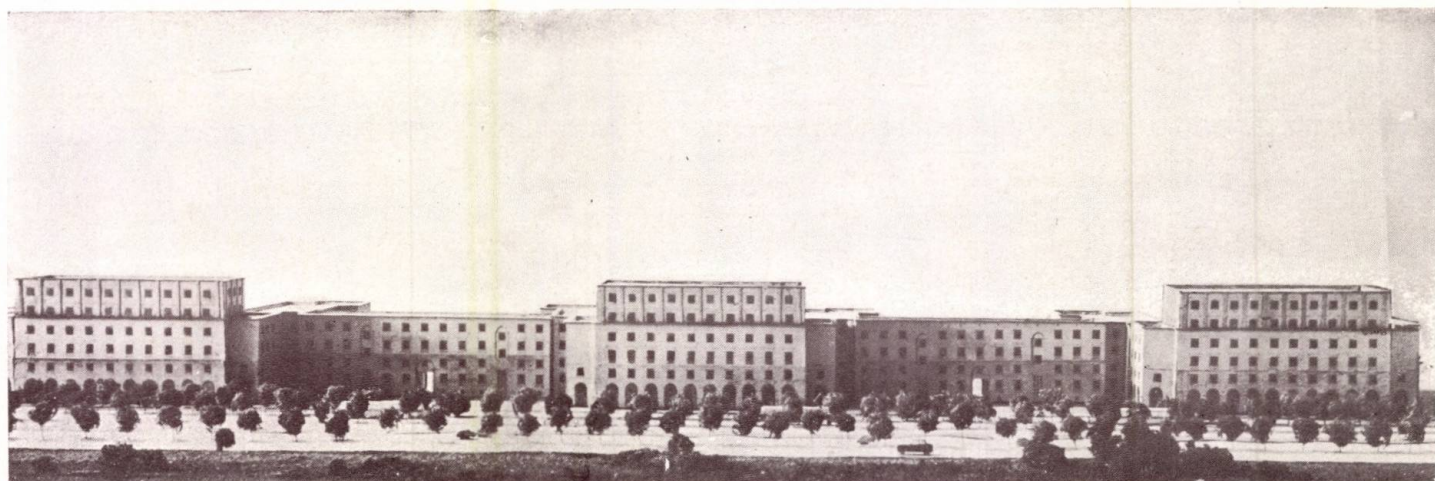
SCHIȚĂ II

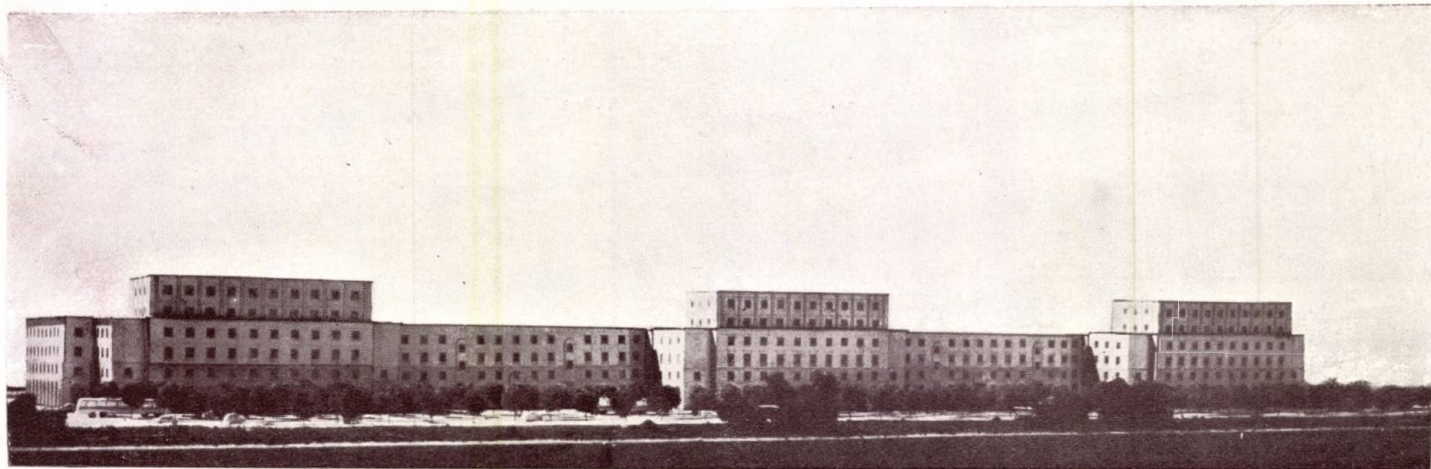
SCHIȚĂ III

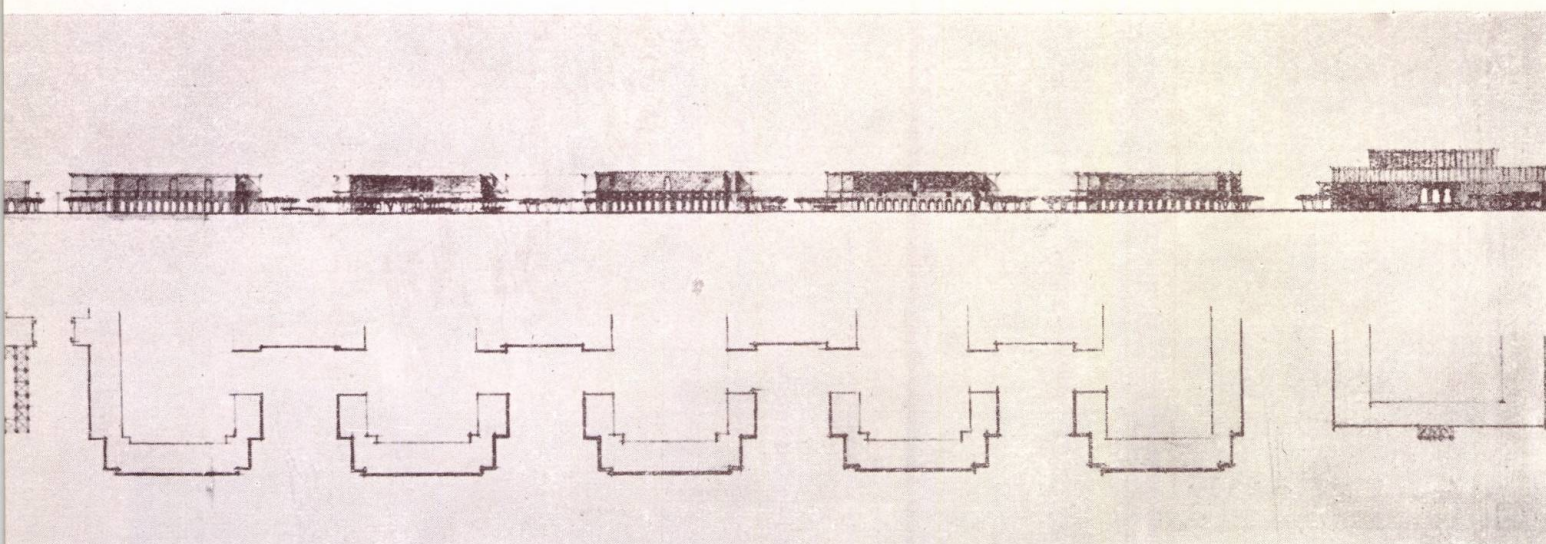
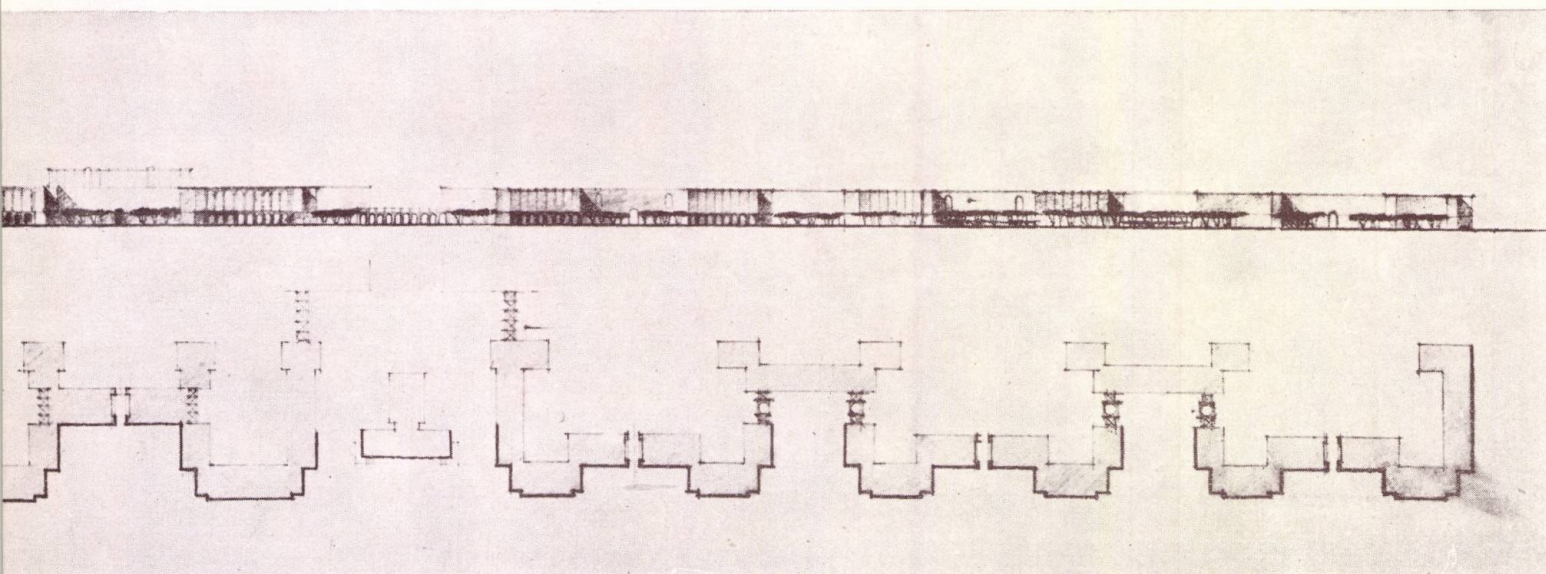
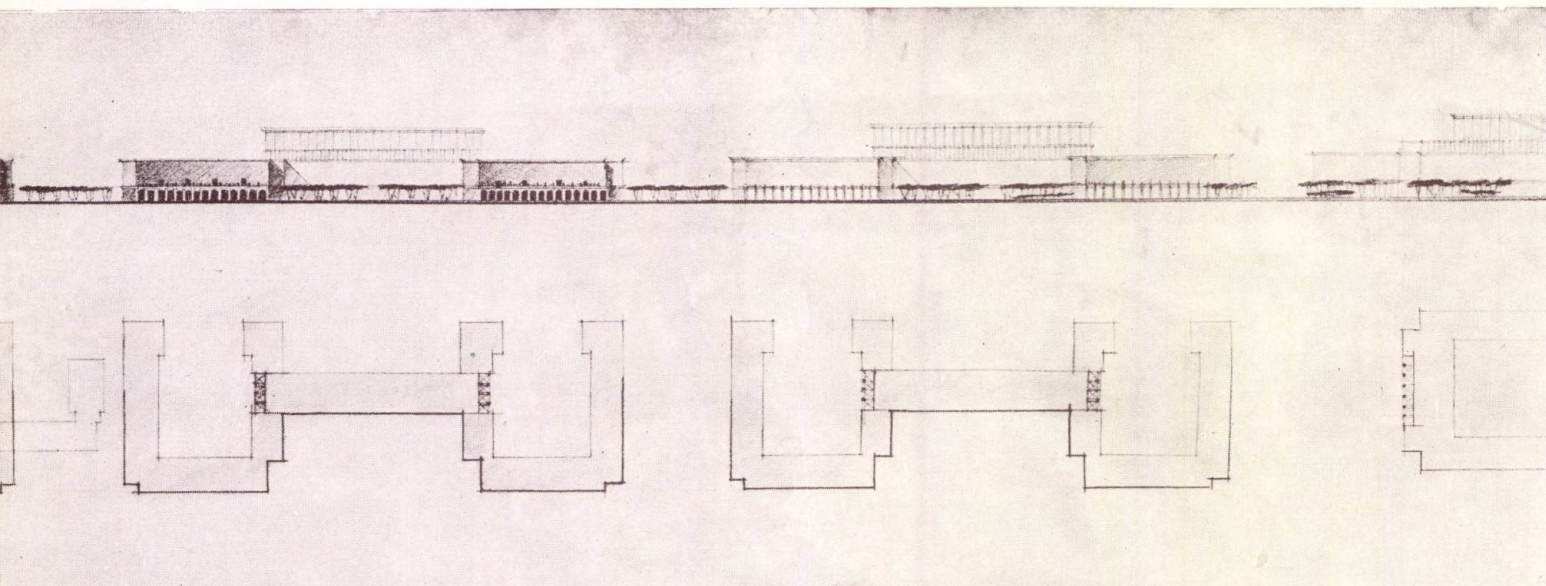
SOLUȚIA DEFINITIVĂ

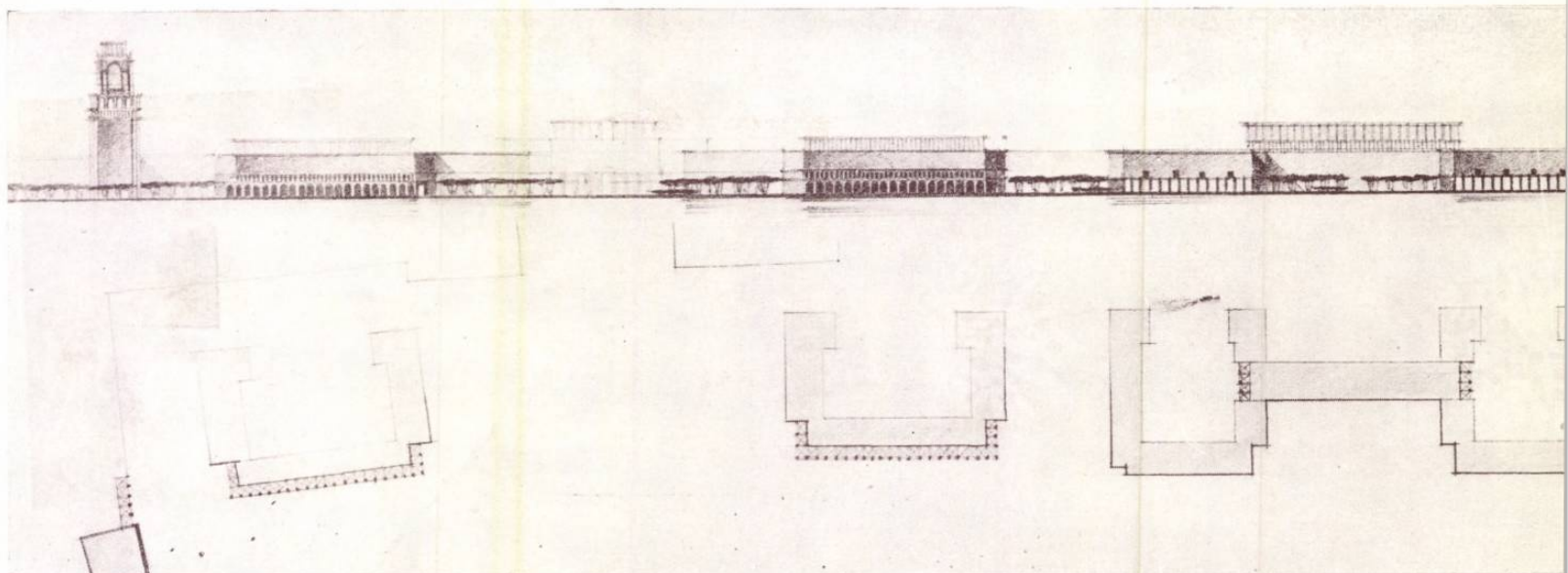

MACHETĂ

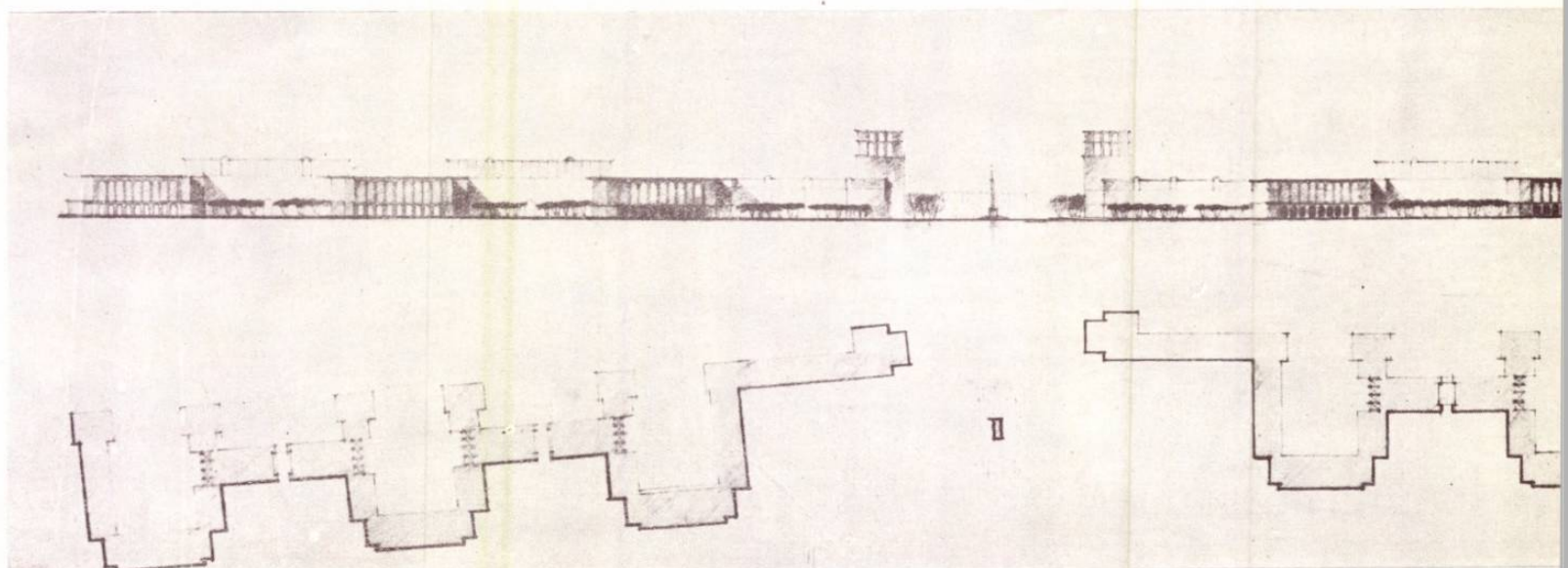

MACHETĂ

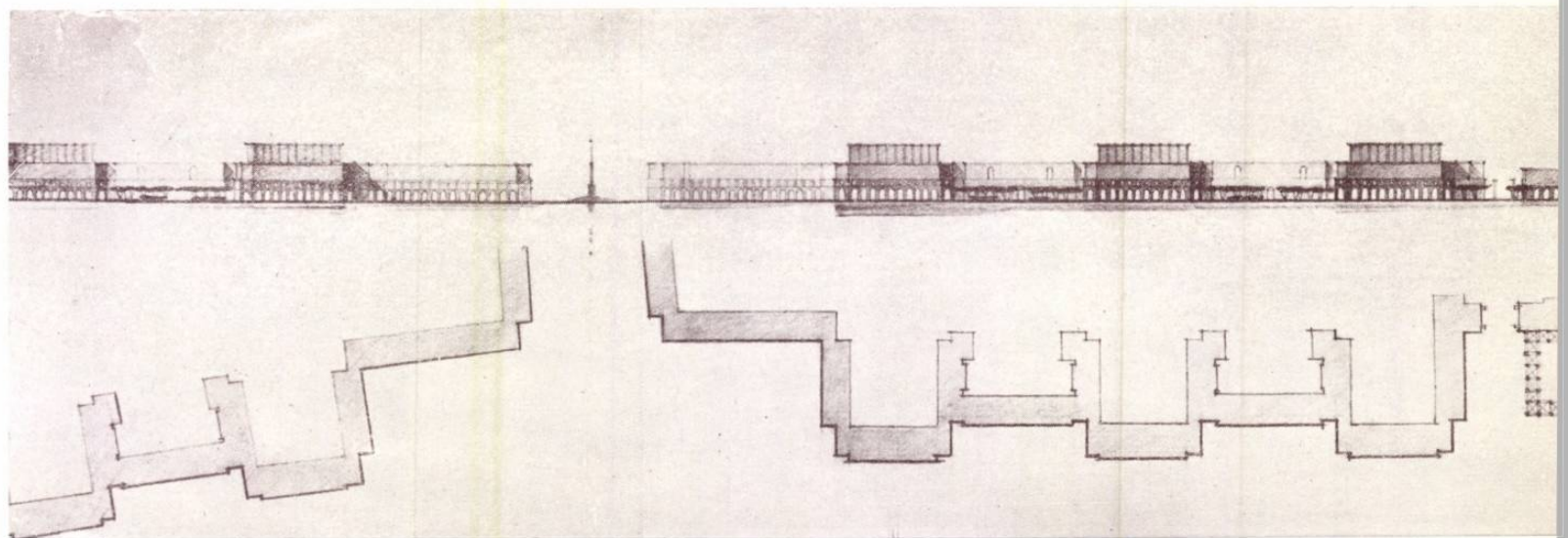

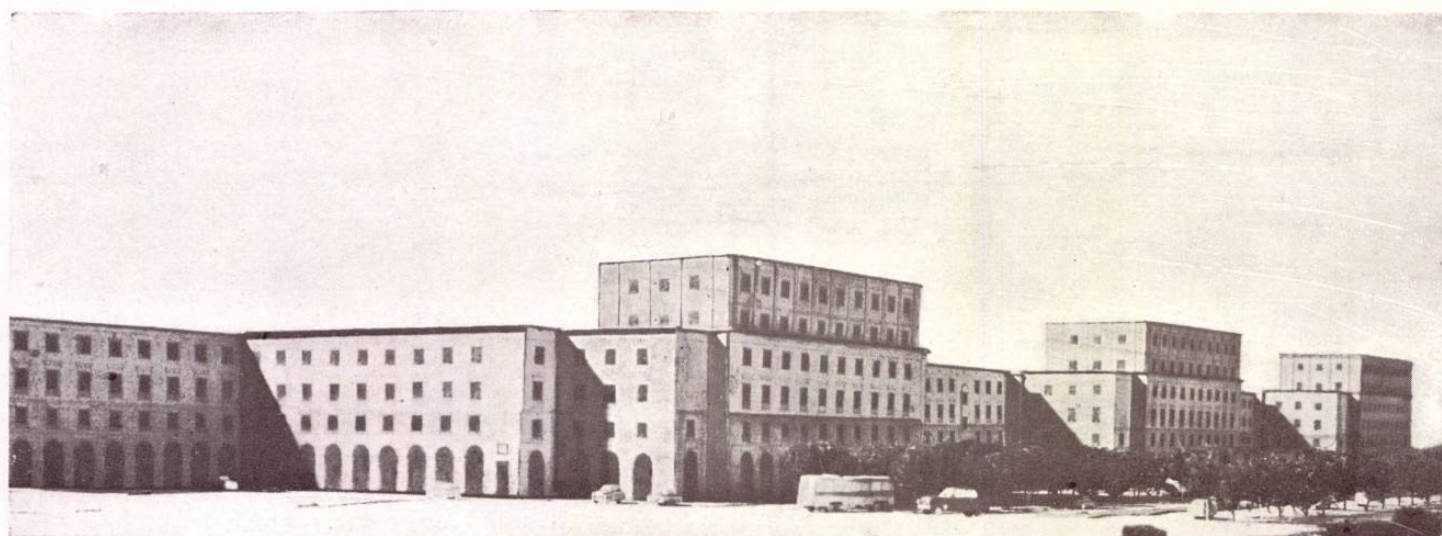
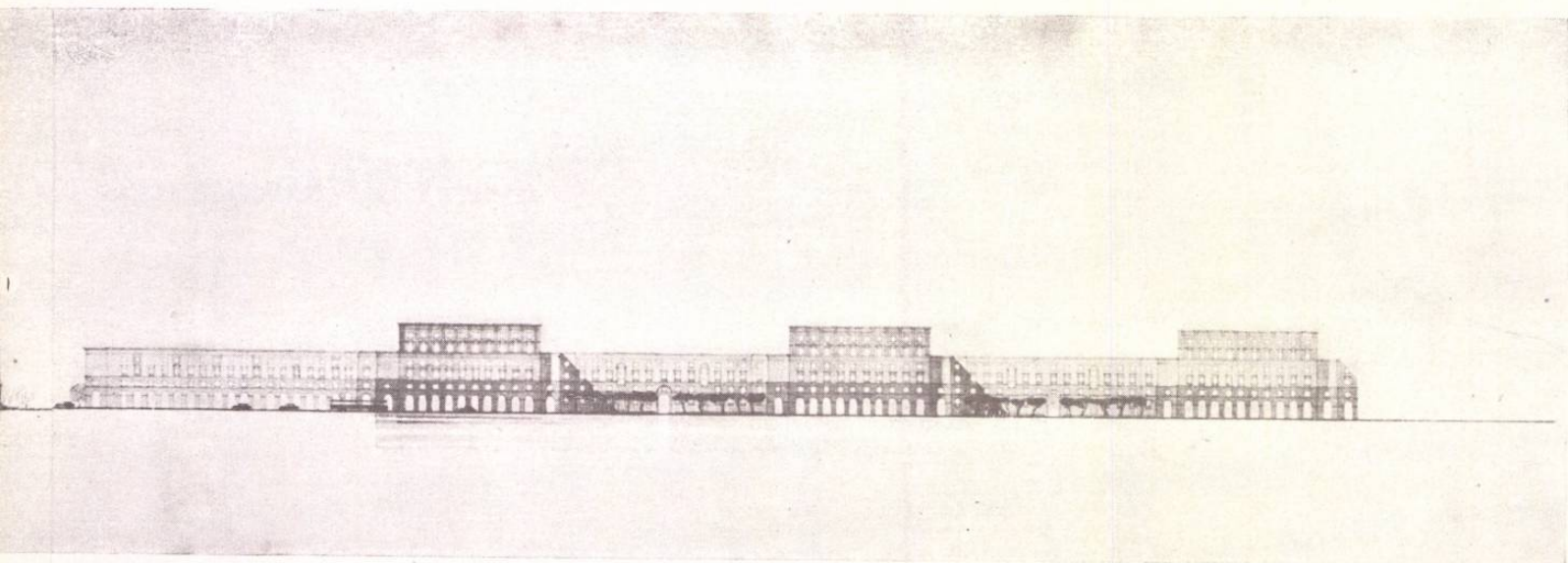
SCHIȚĂ IV

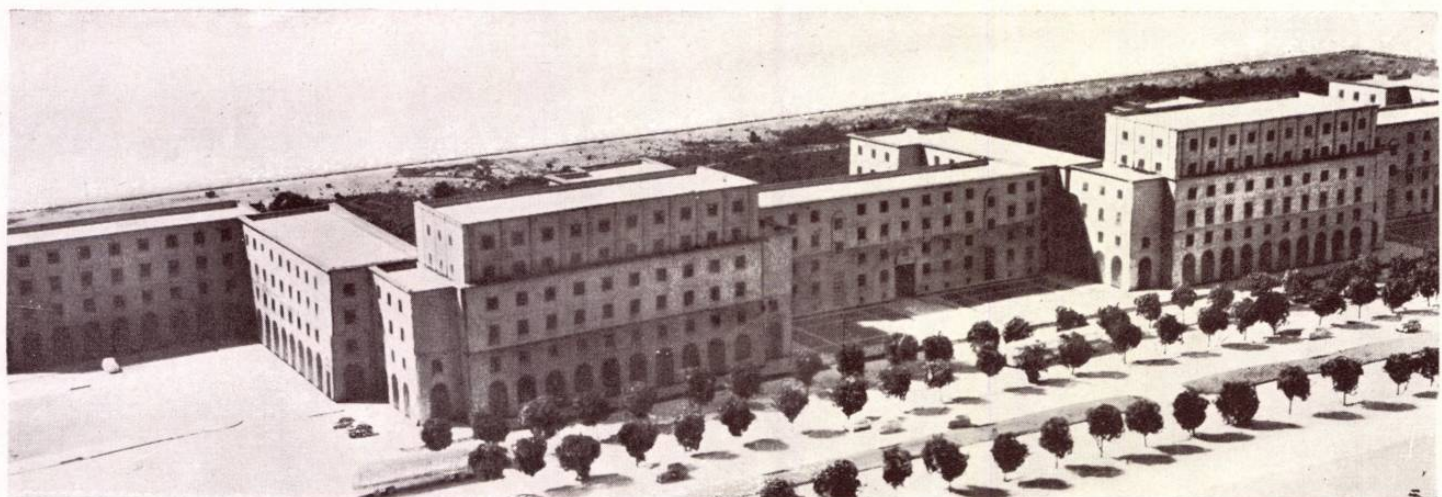
SCHIȚĂ V

SCHIȚĂ VI

MACHETĂ

MACHETĂ

o perspectivă optimă asupra Parcului de cultură și sport « 23 August ».

★

Proiectul tehnic prevede realizarea unui număr de 296 apartamente de 1, 2 și 3 camere în blocuri de 4 și 6 niveluri. Cu toate dificultățile rezultate din orientarea nord-sud a majorității blocurilor, s-a putut obține un raport favorabil între cele trei tipuri de apartamente, și anume:

72⁰/₀ apartamente cu 2 camere,

14⁰/₀ apartamente cu 3 camere,

14⁰/₀ apartamente cu 1 cameră.

Apartamentele au fost astfel dispuse, încât nici unul nu este orientat exclusiv spre nord.

La subsol sînt amenajate spațiile necesare diferitelor instalații (încălzire centrală, crematorii de gunoaie, spălătorii), boxe pentru fiecare unitate de locuit și depozitele necesare magazinelor.

Blocurile cu 6 niveluri sînt deservite de cîte două noduri de circulație cuprinzînd scări și ascensoare, iar la parter depozite pentru biciclete și cărucioare de copii.

Blocurile situate pe aliniere, precum și blocurile cu 4 niveluri situate spre piața stadionului « 23 August » și spre restaurantul « 23 August » au prevăzute la parter magazine cu anexele lor și intrări la nivelurile superioare, unde se află apartamentele de locuit.

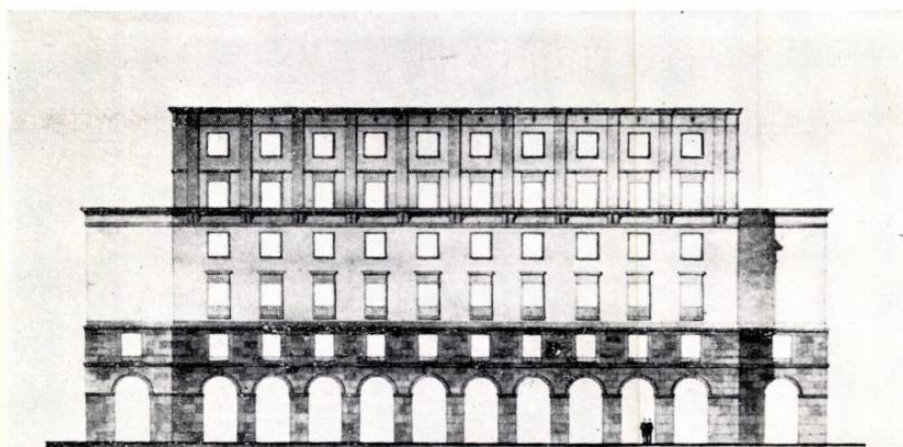
Legătura dintre blocurile cu 6 niveluri situate pe aliniere se realizează prin blocuri cu 4 niveluri, retrase cu cca 15 m de la frontul bulevardului, beneficiînd de un parviu-grădină spre bulevard.

În axa acestor blocuri retrase este prevăzută o trecere spațioasă pentru vehicule și pietoni; această trecere permite accesul la cele două scări ale blocului respectiv.

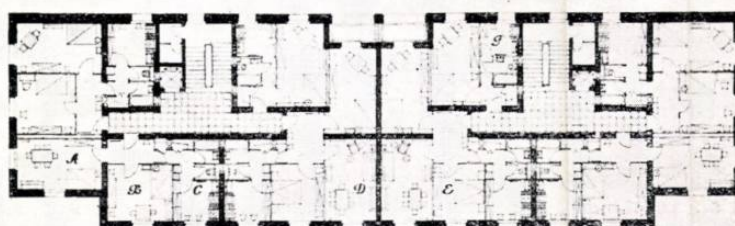
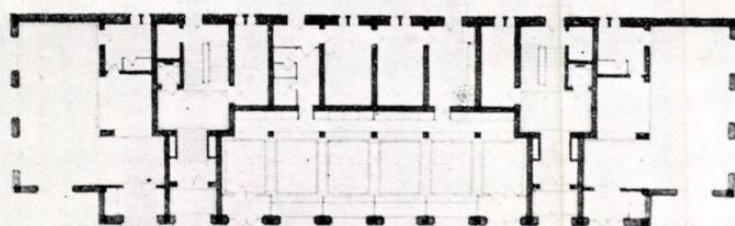
Blocurile orientate est-vest (dispuse perpendicular pe frontul bulevardului Muncii) au accese din curtea interioară.

Avînd în vedere caracterul special al acestui ansamblu, atît din punct de vedere al orientării, cît și al situației sale pe o magistrală importantă, proiectele tip au trebuit să fie adaptate, păstrîndu-se însă principiile lor de compunere în ceea ce privește gruparea instalațiilor sanitare și circulația interioară, cît și sistemul de construcție.

În blocurile cu 6 niveluri, zidurile longitudinale de rezistență sînt prevăzute cu sîmburi de beton armat.

FAȚADA NORD SCARA 1100

PLAN NIVEL II SCARA 1100

Tronson tip cu șase niveluri
Fațada principală (spre nord), plan parter și nivel II

Elementele prefabricate (fișii de planșeu) sînt rezemate pe zidurile longitudinale portante.

Acest sistem a permis o mai bună rezolvare a apartamentelor și o simțitoare reducere a suprafeței de construcție pe apartamente față de sistemul cu ziduri transversale portante.

În expresia plastică s-a căutat traducerea simplității compoziției prin jocul liniștit al volumelor, iar în detaliu prin tratarea lapidară a modenaturii.

Bloc de locuințe din cadrul Centrului cinematografic Buftea
 Autori, arhitecți S. Bortnowski, M. Hornștein, R. Stamatini-Iovănescu, ing. A. Lupescu

SISTEME NOI ÎN CONSTRUCȚIA DE LOCUINȚE

Ing. A. LUPESCU

În construcția de locuințe din țara noastră, prefabricarea s-a limitat, în general, la elemente de dimensiuni reduse pentru planșee.

În anul 1954 s-a început, în cadrul Centrului cinematografic Buftea, construcția unor blocuri de locuințe la care această prefabricare a fost dusă mai departe, realizându-se o importantă economie de materiale principale și deschizând noi perspective în problemele de prefabricare.

Blocurile sînt liniare, alcătuite din cîte trei secțiuni tip, avînd subsol, parter și două etaje, construcția lor făcîndu-se pe ziduri transversale portante. Secțiunile tip sînt cele elaborate de Institutul Proiect-București în anul 1954 (fig. 1).

Vom examina în cele de mai jos sistemele adoptate în construcția acestor blocuri pentru planșee, pereți despărțitori și șarpantă.

Planșeele

Din toate punctele de vedere, planșeul prefabricat ideal este cel la care tipurile de prefabricate au dimensiunile încăperilor pe care urmează să le acopere. În modul acesta se evită rosturile, făcîndu-se posibilă realizarea de prefabricate gata finisate, și se reduce procesul de montaj la minimum. Lucrul acesta, însă, nu este realizabil decît în măsura în care greutatea prefabricatului respectiv nu întrece capacitatea maximă de ridicare a utilajului disponibil.

Macaralele turn cele mai grele ce se pot utiliza pe șantierul nostru la construcția blocurilor de locuințe sînt cele de tipul BKSM 3 — fabricație «23 August»

— cu capacitate maximă de ridicare de 3 tone. Cum încăperile cele mai mari din secțiunile tip de locuințe au o suprafață de cca 22 m², rezultă că pentru a fi acoperite cu un sigur element prefabricat posibil de montat, acesta nu poate avea o greutate mai mare de 125 kg/m², indice imposibil de realizat cu sisteme plane de planșeu și betoane grele.

Pe de altă parte, în sistemele plane de planșeu, consumul de oțel-beton crește odată cu dimensiunile în ambele direcții ale elementului prefabricat.

Sistemul adoptat în blocurile de la Buftea înlătură aceste inconveniente, prin executarea unor prefabricate de planșeu boltite, executate din cărămidă găurită, de 6 cm grosime. În modul acesta, greutatea unui element, chiar cu intradosul gata tencuit, nu întrece capacitatea de ridicare a macaralei, iar datorită comportării spațiale a planșeului, consumul de oțel-beton se reduce cu 20 pînă la 50%.

Tipul acesta de prefabricate se utilizează în Republica Democrată Germană la acoperirea halelor industriale și a fost propus și pentru planșeele locuințelor. Observăm, însă, că în R. D. G., adîncimea camerelor nu trece de 5,00 m, așa încît, pentru rezolvarea adîncimii de 6,00 m din secțiunile noastre tip au fost necesare o serie de încercări și perfecționări succesive pentru a se obține rigiditate suficientă la montaj.

În figurile 2, 3, 4, 5 și 6 se vede modul de alcătuire a acestor prefabricate boltite. Pentru întreaga construcție s-au utilizat patru dimensiuni de bolți avînd deschiderea de 3,70 m și lungimi de 1,50; 3,44; 4,50 și 6,00 m, corespunzătoare dimensiunilor camerelor. Pentru grupurile

sanitare s-au păstrat fișile de planșeu prefabricate, normale, cu tavan plan.

Intradosul bolților se execută gata tencuit, așa încît tavanul camerelor rămîne boltit. Lucrul acesta a dat loc în timpul proiectării la teama de a nu se obține un efect neplăcut sau cel puțin neobișnuit. Totuși, atît arhitecții proiectanți, cît și Consiliul de avizare al institutului, aprofundînd problema, au ajuns la concluzia că nu trebuie să se lase antrenați de tendința de a nu ieși din efectele uzuale; rezultatele obținute în urma execuției pe șantier au dovedit că tavanul boltit, nu numai că nu dă o impresie neplăcută, dar chiar mărește intimitatea încăperilor.

Atît din necesități constructive, cît și pentru efectul plastic, la nașterea și la timpanele bolților s-a realizat un mic profil care desparte tavanul de pereți.

Săgeata vizibilă a bolții este de 24 cm, la o deschidere între pereți de 3,55 m (fig. 2), așa încît bolta este suficient de turtită. Excluzînd profilul, înălțimea de construcție la naștere este de 30 cm, iar la cheie de 6 cm. Rezultă că, păstrînd aceeași înălțime de etaj, înălțimea liberă în axa camerei este cu cca 12 cm mai mare decît la planșeele cu plafon plan.

Timpanul bolților formează și o parte din buiandrugul ferestrelor și a fost prevăzut cu dibluri pentru montarea galeriilor pentru perdele (fig. 3).

Bolțile prefabricate s-au executat pe matrițe de beton, sub cerul liber, de-a lungul liniei de rulare a macaralei turn. Ele au fost decofrate cu ajutorul acestei macarale, puse în depozit și apoi montate. Pentru montaj s-a utilizat un dispozitiv de cadru metalic care rămîne piesă de utilaj (fig. 7).

Confecționarea se face prin așternerea pe matriță a unui strat de mortar de cca 1 cm grosime, formînd tencuiala tavanului, peste care se zidește bolta de cărămidă ca la o pardoseală de cărămidă pusă pe lat. După aceasta se montează pe rama exterioară cadrul de armătură (gata confecționat) și se betonează rama și timpanele.

O echipă formată din doi zidari buni și două ajutoare execută două bolți mari pe zi. Conform normelor de deviz, această manoperă corespunde aproape numai cu manopera necesară tencuirii tavanului celor două camere, tencuială care în acest sistem se realizează odată cu executarea prefabricatului.

Executîndu-se cîte două matrițe pentru fiecare tip de boltă, prefabricatele necesare unui bloc se pot confecționa în maximum două luni, fără nici un fel de măsură pentru accelerarea timpului de priză (în-

călzire, aburire, etc.). Cheltuieli de regie pentru confecționarea prefabricatelor sînt cu totul inexistente, regia generală a șantierului fiind suficientă. Nu este necesar a se executa nici un fel de lucrare provizorie de șantier pentru această confecționare, în afara matrițelor care se amplasează de-a lungul căii macaralei, în spațiul dintre blocuri.

Din punct de vedere al consumului de materiale, s-au realizat economii medii pentru un bloc: de cca 23% la consumul de oțel-beton și de cca 20% la ciment. Se observă că, luînd în comparație numai planșeele camerelor acoperite cu prefabricate boltite (fără grupuri sanitare și scări), economiile sînt de cca 50% la oțel-beton și 35% la ciment. Bineînțeles că există un consum suplimentar de cărămidă, de cca 4—8 buc./m². Consumul de cherestea pentru planșeele boltite se reduce aproape la zero.

Execuția bolților și montajul s-au făcut în condiții impecabile, cu ușurință și pe toată durata lucrării; deși sistemul se aplica pentru prima dată, nu a existat nici un inconvenient și nici o singură piesă rebut.

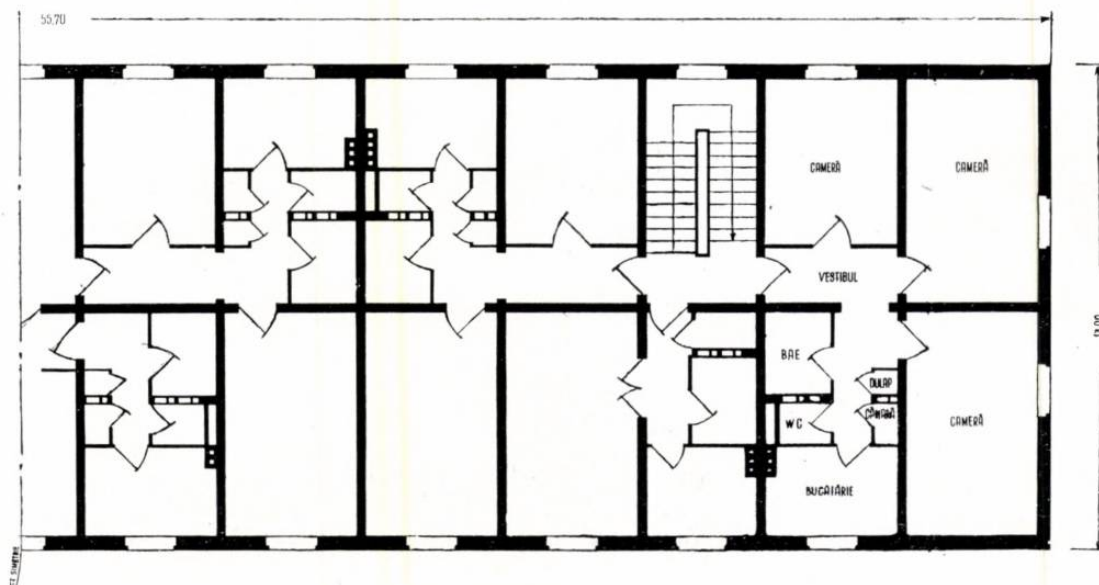
La extradadosul bolților s-a executat o umplutură de beton pentru aducerea la orizontală a suprafeței de rezemare a pardoselilor. În calculul indicilor de consum de materiale a fost introdusă și această umplutură.

În ceea ce privește rezistența planșeelor boltite, acestea, prin construcția lor, asigură un coeficient de siguranță cu mult mai mare decît cel prescris în general pentru elementele de construcție. Armăturile montate la periferia bolților prefabricate servesc pentru preluarea eforturilor de tensiune în timpul montajului. După betonarea centurilor, aceste armături nu mai au de preluat eforturi și ele pot înlocui fierul din centuri. În felul acesta, construcția cu astfel de planșee are o armare a centurilor cu mult mai puternică decît construcțiile cu planșee plane, ceea ce-i asigură o rigiditate mare la sarcini orizontale.

Trebuie observat că, după betonarea centurilor, împingerile bolților se echilibrează de la una la alta, rămînînd o împingere numai la capetele construcției și la casele scărilor. Acestea se preiau prin armături betonate în centurile transversale de capăt și ancorate în cele longitudinale pe o lungime de cca 1½ travee. În calculul indicilor de consum de oțel-beton s-au introdus și aceste armături; rezultă că sistemul este cu atît mai economic, cu cît construcția are o lungime mai mare.

În ceea ce privește condițiile de izolare termică și acustică, aceste planșee, prin materialul ceramic cu goluri din care sînt construite bolțile și prin masa

Fig. 1 — Plan etaj curent

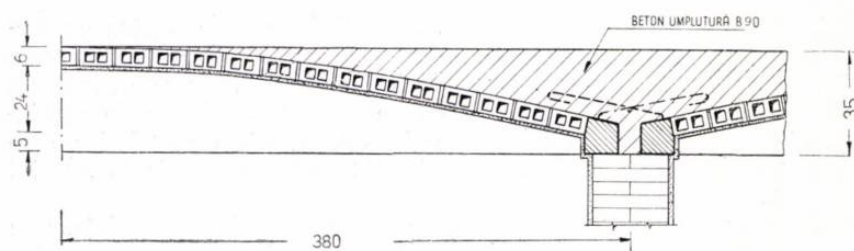

Fig. 2 — Rezemarea bolților pe zid

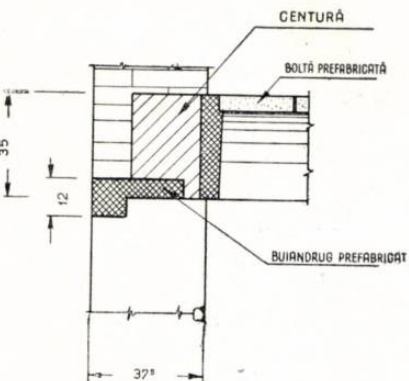
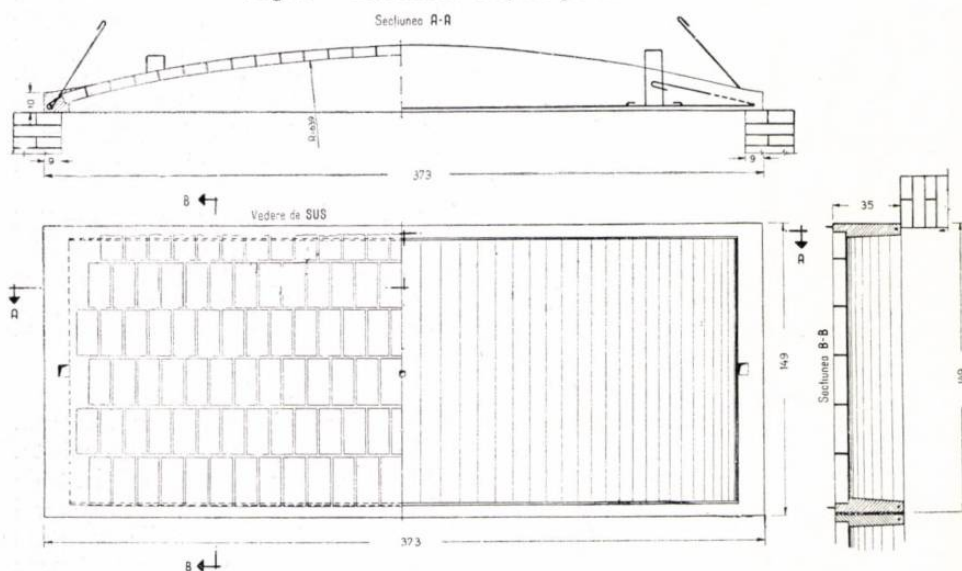

Fig. 3 — Secțiune prin fereastră la nivelul buiandrugilor

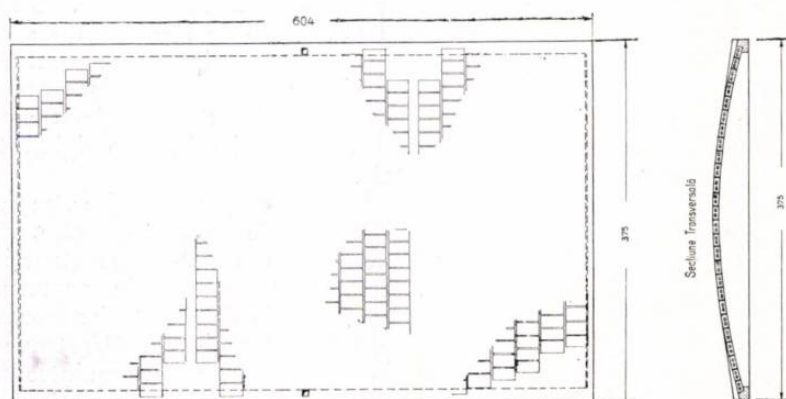

Fig. 4 — Boltă prefabricată (3,70 x 1,05)

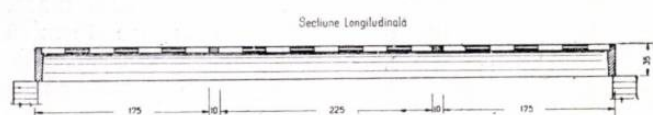

Fig. 5 — Boltă prefabricată (3,70 x 6,00)

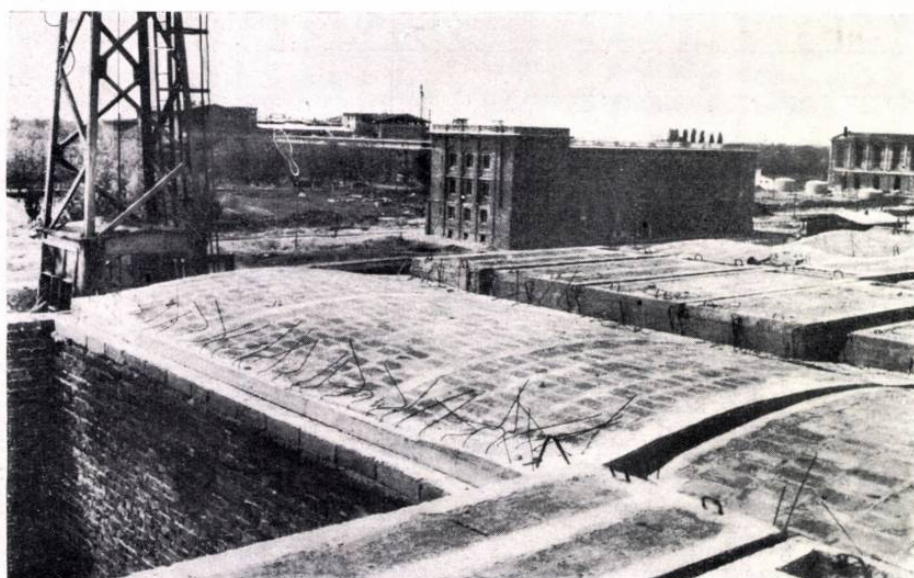
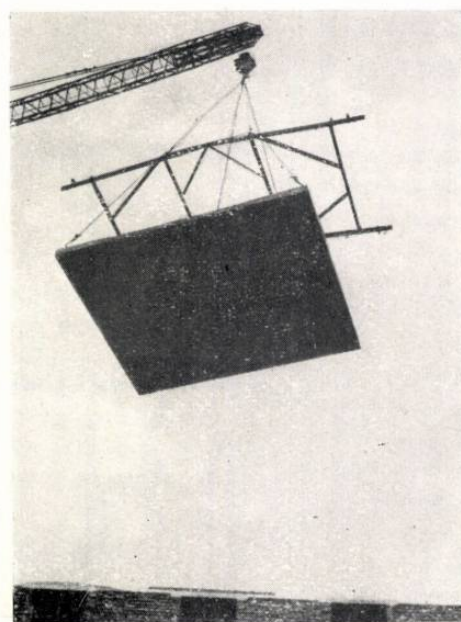

Fig. 6 — Vederea planșeului înainte de betonare

betonului de umplutură, se comportă mai bine decât alte sisteme prefabricate sau decât planșeele monolite. Bineînțeles că pentru atenuarea zgomotului de pași este necesar să se execute, ca la orice alt sistem de planșeu, o pardoseală plutitoare, ceea ce, în anumite condiții, este mai ușor de realizat la acest planșeu decât la cele plane.

În fine, din cele de mai sus rezultă clar că și costul planșeei executate cu acest sistem este mult mai redus decât al celor executate cu alte tipuri de prefabricate și chiar față de planșeele monolite.

Singurul defect al sistemului — de altfel defect comun tuturor sistemelor de prefabricate în panouri mari — este că atâta timp cât nu se asigură mijloacele de transport necesare, prefabricatele trebuie executate pe șantier și nu în fabrici centrale. Trebuie, însă, să observăm că în stadiul actual al industrializării construcțiilor în țara noastră, considerăm rațional ca fabricile existente să asigure numai o producție de serie — dezlegată de comenzile speciale ale anumitor șantiere — limitată la un număr foarte redus de tipuri de greutate și dimensiuni mici și având o execuție dificil de realizat cu mijloace simple pe șantier (ferestre, corpuri de umplutură, grinzi de planșeu, chesoane pentru lucrări industriale și agricole, etc.).

Pereții

După cum s-a spus, construcția blocurilor este făcută pe ziduri transversale portante executate din zidărie de cărămidă. Pereții despărțitori în interiorul apartamentelor, la bucatărie, cămară, baie, w. c. și vestibul s-au executat însă din panouri mari prefabricate (fig. 8 și 9).

Panourile de pereți sînt executate din plăci de beton monogranular cu sfărîmătură de cărămidă din deșeuri, în jurul cărora s-a turnat o ramă de beton armat care asigură rigiditatea la decofrare și montaj.

Grosimea acestor panouri este de 9 cm și ele sînt executate de dimensiuni egale cu cele ale pereților întregi, greutatea lor neîntrecînd sarcina de ridicare a macaralei.

Confecționarea s-a făcut sub cerul liber, pe o platformă de beton și numai cu cofraje laterale și în jurul golurilor.

Montajul se poate face foarte ușor, fără a necesita sprijiniri

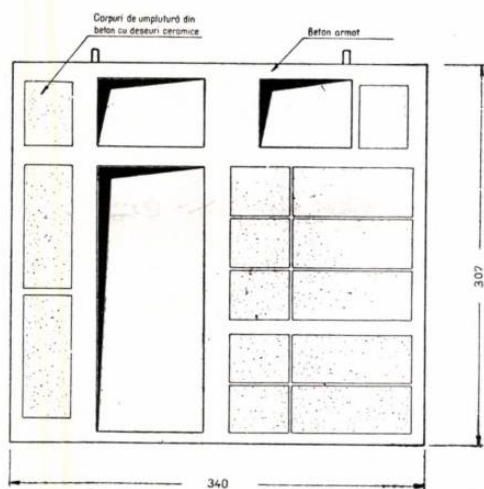

Fig. 8 — Panou prefabricat pentru perețele despărțitor

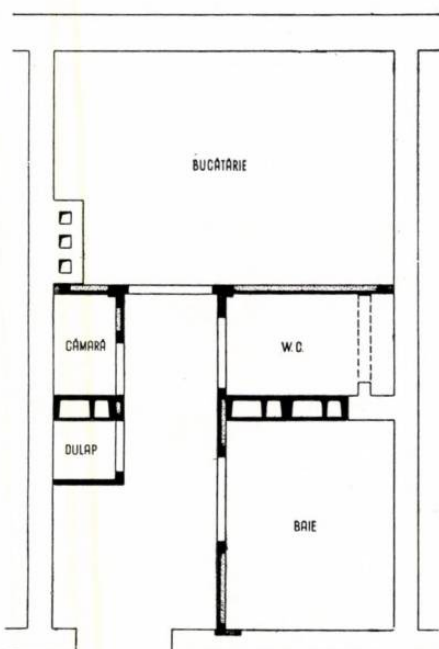

Fig. 9 — Grup sanitar cu pereți prefabricați

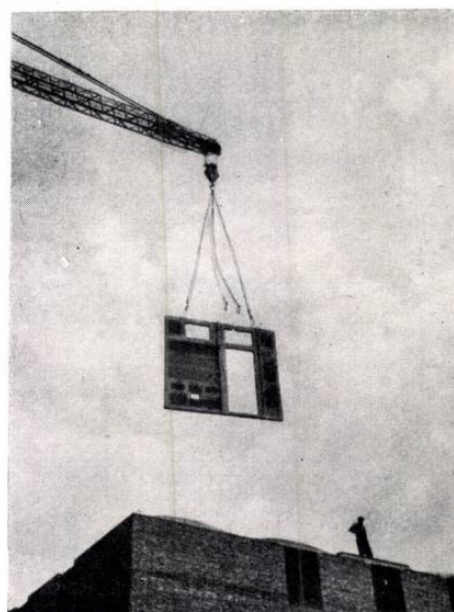

Fig. 10 — Ridicarea unui panou de perete

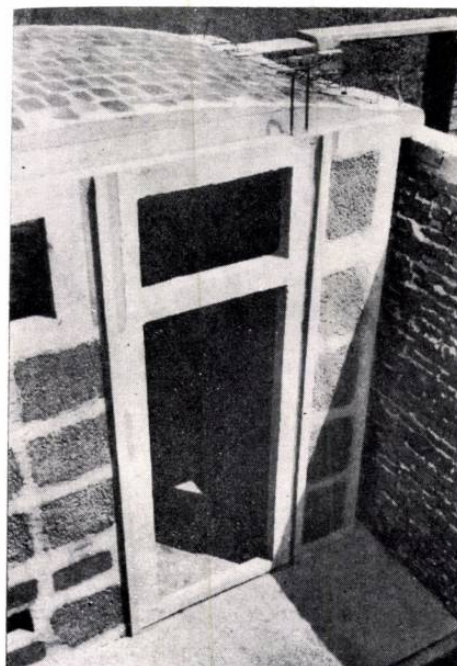
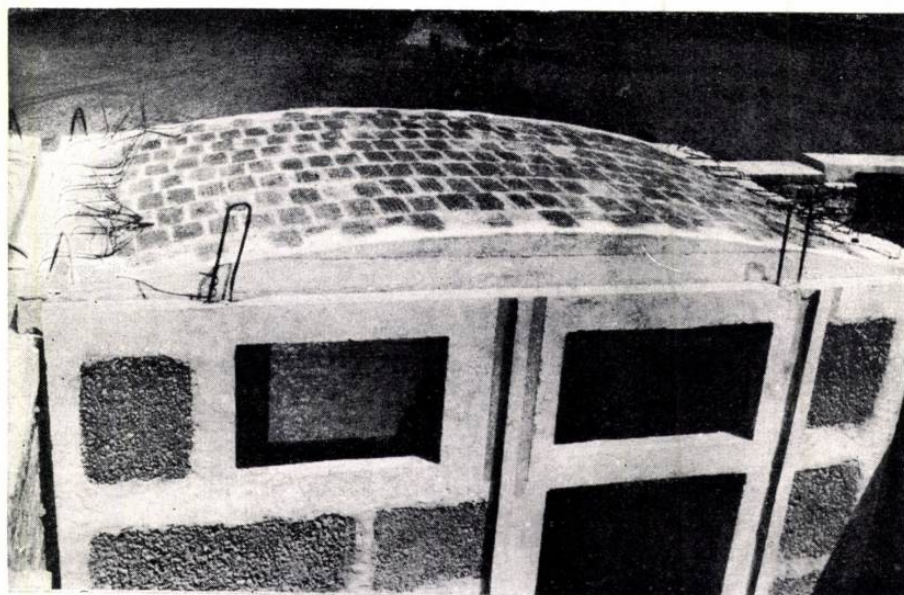

Fig. 11 — Panou perete spre bucatărie

Fig. 12 — Îmbinări de panouri pereți

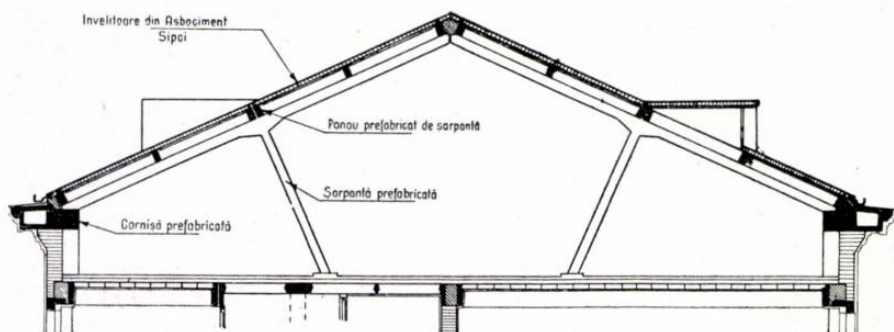

Fig. 13 — Secțiune prin șarpanta prefabricată

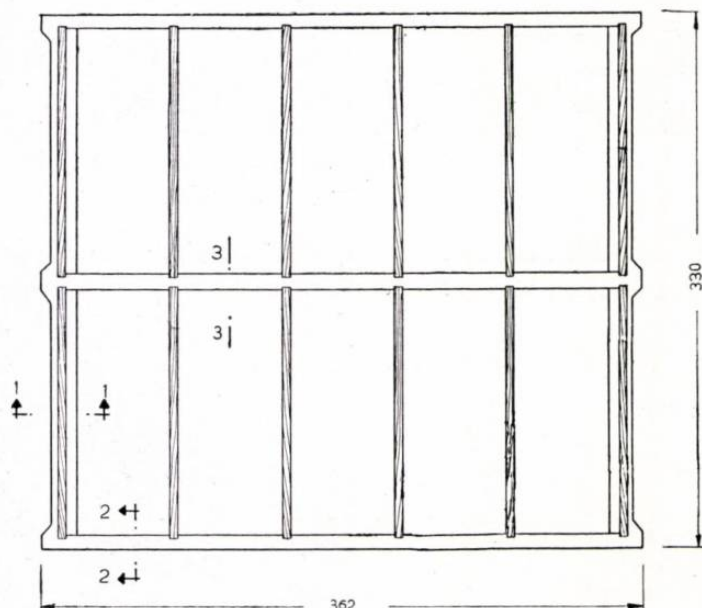

Fig. 14 — Panou prefabricat de șarpantă

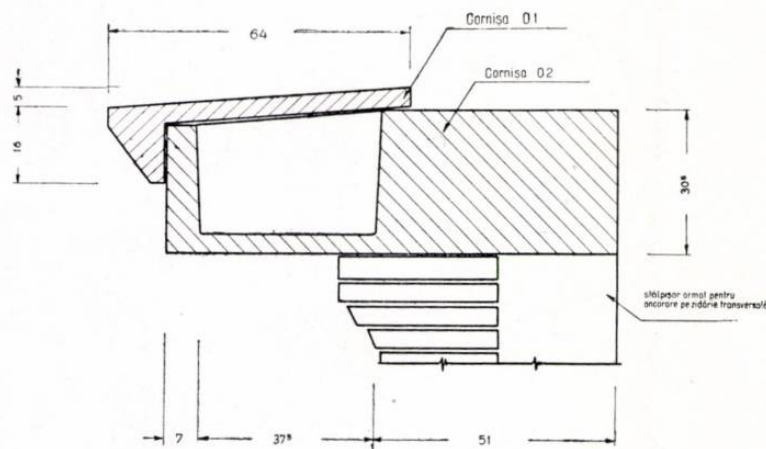
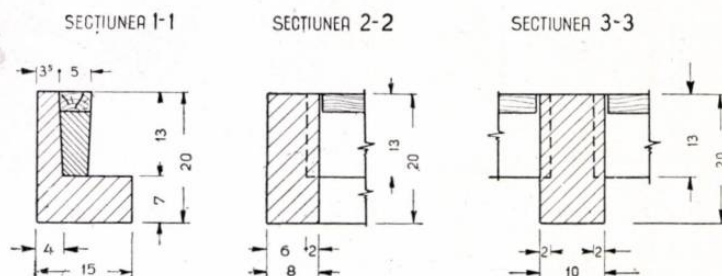

Fig. 15 — Secțiune prin cornișă prefabricată

suplimentare, poziția exactă fiind asigurată prin puncte fixe obligate (fig. 10, 11, 12).

Aceste panouri, pe lângă simplificarea procesului de execuție și scurtaarea termenului, au și avantajul realizării unor pereți mult mai rigizi, care asigură o bună prindere a tâmplăricii, față de construcția obișnuită a pereților din zidărie de cărămidă pe muchie.

Costul lor este mai ridicat decât al zidăriei, însă numai aparent, deoarece normele de deviz pentru zidăria pe muchie la pereți cu goluri și centuri multe nu exprimă costul real pe șantier.

Sistemul a fost aplicat experimental și are avantaje tehnice de necontestat. În ceea ce privește costul și consumul de materiale, acesta mai poate fi redus prin mijloace de turnare și decofrare care să micșoreze eforturile de montaj.

Șarpanta

S-a executat complet din piese prefabricate de beton armat, consumul de cherestea limitându-se numai la șipcile pe care se bat plăcile de azbociment ale învelitorii (sau, în alte cazuri, de care se prinde țigla) și la o foarte redusă cantitate pentru cofrajele pieselor prefabricate.

Sistemul adoptat este al unor cadre articulate la coamă și sprijinite pe zidurile transversale (fig. 13 și 16) peste care se montează niște grătare prefabricate din beton armat, jucând rolul de pene și căpriori. Grătarele sînt executate în panouri mari de cca $3,70 \times 3,50$ m (fig. 14 și 17). Ele se pot confecționa cu șipcile gata bătute. În cazul nostru, acest lucru nu a fost posibil, deoarece la confecționare nu se cunoștea tipul plăcilor de azbociment și deci distanța necesară între șipci.

Confecționarea prefabricatelor s-a făcut în atelierul șantierului în condiții normale. Montajul nu a dat loc la nici un inconvenient.

Demn de remarcat este faptul că pentru prima dată se rezolvă o șarpantă prefabricată pentru o învelitoare în patru ape, fără complicații. Într-adevăr, pentru porțiunile de capăt s-a executat un tip de panouri-grătare prefabricate de formă triunghiulară care rezolvă problema. Această rezolvare deschide posibilități largi prefabricării șarpantelor, deoarece pînă acum dificultatea cea mai mare se datora tocmai faptului că prefabricarea nu se putea face decât la învelitorile în două ape.

Bineînțeles că din cauza prețului redus al cherestelei, preț care nu reflectă în măsură reală faptul că acest material trebuie utilizat în mod economic, șarpanta prefabricată, cu toate avantajele ei, este mult mai scumpă decât cea de lemn.

În fine, în figura 15 se arată modul de rezolvare al cornişelor prefabricate. Aici trebuie arătat că în mod normal cornişele prefabricate ar trebui executate gata finisate. Deoarece, însă, faţadele construcţiilor de la Buftea urmează a se executa în viitor, lucrul acesta nu a fost posibil de realizat.

Concluzii şi perspective de viitor

Din analiza sistemelor de prefabricate executate în anul 1954 la blocurile de locuinţe ale Centrului cinematografic Buftea şi din experienţa câpătată cu ocazia execuţiei lor, se desprind următoarele concluzii generale:

a) Planşeele boltite prefabricate realizează o economie maximă de materiale principale. Ele reprezintă primul pas făcut la noi în ţară în realizarea construcţiilor din panouri mari parţial finisate.

De asemenea, este primul sistem de planşeu prefabricat al cărui cost este mai mic decât al unui planşeu turnat pe loc.

Din punct de vedere al rezistenţei la forţe verticale, al rigidităţii la forţe orizontale, al izolaţiei termice şi acustice, comportarea acestor planşee este tot aşa de bună ca a oricărui sistem utilizat pînă azi.

În ceea ce priveşte aspectul interior al încăperilor cu tavan boltit, acesta, printr-o justă rezolvare de plan şi prin mici amănunte de plastică, poate prezenta avantaje faţă de sistemele cu tavan plan.

Rezultă că sistemul are calităţi remarcabile economice, constructive şi plastice şi aplicarea lui ar trebui extinsă, atît în construcţia de locuinţe, cît şi la clădiri administrative şi sociale. Remarcăm că sistemul nu se aplică exclusiv la construcţiile pe ziduri transversale portante.

b) Pereţii despărţitori prefabricaţi executaţi la Buftea au un caracter experimental. Ei prezintă avantaje constructive reale, însă rămîn încă prea scumpi. Prin încercări viitoare, costul lor va putea fi micşorat.

c) Şarpanta prefabricată folosită la locuinţele Centrului cinematografic Buftea aduce un nou sistem în

Fig. 16 — Vedere interioară în pod

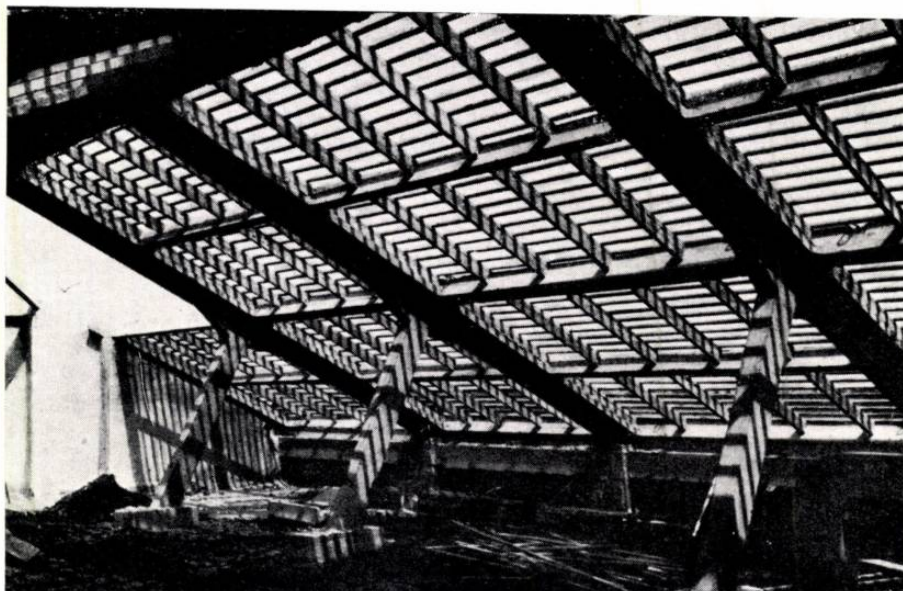

Fig. 17 — Vedere în pod fără învelitoare

acest domeniu şi este prima şarpantă de acest fel care rezolvă învelitoarea în patru ape. Din cauza preţului cherestelei, ea nu poate concura şarpanta de lemn. Deoarece elimină lemnul, ea ar putea permite însă amenajarea de etaje mansardate, în care caz avantajele s-ar reflecta şi asupra costului.

DOUĂ ZILE LA HISTRIA

Conf. arh. G. PETRAȘCU

Coborîm la gara Istria.

După un minut de oprire, trenul care ne-a adus de la Medgidia pornește încetîșor mai departe în direcția Babadagului. La capătul pantei el dispare, dincolo de ultimul semafor.

Fuiorul de fum lăsat în urmă se destramă încet spre apus și se pierde definitiv odată cu vuietul roților. Liniștea, tulburată de trecerea trenului, se întinde acum iar, stăpînitore necontestată peste acest misterios ținut dobrogean prin care cutreieram de dimineată.

E la amiază și soarele dogorește din azurul nepătat al cerului. Doar pe zarea răsăritului limpezimea lui se transformă într-o aburire ușoară, acolo unde se unește cu lama sclipitoare a unor ape îndepărtate.

Deși bănuim că încercarea de a distinge ce este lagună sau mare din aceste scipiri e încă prematură, curiozitatea e prea nerăbdătoare ca să nu asculte închipuirea. Studiul hărții, trecută de mai multe ori din mînă în mînă în cursul călătoriei, dă conținut mirajului provocat de jocul luminilor orbitoare pe conturul nedefinit al orizontului. Cu toții credem că vedem marea, și cineva dintre noi susține că zărește chiar cetatea, departe, la stînga, unde nisipurile unui grind continuă masa întunecată a unui pile de copaci.

Legînd ștreangurile, îndesînd finul în fundul căruței, aranjînd bagajele ca să ne facă locuri de stat cît mai

bune, cărașul de ocazie, descoperit dormind în marginea porumbiștii de peste linii, ne pune primele întrebări firești și apoi răspunde la ale noastre.

Îl lămurim cine sîntem, de unde venim și ce căutăm.

Pe căraș îl cheamă Matei. Cînd află că vrem să mergem la cetate, el ne aprobă.

— Aveți ce vedea. A fost lucru minunat acolo. Numai piatră și marmură. Și ce lucrătură solidă?! Ziduri cît casa, de te miri cum de s-au năruit.

Anul trecut am lucrat și eu la săpătură, la sectorul templu. Cu noi stătea un profesor care ne lămurea toate cîte îl întrebam. Doar un lucru nu m-am dumerit eu. Cum de s-a stricat și îngropat cetatea asta grozavă, așa de nu s-a mai știut atîta vreme de ea. Zice că pînă au găsit-o, în 1914, au căutat-o cînd la Vadul, cînd la Sinoe, cînd pe înălțimile de la Cara-Burun. Profesorul spunea că asta e o istorie lungă și ne făgăduia să ne-o povestească odată. Dar n-a avut timp. A venit toamna, șantierul s-a închis și profesorii au plecat.

— Odată cu cocorii.

— Ba, înaintea lor. Poștiți în căruță că sîntem gata.

— Matei, mai lămurește-ne ceva. Unde e Vadul, Sinoe și unde sînt înălțimile de la Cara-Burun?

— Cum vreți dumneavoastră.

Priviți, colo în dreapta, departe, spre miazăzi, e capul Midia.

Acum, dacă urmăriți zarea spre miazănoapte, întîlniți o pădure. E o plantație tinăra. Acolo e satul Vadul.

De la Vadul pînă la cetate, mereu spre miazănoapte, sînt încă 12 kilometri, cea mai mare parte drum de nisip.

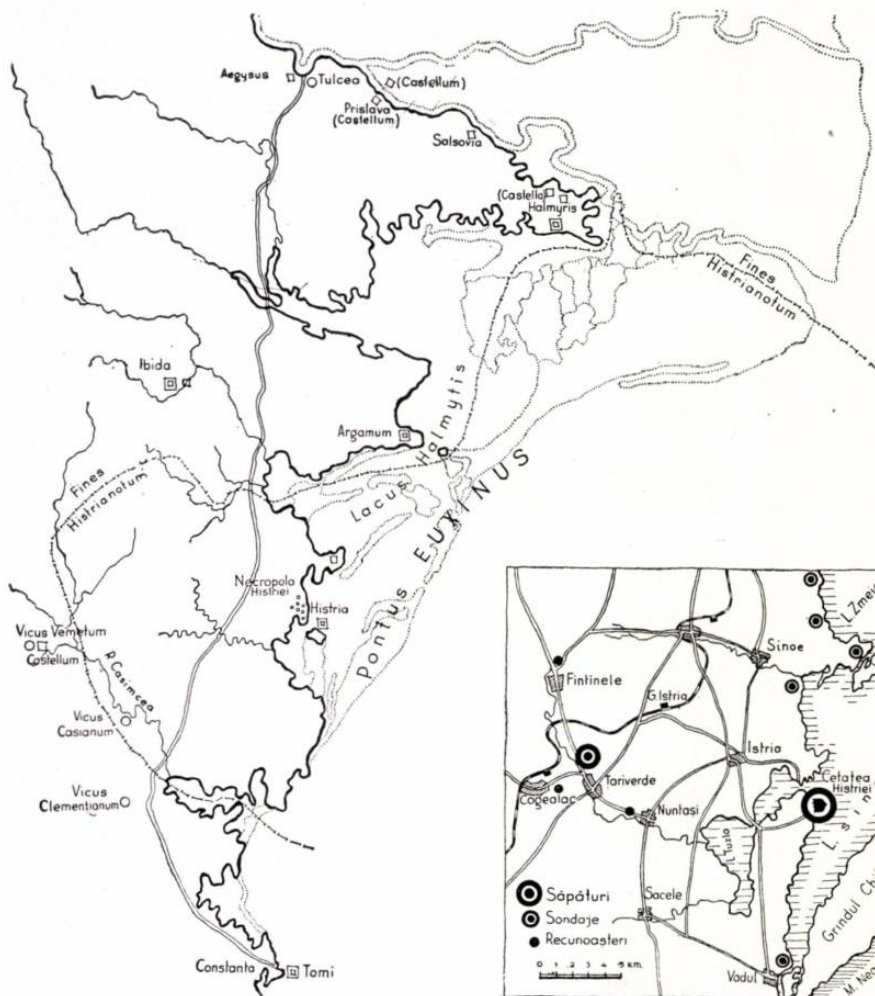
Ostroavele acelea verzi—întunecate, plutind pe întinsul lanurilor, sînt satele ascunse în zăvoaiele lor de salcîmi și oțetari. Se disting turlele bisericilor și cele cîteva acoperișuri de țiglă. Restul caselor sînt învelite cu stuf.

La dreapta, spre miazăzi, e Tariverde, și dincolo de el, mai spre răsărit, satul Nuntași, care mai de mult s-a chemat Duingi. De anul acesta sînt și la Tariverde profesori. Au făcut săpături și au găsit urme de așezări omenești mai vechi chiar decît cetatea. M-am dus și eu să le văd, dar nu face. Cîteva semne de vatră și puțină cenușă. Locuitorii trebuie să fi fost oameni tare nevoiași.

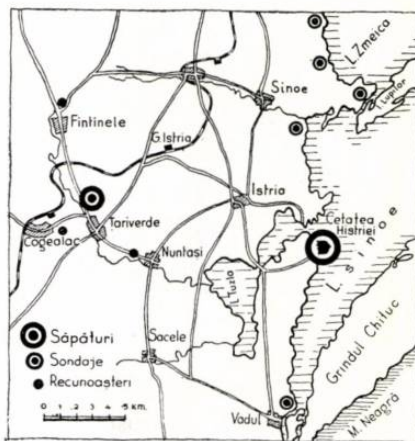
Acum, dacă vă întoarceți puțin spre stînga, aveți în fața dumneavoastră comuna Istria, reședința raionului. De aci pînă la Istria sînt 7 kilometri. Deși reședință, nu e mai mult decît un sat. Înainte ne lipseau multe. În ultimii ani e însă mai bine. Găsiți la cooperativă țigări, salam și ce veți mai avea nevoie. Înainte de dezgroparea cetății, satul nostru se chema Caranasuf.

Dumneavoastră m-ați întrebat de Sinoe. Uitați-l, de la Istria, la stînga, 5 kilometri spre miazănoapte. Bătrînii îl numesc încă și azi Casapchioii; iar înălțimile de la Cara-Burun sînt dincolo de Sinoe, în dreptul lacului Zmeica.

Regiunea cetății Histria în antichitate
Hartă ipotetică întocmită de V. Pirvan

Regiunea Histria în prezent

Poate, însă, că nu cunoașteți lacurile pe nume. Ele formează un lanț neîntrerupt pînă la Razelm. Tuzla, Sinoe, Zmeica, Golovița se leagă unul de altul și dau sclipirea ceea de încă greu de deosebit de uscături și despre care dumneavoastră credeți că este marea. Dacă aveți ochi buni, le vedeți mărginite la răsărit de o dungă albă, care prelungește spre miazănoapte malul mai înălțat din dreptul satului Vadul. E grindul Chitucului. El le desparte de mare pînă la Portița, unde există o trecere liberă.

Marea? E încă departe. În linie dreaptă sînt pînă la ea mai bine de 20 de kilometri.

— Dar cetatea?

— Cetatea e colo. Cam în dreptul Istriei, puțin la stînga, pe o ridicătură de pămînt. De la Istria sînt în linie dreaptă 5 kilometri, și unul din drumurile care o leagă de sat trece pe la gîuitura dintre lacul Tuzla și Sinoe.

— Există două drumuri?

— Da, unul de 6 și altul de 9 kilometri.

— De ce s-a mai făcut un drum lung, cînd există altul scurt?

— Drumul lung are pod peste lac și pe el poți ajunge cu căruța pînă la cetate. Cel scurt se oprește la pescărie și apa trebuie trecută cu barca. Ultima parte, de vreo 2 kilometri, se face pe jos.

— Matei, mergem pe drumul cel scurt.

— Cum vreți dumneavoastră. Numai să vă așezați și am plecat. Un ceas, atît facem. Caii sînt odihniți.

★

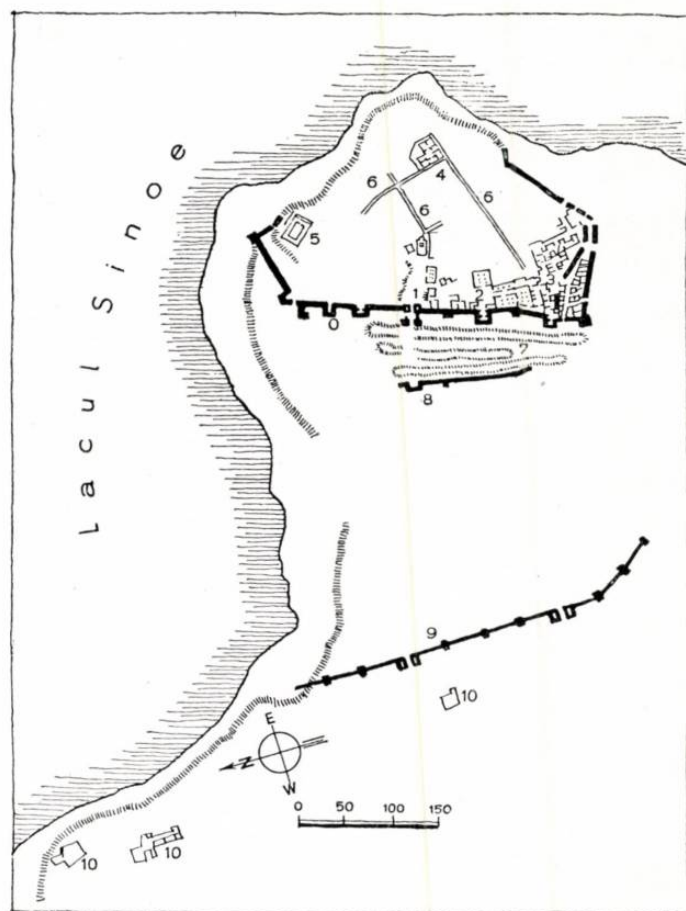
Instalați în leagănul căruței, pornim repede pe drumul de pămînt, care se strecoară, cotind neașteptat, printre culturile de porumb, de floarea soarelui și de grîu.

În urma noastră mai vedem cîteva minute clădirea gării și grupul ei de salcîmi, singuratică și din ce în ce mai mică în mijlocul peisajului simplu, pe care pustietatea și orizontul largondulat pe cea mai mare întindere a lui, îl lărgesc neobișnuit, nereușind să-l limiteze. Trecînd creasta unei cute de teren după care gara dispăre, atenția ne este atrasă de cîteva gorgane izolate, tumuli sau vechi semne de hotar, a căror prezență este obișnuită în toată Dobrogea, mai cu seamă în apropierea litoralului. Gîndul că aci ele ar putea fi primele mărturii legate de viața milenară a cetății antice de care ne apropiem se transformă într-o dorință firească, și tot atît de firește rămasă fără răspuns, de a înțelege semnele unor obiceiuri dispărute.

E greu de impus o sobrietate prudentă închipuirii celor care, făcînd o excursie de vacanță, au pornit la drum să ia primul contact cu arheologia, ademeniți mai curînd de legendă și de prestigiul vechii culturi grecești, decît de preocupări rigurose științifice. Libertatea aceasta poate fi uneori mai fecundă decît scepticismul savant față de ipotezele riscate, atunci cînd în sondarea trecutului cauți mai ales pretextul unor emoții stimulatoare și lecții pentru prezent. Creația artistică a devenit deseori încîntătoare, cînd a dat dovadă de o oarecare credulitate naivă.

Încă de dimineață, înlănțuirea de imagini fugitive și evocatoare ne antrena receptivitatea. Simțisem oportuna ei deșteptare în fața neașteptatei schimbări de decor, prilejuită de traversarea pe viaduct a defileului pîrăului Casimcea, care, în dreptul stației numită atît de sugestiv Gura Dobrogei, se afundă între pereți stîncoși de o aspră pustietate, purtîndu-și leneș apele spre lacul Tașaul din răsărit.

Știam că undeva, mai la vale, pe o stîncă a defileului, în pădurea cu peșteri a Șeremetului, se poate citi și azi o inscripție grecească, marcînd hotarul străvechi dintre ținutul rural al histrienilor și casienilor. După părerea lui Pirvan, care a publicat-o prima oară, acela

Planul cetății Histria, cu zidurile succesive de apărare

0. Zid roman (sec. III) — 1. Intrarea principală — 2. Bazilica
3. Termele — 4. Casa romană — 5. Templul — 6. Străzi — 7. Valuri
de apărare — 8. Zid elenistic — 9. Zid roman (sec. I—II)
10. Locuințe atice și elenistice

trebuie să fi fost un loc de reuniuni cu caracter religios, în legătură cu cultul lui Mithra, Dionysos și Demeter, potrivit prin aspectul lui celebrării misterioaselor sacrificii. Miniatura unor munți pleșuvi, înconjurînd o pădure deasă de tufan străbătută de chei abrupte, evoca grecilor împămîntenii la noi peisajul delfic către care pelerinajul nu putea fi la îndemîna oricui.

Acum, ghemuiți în căruța lui Matei, aveam impresia că descoperiri interesante erau posibile la orice pas, și dacă norul de praf vrăjmaș, stîrnit de copitele cailor și hîrducăiala roților, nu ne-ar fi stingherit reveria, făcîndu-ne să dorim scurtarea călătoriei, gîndul că umblam pe aceleași locuri cutreierate cu mii de ani în urmă de geți, de sciți, poate de persii lui Darius, de macedonenii lui Lisimah, de dacii lui Burebista și atîtea alte neamuri care s-au perindat după ei, ar fi adăugat o neîndoielnică satisfacție celor de ordin turistic, constituind cea mai potrivită uvertură inițierii la care pornisem. Dar după prima jumătate de oră, fizionomiile noastre apăreau grotesc schimbate sub măști de praf cimentate cu nădușeală, iar mizeria hainelor și a bagajelor devenea atît de impresionantă, încît preocupările momentului se îndepărtau tot mai mult de speculațiile istorice.

Numai cărăușul nostru își păstra voia bună și ne arăta din cînd în cînd, întinzînd coada biciului, ceea ce socotea că ne poate interesa: un cîrd de cocori, noile grajduri ale gospodăriei colective, biserica și cimitirul satului Istria, de care acum ne apropiam.

Observînd scăderea manifestă a entuziasmului nostru, încercă să ni-l refacă.

— Dacă veneați acum o săptămînă, drumul era ca în palmă. Zvîntat, după ploaie, e foarte bun. Înainte,

ăsta era un drum mai toată vremea pustiu. De doi ani însă a devenit foarte umblat. Trec pe el camioane și tractoare. Merg la gospodărie. Știți dumneavoastră, începem să facem altfel agricultura.

— Rîndul viitor venim după ploaie. Mai e mult?

— De la movilă, puțin. Înconjurăm satul și ieșim pe marginea lacului. De acolo vedeți și cetatea. Sau, mai bine, dăm pe la mine acasă, îmbuc și eu ceva, dumea-voastră vă spălați, stați la masă, dacă vreți vă și odihniți, și pornim mai departe cînd se mai răcorește și vremea. Ce ziceți?

— Matei, planul se aprobă.

*

După vreo două ceasuri, planul stabilit de Matei fusese îndeplinit punct cu punct.

Luîndu-ne rămas bun de la nevasta și copiii lui am pornit mai departe.

Cînd satul a rămas în urmă, ne-am apropiat repede de oglinda calmă a unei ape foarte palide, cu maluri plate. Între snopii de papură se zăreau plutind nemișcate cîrduri de liște negre, de pescăruși albi și, din loc în loc, cite un cocor cenușiu, înfipt răbdător în marginea smîrcului, ca orice pescar pasionat. Era lacul Tuzla sau Duingi, formînd un intrînd al lacului Sinoe, și care ne despărțea de peninsula de nisip abia reliefată deasupra apei, la a cărei extremitate nordică, pe o ridicătură stîncoasă, odinioară probabil insulă, este situată cetatea Histria.

Deocamdată, pe acea ridicătură încă îndepărtată zăream citeva case albe, împrăstiate, și grupuri de copaci firavi, proiectate pe o bandă lungă și joasă de un galben roșcat, puțin deosebită de tonalitatea generală a solului. Matei ne lămurește că vedem casele profesorilor și în spatele lor zidul cetății.

Simțind sfîrșitul călătoriei, caii mergeau acum domol, la pas. Praful încetase, aveam soarele în spate și puteam din nou să contemplăm nestingheriți calmul acestei priveliști, care îmbina fără delimitări precise pămîntul, apa și cerul.

Întinse covoare purpurii, țesute dintr-o vegetație măruntă, marcau fundurile puțin adînci, de pe care apa se retrăsese la sfîrșitul primăverii. Culoarea lor era uimitoare, dar nota gravă și solemnă, introdusă pe neașteptate, nu făcea decît să sublinieze mai mult noblețea și puritatea tabloului vast, alcătuit din trei tonuri: albastru, verde și aur. Cum nimeni nu știa ce sînt, puteam să ne gîndim la pajiștile de asfodele din peisajul clasic grecesc.

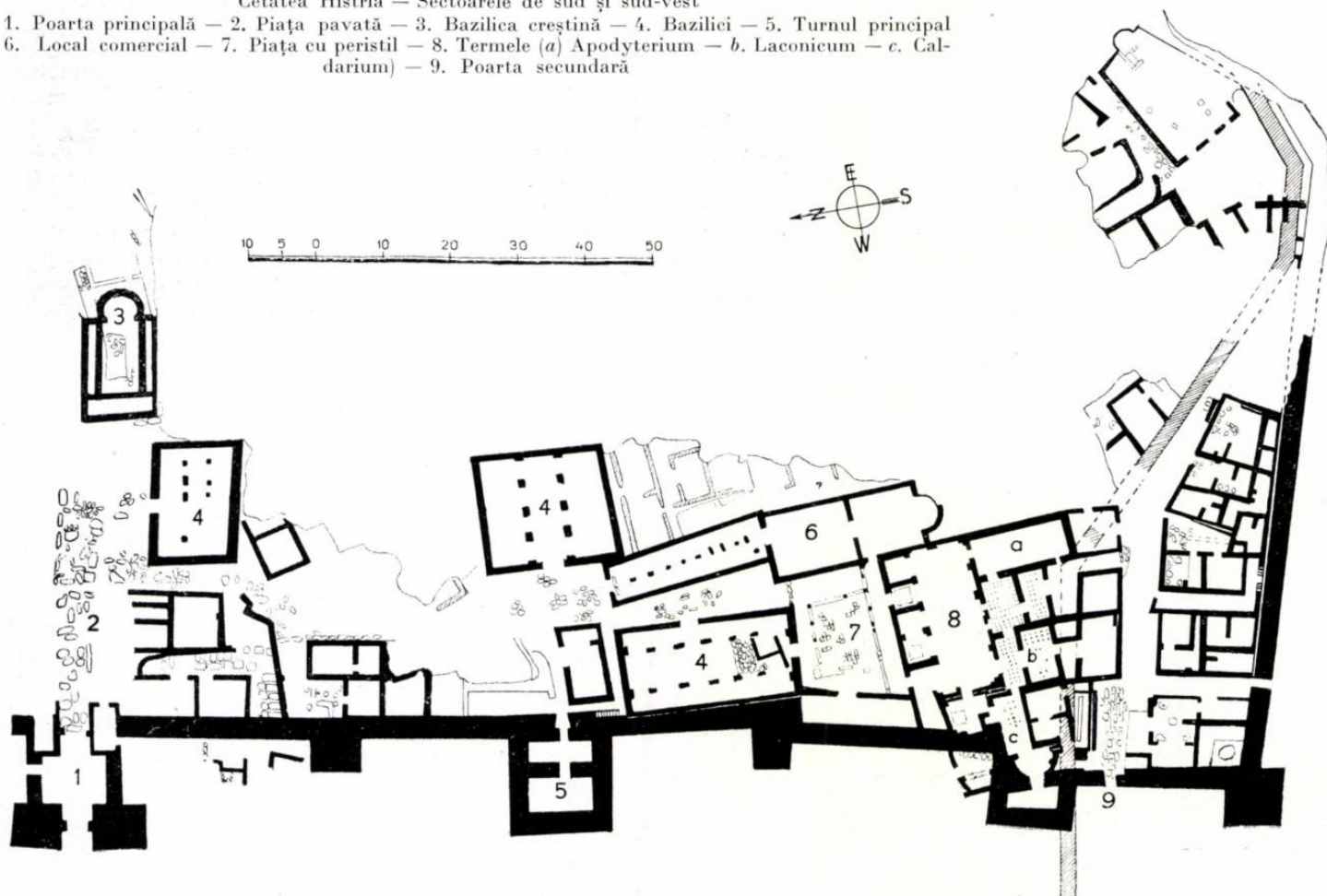
Suim o movilă, cotim, și caii pornesc în trap, coborînd cu elan către malul lacului.

Facem ultima sută de metri pe nisip și am ajuns. Sîntem lîngă zăgaz și coliba pescarilor, adică foarte aproape de țelul călătoriei noastre. Numai în pripă reușim să aruncăm o privire asupra acestui pitoresc adăpost efemer țesut din nuiiele și papură și asupra uneltelor pescărești din jur, care, ca toate armele, vrăjesc și intimidează pe orășean, trezindu-i atrofiatele instincte de vînător; Matei ne-a și trecut bagajele în luntre, lipoveanul decorat cu o respectabilă barbă a și pus mîna pe vîslă, și amîndoi ne zoresc să ne ocupăm locurile.

Cîteva minute lunecăm ușor pe lîngă zăgaz. Aflăm că rostul lui este să rețină chefalul în apele puțin adînci ale lacului Tuzla, pînă cînd crește și se îngrașă. Cînd pescarii deschid toamna zăgazul, peștele pornește spre mare, dar mult din el rămîne în coșurile și plasele așezate la trecători, de unde este cules și îndesat în căzile cu saramură. Prezența acestei primitive industrii aci ne face să ne gîndim la activitatea de odinioară a Histriei

Cetatea Histria — Sectoarele de sud și sud-vest

1. Poarta principală — 2. Piața pavată — 3. Bazilica creștină — 4. Bazilici — 5. Turnul principal
6. Local comercial — 7. Piața cu peristil — 8. Termele (a) Apodyterium — b. Laconicum — c. Caldarium) — 9. Poarta secundară

grecești, pentru care pescuitul a reprezentat unul din temeiurile fundării ei și poate cea mai importantă sursă de venituri.

Plătim vama luntrașului și debarcăm pe teritoriul cetății, mulțumiți că după ce am umblat în bigă, am fost puțin și argonauți. Matei a înșfăcat voinicește cîte bagaje a putut și a luat-o zorit înainte, pe plaja îngustă de nisip, mărginind apa lacului Sinoe. Noi îl urmăm în monom.

Printre puzderia de scoici și căsuțele goale de melci, observăm cioburi de olărie, rotunjite de milenara lor rostogolire provocată de neastîmpărul undelor. Unele sînt negre, lăcuite, altele cărămizii, netede sau împodobite cu o mlădiță fină, șerpuind grațios între frunzulițe delicat reliefate. Cele mai multe prezintă striurile unei pieptănături decorative, semănînd cu încrețirea ușoară a nisipului din care le culegem. Mîine, nu vom mai pune preț pe aceste umile vestigii arheologice, cînd le vom vedea aruncate maldăre printre deșeurile șantierului, dar deocamdată aceste relicve ne fixează atenția și fiecare adună din mers ce i se pare mai deosebit, umplîndu-și buzunarele cu pasiune de proaspăt colecționar.

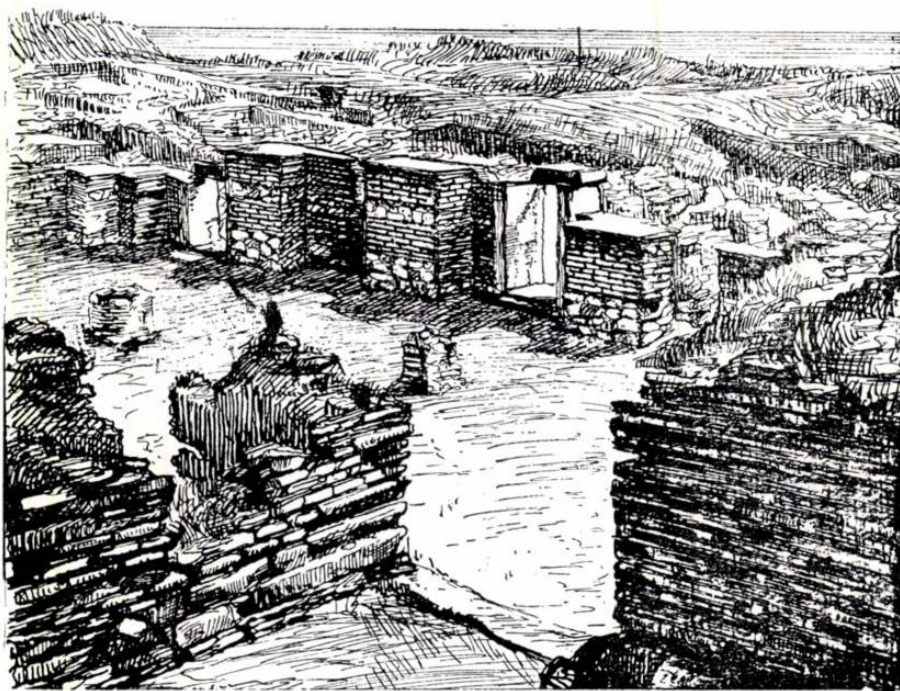
Preocupați de recoltă, nici n-am băgat de seamă sînd s-a schimbat configurația terenului. În dreapta noastră, malul se înălțase și între tufele de acantus pitic și mărăcini apăruse șistul verde. Ajunsesem, pe semne, la vechea insulă stîncoasă, în jurul căreia nisipurile au crescut treptat, legînd-o cu uscatul și împotmolind pe nesimțite și la o dată greu de determinat, portul cetății. Curînd ne întîlnim și cu cele mai îndepărtate lucrări de cercetare arheologică din perimetrul exterior al cetății, în direcția vestică. Sînt cîteva sondaje care au descoperit vestigiile răvășite ale unui cartier mărginaș, temelii de vîrste diferite de la arhaic la elenistic, marcînd cea mai mare extensiune a Histriei în vremea ei de prosperitate. Pentru profanul grăbit sau amatorul de artă, ele nu reprezintă însă mai mult decît prima întîmpinare a unui trecut enigmatic.

Urmează imediat o descoperire mai importantă: resturile unui zid protector bastionat, situat mult înaintea incintei principale, pe care acum o distingem foarte bine. Din acest zid se păstrează numai cîteva asize din partea inferioară, așezate pe o fundație de șist verde. Grosimea zidului se apropie de 2 metri. El este constituit din două paramente îngrijit lucrate, din mici blocuri de calcar alb, cuprinzînd între ele o umplutură — numită emplecton — din sfîrîmătură de bolovani cimentați cu mortar.

De aci înainte, curiozitatea noastră găsește răspunsul în cele citite despre Histria pe parcursul călătoriei. Cei care au cercetat zidul au observat două faze de construcție, depărtate între ele cam cu o sută de ani. Prima, de la sfîrșitul veacului I al erei noastre, adică din vremea împăratului Domițian, și a doua din cea a împăratului

Ruinele porții principale

Ruinele termelor

filozof Mare Aureliu, preocupat să-și asigure nemurierea scriind 12 cărți de adîncă și calmă gîndire și să apere granița imperiului cu cetăți și războaie, purtate la nevoie. Refacerea zidului de la Histria ar putea fi legată de războaiele purtate de el la Dunărea de jos. Zidul forma doar un prim scut orașului, întrucît înapoia lui se afla probabil un altul mai vechi și mai puternic. El servea mai ales ca adăpost populației rurale și turmelor de vite refugiate în cetate în momentul unui atac.

Deși această a doua întîlnire cu cetatea e mai interesantă decît prima, constituind un exemplu de construcție și fortificație romană de epocă bună, atenția noastră este captivată de priveliștea impozantă pe care o prezintă ultimul zid al cetății, de care ne mai desparte doar o mică distanță. Ne grăbim s-o parcurgem, cu atît mai mult cu cît constatăm că bagajele noastre au dispărut cu purtătorul lor, probabil sătul de antichități.

Acum ajung pînă la noi și zgomotele șantierului: glasuri de oameni și scîrîit de roabe și vagonete. În preajma înserării, aerul a devenit mai diafan, urechea percepe mai ușor sunetele și ochiul contururile. Soarele s-a înclinat spre asfințit, strălucirea lacului a scăzut și o boare marină încrețește ușor nesfîrșita lui întindere. Un stol de cocori zboară deasupra noastră, zorind spre stuful ostroavelor, care plutesc pe fața apei ca o flotă împrăștiată.

Cînd, cu 40 de ani în urmă, s-a deschis aci primul și cel mai important șantier arheologic din țara noastră, inițiatorul cercetărilor, istoricul Vasile Pîrvan, al cărui nume rămîne legat de descoperirea Histriei, a construit aci o gospodărie alcătuită din două case și cîteva acareturi, la care între timp s-au mai adăugat și altele. Așezate fără prea multă pricepere și de un gust îndoielnic, prezența lor înseamnă totuși prezența vieții alături de cetatea defunctă. De aceea, cu toată regretabila lor urîțenie, îți devin repede simpatice, ca orice refugiu aproximativ confortabil, descoperit în mijlocul unei pustietăți mărețe, dar indiferente față de nevoile existenței omenești.

La prima casă, unde ne regăsim și călăuza și bagajele, ne întîmpină un prieten. E unul dintre actualii cercetători ai Histriei, un pasionat al peisajului dobrogean și al antichităților ei, care se izolează bucuros cîteva luni pe an în acest îndepărtat capăt de țară, între stepă și mare, ca să trăiască simplu în mijlocul unei familii originale și sensibile, cea a arheologilor.

Matei ne urează petrecere bună și noul nostru mentor ne ia în primire.

— Cît stați?

— Pînă mîine la prînz.

— Prea puțin.

— Atîta putem.

— Veți regreta.

— Vom reveni.

— Atunci, n-aveți timp de pierdut. Cazarea și masa vă sînt asigurate. Duceți-vă-n cetate pînă nu se-înnoptează. Vreți un ghid? Poate găsim pe cineva, deși va fi cam greu. În curînd încetează lucrul și ne adunăm pentru raport.

— Credem că ne putem descurca și singuri. Ne-am documentat la plecare.

— Deci, știți ce să vedeți: basilicile, termele, casa romană, templul.

Vedeți să nu vă rătăciți, să nu cădeți în sondaje și să nu vă speriați de dihori și de vulpi. Cînd termin, vin și eu după voi.

— Te așteptăm la templul Afroditei.

— Vă ispitește zeița. Veți fi însă puțin dezamăgiți. Templul nu mai are nici coloane, nici preotese.

★

Lăsăm să treacă vagonetul încărcat cu pămînt și ne îndreptăm spre poarta principală, încadrată de turnurile ei masive, năruite pe jumătate. La început, mergem pe marginea tranșeei unui alt zid de apărare, recent descoperit. Se pare că acesta să fi precedat pe cel conținînd poarta cu 5 sau 600 de ani și că deci ar data din epoca elenistică. Se mai păstrează temelia și ici, colo, cîteva asize din suprastructură. Săpătura dovedește că atunci cînd a fost construit, prin secolul III înaintea erei noastre, terenul era cu doi metri mai jos decît fața solului actual. Observăm în treacăt grosimea lui remarcabilă, depășind patru metri, și sistemul interesant de construcție: trei ziduri paralele, constituite din blocuri puternice, dintre care unele au pînă la doi metri lungime, legate transversal din loc în loc prin pene alcătuite tot din blocuri masive. Două dintre ziduri formau paramentele exterioare, și spațiile dintre ele și cel median au fost umplute cu lut amestecat

cu bolovani. Blocurile din paramente sînt perfect cioplite, încît, fără legătură de mortar sau scoabe metalice, asigurau construcției o mare stabilitate.

În fundul tranșeei, care în unele locuri atinge adîncimea de patru metri, un grup de muncitori se trudeau să salte pe chituci de lemn un capitel de antă decorat cu ove de o mărime impresionantă. L-au găsit înzidit în temelie și l-au extras pentru colecția muzeului. Aspectul zidului dărîmat pînă la bază și această nobilă relievă, aparținînd la origină unui monument anterior construirii zidului, sugerează nenorocirile fără număr și repetatele distrugeri îndurate de cetate într-o viață lungă și frămîntată. O serie de decrete onorifice, săpate pe plăci de marmură, găsite de cînd cetatea e cercetată de arheologi și datate după felul scrierii din secolele III și II înaintea erei noastre, cinstesc diverși binefăcători care au contribuit, ba la potolirea răzvrătirilor interne, ba la aprovizionarea cu grîne pe timp de foamete, ba la refacerea întăriturilor năruite. Dar toate aceste mărturii sînt prea vagi ca să se poată ști căror ani de grea cumpănă se datora ruina pe lingă care treceam.

Poteca pe care o urmăim se strecoară printre ciulini și tufe de pălămidă.

Pe jumătate ascunse în mărăcini, care impun prudență elanului nostru arheologic, observăm o arhitravă ionică cioplită într-un bloc de marmură albă adus din insulele mării Egee, cîteva baze atice și mai departe fragmentul unui fus de coloană de stil doric grecesc. Calcarul galben, dobrogean, din care a fost executat, a rezistat rău timpului și muchiile canelurilor sînt tocite, încît acestea abia se mai văd.

Poteca ocolește tranșeea zidului elenistic și suie pieptiș cele trei valuri consecutive de apărare, înălțate în ultima parte de viață a cetății, în epoca bizantină. Ele formau un adaos de rezistență marelui zid de incintă dezgropat în cursul săpăturilor conduse de Vasile Pîrvan.

Ajunși pe creasta celui de al treilea val, ne găsim în fața acestui zid și a intrării principale, deschisă ca o strungă în masa lui puternică. Avem acum prilejul să surprindem ceva din orașul adăpostit în spatele lui. Prin golul porții zărim piața pavată și resturile monumentelor care o încadrau. Mulțimea imaginilor prezentîndu-se laolaltă și constituind tot atîtea ispite pentru curiozitatea noastră, este necesar un moment de reculegere pentru o percepere ordonată și clară. De altfel, netulburata liniște din jur, singurătatea și maiestatea gravă a zidului, care traversează peninsula de la un mal la altul, ritmat de bastioane și turnuri, predispon la reculegere.

Zidul acesta de apărare, asaltat de vegetație la poale și încoronat de vegetație în creștet, în care s-au cuibărit lăstunii, este, fără puțință de tăgadă, cea mai impresionantă piesă arheologică de la Histria și, cred, din toată țara noastră. Soarele, înclinat spre asfințit, îi aurea pietrele venerabile, printre care scilipeau ici și colo, ca niște bijuterii rare, fragmente de marmură albă. Arhitectura simplă, clară și perfect echilibrată a maselor înscrise armonios în simetria discretă a anturajului plat, ca și noblețea tonurilor calde, în simfonie cu albastrul lacului din ce în ce mai intens și viorul cerului, deveneau un simbol evocator al clasicismului antic.

Acest zid reprezintă ultima restrîngere a cetății pe vechiul promontoriu stîncos de la care pornise din începuturile ei. Construit după distrugerea totală a Histriei de către goți și carpi, la jumătatea secolului III al erei noastre, el proteja orașul pe tot frontul său vulnerabil dinspre uscat, descriînd în plan un poligon neregulat. Latura sa vestică este cu mult cea mai lungă. Gros de aproape 3 metri și păstrat pe alocuri pînă la o înălțime de 6 metri, e constituit dintr-un emplecton deosebit de solid, îmbrăcat pe amîndouă fețele cu

blocuri mari de piatră, cioplite regulat, între care descoperi însă o sumedenie de fragmente arhitectonice și epigrafice, ca fusuri de coloane, arhitrave, stele funerare, baze de statui, altare, inscripții.

Pîrvan a numit acest zid arhiva Histriei. El a furnizat pînă în prezent cele mai numeroase documente asupra vieții cetății dinaintea dezastrului gotic. Cercetîndu-l, căpătăm o vagă idee asupra conținutului ei monumental și a gradului în care fusese distrusă.

Aspectul zidăriei trădează pe alocuri o muncă înfrigurată.

Obiceiul de a construi ziduri de apărare din ruinele proaspete ale unui oraș era curent în antichitate. Știm că în timpul iernii 479—478 înaintea erei noastre, după retragerea persilor, Temistocle refăcu întăriturile Atenei în 9 zile, folosind materiale de tot felul din dărîmăturile caselor și stele funerare provenind din cimitirele profanate. Tamburii coloanelor Hecatompodonului se văd și azi în fortificațiile Acropolei.

Aspectul zidului Histriei evocă momentele grave ale istoriei antice și emoționează puternic.

Îmbibați de antichitate și emoționați cum se cuvine, trecem și noi prin intrarea fără străjeri a cetății. Pragul ei este de marmură. O arhitravă și o cornișă au fost cioplite și puse cap la cap ca să formeze opritor porților de mult dispărute. Pe partea dreaptă a vestibulului descoperit, format de arhitectura intrării cu dublă poartă, vedem înzidite două bănci de piatră susținute pe picioare în formă de labe de leu. Ele sugerează prezența, nedovedită încă, a unui teatru la Histria.

Pîrvan notează că lîngă intrare a găsit aproape tot conținutul monumental al pieței principale din Histria, între care resturile unui templu neo-doric, din marmură albă, ridicat probabil în epoca lui Traian. Părți din acest monument zac și azi, pe jumătate ascunse în buruieni, în stînga intrării sau pe valurile din fața zidului. Numărul și starea lor fac posibilă o încercare de reconstituire pentru ordinul peristilului.

Din cadrul porții a doua, din care nu se mai păstrează decît partea de jos a tocului de piatră, privim ceea ce e desemnat ca piața principală a Histriei: un pavaj de dale albe, pe alocuri dislocate, pe care se citesc bine făgașele roților de car. Tufe de mușetel crescute între rosturi subliniază colorat țesătura largă a carelajului.

Pavajul suie în pantă lină și se pierde în fața unor ziduri scunde, care îl mărginesc pe două laturi, la sud și est. Zidurile aparțin unor bazine năruite, dintre care, cea de la est, cu absidă și criptă, a fost o biserică creștină din vremea bizantinilor. Cealaltă era o clădire publică destinată, poate, administrației comunale.

Tabloul, de o intimitate calmă, te cuprinde și te farmecă printr-o neașteptată impresie de măsură omenescă. El se proiectează, în joc de tonuri discret nuanțate, pe ecranul format de ierburile înalte acoperind pretutindeni acropola Histriei.

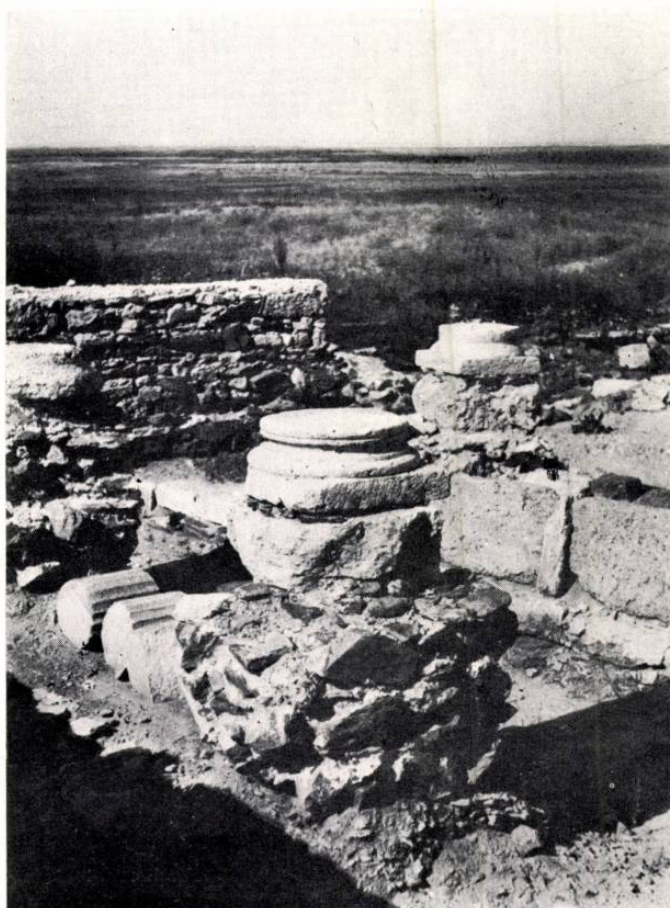
Suprafața orașului, delimitată de lac și zidul de incintă de la sfîrșitul secolului III, este de 12 hectare. În vremurile de înflorire, adică prin secolul IV înaintea erei noastre și la începutul elenisticului, întinderea orașului putea fi mai mult decît dublă. Ținînd seama de densitatea populației, totdeauna mare în cetățile antice, numărul ei a variat urmînd vicisitudinile istoriei și extinderea sau restrîngerea limitelor cetății, fără să poată depăși probabil 5—6000.

Săpăturile executate pînă în prezent n-au cercetat nici măcar o zecime din suprafața indicată. Începute de Vasile Pîrvan în 1914, întrerupte de primul război mondial, reluate și urmate în condiții grele după terminarea lui pînă la începerea celui din 1941 — Pîrvan se plîngea de zgîrcenia cu care stăpînirea îi acorda sumele necesare lucrărilor — conduse neștiințific după moartea prematură a marelui învățat întîmplată în 1927, ele

Turnul cel mare al zidului de incintă roman

Ruinele unei construcții romane din sectorul templu

au fost din nou reluate în 1949, bucurându-se de astă dată de un sprijin substanțial din partea statului, și făcându-se pe baza unui plan bine chibzuit, aplicat cu consecvență.

Știam că doar cu puține excepții, dintre care cele mai importante sînt zidul elenistic și podiul unui templu grec, pînă în prezent s-au dezgropat resturi din orașul secolelor IV—VII din era noastră. În jurul acestei date, cetatea, cu portul de mult împotmolit și mereu lovită de popoarele în migrație, se stingea într-o agonie fără istorie.

Nu dădusem însă prea multă atenție acestei informații. Plecînd spre Histria, dorisem să cunoaștem aievea aspectele unui oraș antic, înrudit, chiar dacă va fi fost o rudă mai nevoiașă, cu una dintre strălucitele cetăți ioniene de pe coasta asiatică a mării Egee. Acum, instalați destul de confortabil pe blocuri de marmură căptușite cu licheni de un verde plumburiu, fragmente din cornișa unui monument doric, începeam să înțelegem că va trebui probabil să ne mulțumim de cele mai multe ori cu imaginea aproximativă a Histriei din epoca romană tîrzie și bizantină. Nu ne rămînea deci decît să depănăm în închipuire firul vieții ei de la obîrșie, jalonînd cu faptul istoric modificarea cadrului arhitectonic.

Histria, forma latină a numelui pe care grecii îl scriau cînd Istros, cînd Istrin, cînd Istria, legîndu-l astfel de numele marelui fluviu, care pe atunci se pare că se vărsa mai în apropiere, a fost fondată de coloniști din Milet, în secolul VII înainte erei noastre. La început, trebuie să fi fost locul unui simplu tîrg periodic, pentru schimburi între băștinași și corăbierii greci. Griu, miere, pește sărat, vite, piei, sclavi, contra untdelemn, vin, stofe, olărie, unelte, podoabe. Băștinașii, arătîndu-se probabil oameni pașnici în vremea aceea și comerțul cu ei profitabil, tîrgul se transformă, în secolul următor, în așezare stabilă cu colibe și sanctuar de chirpici, grupate pe partea cea mai înaltă a insulei stîlcoase și apărate de un zid de pămînt. Treburile mergînd bine, Histria se dezvoltă repede, încît, spre sfîrșitul secolului VI și cel următor, ajunge cunoscută într-o bună parte din lumea grecească și în tot spațiul pontic. Herodot o citează de două ori în istoriile sale. El ne spune, printre altele, că un rege scit, Ariapith, își luase ca nevastă o femeie din Histria. În secolul IV, Aristot amintește frămîntările politice din cetate și înlocuirea prin violență a oligarhiei plutocrate, prin formele mai largi ale democrației sclavagiste. Tot prin secolul IV, Histria își constituie, cu multă probabilitate, un teritoriu rural, consecință a dezvoltării formelor de exploatare sclavagistă.

Cum va fi arătat această Histrie străveche, e greu de spus. Dar ar fi greșit să ne-o închipuim monumentală. În acea vreme, în toate orașele grecești, chiar casele cetățenilor înstăriți erau mici, neconfortabile și îngheșuite, ceea ce explică, într-o anumită măsură, preferința lor pentru plimbări și discuții în aer liber. Sărăcimea trăia în cocioabe, înguste ca niște alveole, și uneori chiar în vizuine de troglodiți. Din documentele epigrafice și rezultatul ultimelor săpături, rezultă că în perioada la care ne referim existau la Histria un templu închinat lui Apollon, altul probabil Afroditei și poate un gimnaziu. Trecerea la o formă de guvernămînt democratică și dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului în interiorul cetății făceau necesare o casă de sfat și o piață publică, pe care grecii o numeau agora. Undeva, pe una din laturile acestei piețe, se va fi înălțat un portic cu coloane de calcar și plafon de lemn. Fiind edificii publice cel mai cuprinzător, devenise locul cel mai frecventat atît de histrieni, cît și de geții sau tracii din satele vecine, veniți la tîrg să schimbe marfa indigenă pe cea adusă de corăbieri din sud sau produsă chiar în cetate. Costumul grec, adaptat de circumstanță la un climat

mai aspru, se întîlnea cu cel al băștinașilor, care nu va fi fost mult diferit de al țăranilor noștri de azi. Graiurile se amestecau. Procesul de încrucișare între greci și barbari, constatat cu melancolică indignare de Ovidiu cîteva secole mai tîrziu, începuse, și piața cetății oferea prilej de cunoaștere și apropiere. Nu trebuie să ne gîndim însă la vreun teatru sau stadion monumental, pentru că în acea vreme nici marile orașe grecești din sud nu erau încă dotate cu asemenea construcții. Atena a ajuns să aibă un teatru de piatră abia în a doua jumătate a secolului IV. Dramele lui Eschil, Sofocle și Euripide, ca și comediile lui Aristofan, au fost reprezentate în teatre de lemn. Zidul de apărare trebuie să fi avut corpul din cărămizi nearse, așezate probabil pe o fundație de piatră. Acest sistem era cel mai deseori practicat în lumea grecească din secolele V și IV.

Dacă arhitectura orașului ne apare în ansamblul ei mai curînd modestă, cum va fi fost oare planul lui? În această privință, mai mult chiar decît pentru arhitectură, sîntem siliți să rămînem în domeniul presupunerilor total lipsite de temeiul unor date concrete. Putem să ni-l închipuim însă cu străzi înguste, întortochiate, rău pavate. Din literatura timpului și discursurile oratorilor acestei epoci, reiese că situația era aproape generală. Planurile hipodamiene, cu traseu regulat, nu încep să se aplice decît spre sfîrșitul secolului V, și realizarea lor nu era posibilă decît pentru orașele construite din nou, ca în cazul portului Pireu.

Totuși, în această primă Histrie, probabil rău concepută urbanistic și cu puțină arhitectură, vor fi existat, fără îndoială, cîteva edificii de mici proporții, unde frumoasele ordine grecești să fi pus pecetea măsurilor armonioase și a formelor expresive, după cum vor fi existat și cîteva opere sculpturale de bronz sau marmură, reflectînd perfecțiunea atinsă de arta acelei vremi. Pretutindeni, în lumea greacă, era încă proaspătă amintirea victoriei tinerei democrații ateniene și a spiritului de libertate grecesc asupra despotismului asiatic, temeiul entuziasmului creator și al gustului pentru frumusețea simplă. Obiceiul așezării monumentelor închinat unui cult plin de poezie, în locuri unde natura și arhitectura se înfrumusețau reciproc, trebuie să fi găsit prilejul să se manifeste de mai multe ori pe stîncă Histriei încă bătută de valurile mării.

Dar timpurile se tulbură. Stînjenită în dezvoltarea ei de pătrunderea sciților în Dobrogea, și ca o consecință și de întinderea dominației macedonene spre nord, la sfîrșitul secolului IV; prădată poate de celți și bastarni; învinsă într-un război împotriva Tomisului aliat cu Bizanțul, în secolul III; cucerită de Burebista în secolul I înainte erei noastre, dar mai ales roasă de contradicții interne, de răscoalele maselor de cetățeni sărăciți de exploatarea familiilor bogate, fenomen care vestea tot mai vădit destrămarea orînduirii sclavagiste, Histria ne apare, din documentele epigrafice, în plin declin în veacurile II și I înainte erei noastre.

Cutremure, incendii, distrugeri mai mult sau mai puțin grave, vor fi schimbat în acest răstimp fața orașului. Deși fenomenul sărăcirii era caracteristic, unele familii strînseseră totuși averi mari. Putem deci presupune că în contrast cu cartierele nevoiașe, vor fi apărut deci cîteva locuințe luxoase și templele se vor fi înmulțit. Pare aproape sigur că pe lângă sanctuarele vechi, mai exista încă unul închinat muzelor. De asemenea, e probabil că Histria să fi avut acum și un al doilea gimnaziu. La construcțiile monumentale se folosea calcarul dobrogean, dar din ce în ce mai mult și marmura importată din insulele grecești. Pentru că arta cuceririi cetăților progresase, vechiul zid de apărare fusese înlocuit cu unul de piatră.

În cazul unei distrugeri și refaceri totale, posibilă dar încă de nimic dovedită pentru această perioadă,

putem presupune că traseul străzilor se ordonase, începând să semene cu cel descoperit de cercetările arheologice. Arhitectura și arta, când aveau prilej să se manifeste, își păstrau încă frumusețea nobilă, deși convenționalul și virtuozitatea înlocuiau tot mai mult observația directă a naturii și inventivitatea. Histria urma probabil transformările urbane caracterizând epoca elenistică, când o regularitate rece se impunea tot mai mult contrastului și neprevăzutului. «Modernizarea» va fi fost însă încetinită de împrejurările istorice grele prin care cetatea trecea.

Stăpînirea romană, mascată sub forma unui protectorat binevoitor, și pacea romană, reușind să frîneze cîtăva vreme procesul de dezagregare socială, va permite Histriei o revenire și chiar o nouă înflorire în timpul Antoninilor. Pe lângă monumentele epigrafice, renașterea cetății este atestată acum și de numeroasele fragmente arhitectonice ajunse pînă la noi, majoritatea de marmură.

În secolul II și prima jumătate a secolului III, în era noastră, existau la Histria cel puțin 5–6 temple închinat lui Apollon, lui Zeus, lui Dionysos, Cabirilor din Samothrake, lui August. Existau cele două gimnazii, un portic monumental, termele, o hală comercială. Piața publică, cu geometria riguros ordonată, și locurile din jurul acestor monumente trebuie să fi semănat însă cu un bazar de statui, de calități și facturi foarte diferite, unde se întâlneau împărații protectori cu binefăcătorii autohtoni. Vechea dirzenie greacă se transformase de mult în lingușire servilă și acum nu căuta decît să-și perfecționeze modul de exprimare.

Arhitectura voit monumentală, demnă și împodobită, respecta șablonul antic, reproducînd formele consacrate, fără a mai ști însă ca sub coaja lor să facă să palpitate spiritul care le crease. Artele plastice prezentau și ele aceleași calități și cusururi.

Perioada de revenire din timpul Antoninilor și Severilor e relativ scurtă. În anul 248 goții cuceresc și dărîmă cetatea pînă în temelii. Refacerea ei nu va mai fi începută decît spre sfîrșitul veacului, de cînd durează și ultimul zid de incintă.

Ruinele lăsate de goți au furnizat materialul reconstrucției. Arhitravele sfărîmate au fost întrebuințate la praguri și buiandrugi. Fusurile de coloane răsturnate au fost din nou înălțate pe baze mai mult sau mai puțin potrivite, capitelurile dispartate au încoronat pilaștrii din zidărie, dar și mult calcar bun și marmură albă din fostele monumente au luat drumul cuptoarelor de var, pentru că acum zidăria se făcea cu mult mortar, necesar să egalizeze rîndurile de piatră și cărămidă de adunătură, nepotrivite ca dimensiuni. Trebuie să fi fost destul de bizar aspectul acestei noi Histrie cîrpăcită din vechituri.

În secolul IV, creștinismul făcea mari progrese în tot imperiul roman. Putem presupune deci, că alături de vreun templu refăcut se va fi ridicat și prima capelă creștină. Marile prefaceri sociale în curs erau însoțite de prefaceri pe plan ideologic. Păgînismul, care fusese suportul spiritual al orînduirii sclavagiste, se năruia odată cu sistemul care-l crease.

Prin edictele din anii 426 și 439, Teodosiu II prescria distrugerea templelor păgîne din imperiu. Elada singură beneficia de oarecare clementă în cadrul acestei măsuri radicale. În Elada, templele, dată fiind faima de care se bucurau cele mai mule dintre ele, trebuiau numai dezafectate și transformate în biserici. Numai în felul acesta monumentele de pe Acropola Atenei au mai putut ajunge pînă la noi. După această dată, nu trebuie să ne mai gîndim la temple în Histria. De altfel, proasta stare economică a cetății nu va fi permis, probabil, nici o refacere mai însemnată pentru locașurile de cult păgîn, așa încît din punct de vedere arhitectonic și artistic pierderea nu putea fi mare.

Epoca lui Justinian și a urmașilor săi imediați dă oarecare lustru decrepitudinii. Se repară unele monumente din veacul trecut, se fac adăugiri care complică planurile stricîndu-le simetria, se construiesc biserici și multe bordeie înghesuite haotic la adăpostul zidului de incintă. Dar pentru artă și meșteșuguri, expulzarea din cetate a lui Apollon, Dionysos și Hefaistos a fost nefastă. De fapt, sărăcia și nesiguranța urmată de grabă au dus la uitarea meșteșugului bun și toate laolaltă făceau ca orașul să nu mai aibă decît un aspect foarte modest. În locul zidurilor cu mortar tare, roman, care și el înlocuise cu cîteva veacuri în urmă zidăria uscată a grecilor făcută din blocuri perfect tăiate și agrafate, apar acum zidurile șubrede din bolovani puțin sau de loc ciopliți, legați cu pămînt. Placajele de marmură, încă obișnuite pe vremea Antoninilor și Severilor, sînt înlocuite cu tencuieli bălțate cu o zugrăveală fără gust.

Descoperirile de azi dezvăluie mai ales aspectele acestui umil final al cetății. Exemplele unei arte arhitectonice și sculpturale superioare, vorbind de epoci de prosperitate trecute, apar numai ici și colo, prin fragmente mai vechi, încorporate ultimelor construcții, pavajelor de stradă și mai ales zidului de incintă.

Cam aceasta este, cuprinsă într-o viziune fugară cu multe semne de întrebare și presupuneri riscate, istoria și iconografia desfășurată a Histriei.

Chiar din primele aspecte, pe care le îmbrățișam acum cu privirea, devenea evident pentru noi că cetatea în care ne aflăm nu a fost nici Pompei și cu atît mai puțin Atena. Totuși, măsura lucrurilor, sugerată de resturile rămase, dalajele de piatră apărînd printre ierburi, panta ușoară a solului care dă formelor mișcare și accentuează perspectivele, natura de o măreție simplă și mai ales vraja exercitată de sondarea unui trecut pe jumătate fabulos, ne-au făcut să nu băgăm de seamă că am rămas pironiți în același loc, pe blocurile de marmură ale cornișei dorice năruite, o oră încheiată. Umbra zidului s-a lungit pe lespezile pietei și din buruieni au început să suspine greierii. Deasupra noastră filfiie catifelat pasărea Minervei. Cucuveaua, oprită pe unul din bastioanele porții, anunță și ea apropierea serii și ne face să ne amintim că mai avem încă lucruri de văzut.

Pornim pe strada bazilicilor, care se deschide în fața noastră, spre sud.

Acesta este sectorul care a fost complet dezgropat și care îți redă atmosfera și imaginea cea mai încheată a unui cartier public din Histria tîrzie și probabil, cu destulă fidelitate, din oricare mică cetate antică de cultură greco-romană.

Strada e largă de 4 metri și pavată cu dale mari, frumoase. Pe axa ei există o canalizare regăsită și

Secțiune prin stradă cu canalizare
1. Canal — 2. Pavaj inițial — 3. Umplutură ulterioară

pe alte străzi. Pînă spre sfîrșitul vieții cetății, această canalizare funcționa asigurînd o salubritate multumitoare. Se știe, de altfel, atenția pe care grecii și mai ales romanii au dat-o lucrărilor edilitare.

Ca să-i întrecem, noi cei de azi, stăpînitorii unei tehnici avansate, mai avem încă multe de făcut, chiar în centre urbane față de care întreaga Histrie nu ar fi decît un cartier.

Resturile unor clădiri a căror funcție e mai greu de precizat, trei basilici și un local comercial, din care se mai păstrează încă zidul teighelei de vînzare, mărginesc strada pe ambele laturi. Pereții rămași în picioare ating pe alocuri 2 metri, așa încît profilul străzii apare bine

încadrat. Bazilicile, simple săli aproximativ dreptunghiulare, împărțite în trei nave prin două rânduri de stâlpi intermediari, serveau probabil ca localuri de tranzacții comerciale. Distanța, relativ mică dintre stâlpi, justifică presupunerea că erau acoperite cu șarpantă, deși nici boltirea nu poate fi exclusă, cel puțin pentru una din ele, dată fiind mai ales perioada când au fost construite. Geometria clară a volumului lor și aspectul de trăinicie, care se asociază totdeauna cu construcția lapidară, sobrietatea zidurilor nude, pe care va fi reieșit cadrul ornat al portalului împrumutat unui monument mai vechi, trebuie să fi dat acestor edificii modeste o frumusețe asemănătoare cu cea a magaziiilor de piatră ridicate în porturile dobrogene în timpul stăpînirii turcești și dintre care puține mai sînt în picioare.

Dar monumentul cel mai important se găsește la capătul străzii, pe latura sudică a unei curți sau piețe cu peristil. Sînt termele, datînd din epoca Severilor — începutul secolului III al erei noastre — și refăcute după dărîmarea cetății de goți. Construcție puternică acoperită cu bolți, ele cuprindeau obișnuitele încăperi ale unei băi romane: vestiarul (apodyterium), sala de sudație ușoară (tepidarium), sala de sudație abundentă (laconicum), sala cu căzi sau bazinul de apă caldă (caldarium) și în sfîrșit sala cu bazinul de apă rece (frigidarium).

Tepidarium, laconicum și caldarium aveau hypocaust, adică un sistem de încălzire cu aer cald, circulînd sub pardoseala acestor săli sprijinită pe stâlpișori și placajul ceramic al pereților, îndepărtat și sprijinit pe aceștia prin niște picioare speciale. Placajul era fixat cu crampe metalice. În ruinele termelor de la Histria toate aceste detalii se mai văd încă foarte bine și, din punct de vedere documentar, ele prezintă un interes deosebit.

Alături de grupul încăperilor pentru baia propriu-zisă exista grupul pentru distracții și odihnă, care în cazul nostru e reprezentat de o sală importantă, formînd un dreptunghi cu laturile de 13,50 și 28 m. Ea este însoțită de cîteva cabinete, în care s-au descoperit pardoseli din frumoase mozaicuri de calcar alb combinat cu cubulețe ceramice.

Cercetările au dovedit că cel puțin pînă la distrugerea din anul 248, interiorul termelor era tratat cu oarecare lux. Este sigur că sala mare avea pardoseală și placaje de marmură, fresce și bolți decorate. Au rămas în picioare cîteva ancadrame de piatră în dreptul ușilor și pereții pînă la nașterea bolților. Fără prea mult efort, se poate reface în închipuire imaginea arhitectonică a edificiului și chiar, atunci cînd șantierul se animă de lucrători sau pe strada pustie irupe o ceată de turiști gălăgioși, aspectul de odinioară al unei zile de afluență către acest stabiliment probabil foarte căutat.

La această oră tîrzie însă, și aci domnește aceeași pace de cimitir.

În piața pavată ni se părușe că domnia acestei păci se impunea lucrurilor fără severitate. Acolo, resturile de ziduri scunde și dalele albe figurau aproape întîmplătoare în cadrul vegetal puțin deranjat de sapa arheologilor. Cîntecul greierilor ne dovedise că sub tufe viața furnica în formele ei multiple. Aici nu mai erau decît ruine: pretutindeni ziduri cenușii, de piatră, și ziduri roșii de cărămidă, forme ciuntite și sfîrțecate, răni fantastice simbolizînd suferința. Pardoseala desfăcută a sălilor de baie oferea aspectul complicat al canalizărilor răvășite și al unor guri negre de subterane. Dezordinea din acest sector contribuia la dramatismul tabloului și la întreținerea atmosferei de catastrofă. Aci, pacea de cimitir devenea tristă și grea. Părea că în prăbușirea lor, bolțile și zidurile au ucis toată viața de care edificiul termelor fusese odinioară plin.

În timpul imperiului roman, termele căpătaseră în cetatea antică o importanță extraordinară. Ele erau

locul de întîlnire al celor din clasa privilegiată, unde trupul și mintea găseau deopotrivă satisfacție. În ele se putea lua o baie variată și combinată savant, se putea face gimnastică și asculta lecțiile filozofilor. Sub domnia Antoninilor și Severilor, termele ajunseseră să fie, la Roma, clădirile cele mai complexe, mai vaste și mai luxoase. Proiectarea și execuția lor puneau arhitecților din acea vreme probleme grele de compoziție și tehnică. Uneori acestea au fost soluționate cu mult meșteșug, fără însă ca măiestria să poată învinge total piedicile rezultînd din complicația programului și reunirea în același trup a unor elemente cu valoare spirituală foarte diferită. Termele sînt clădiri reprezentative pentru ceea ce am putea numi barocul arhitecturii antice. Frumusețea templelor, a porticurilor și a bazilicilor rezulta și din simplitatea programului lor. Dar, timp de trei veacuri, termele au fost clădirile în care s-au oglindit cel mai bine o concepție de viață civică foarte evoluată și gradul de dezvoltare al arhitecturii antice, spre sfîrșitul ei.

Din planul Histriei, atît cît s-a dezgropat pînă azi, reiese limpede că edificiul în care ne aflăm era cel mai mare din oraș. De aceea, ruinele termelor din Histria rămîn, împreună cu cele ale zidului de incintă, mărturiile cele mai impresionante și mai evocatoare pentru ultima parte din viața cetății. Însă dacă zidul de incintă e o ruină echilibrată, senină, frumoasă, termele sînt lugubre. Este prea evident că aci suferința și moartea au înlocuit viața și bucuria. Este un loc în care nu trebuie să treci pe înnoptat. Dacă pretutindeni în cetate singurătatea place, aci dorești să întîlnești oameni.

Urînd spre casa romană, constatăm imediat că dacă ne-am fi zorit puțin am fi întîlnit oameni, am fi găsit echipele la lucru.

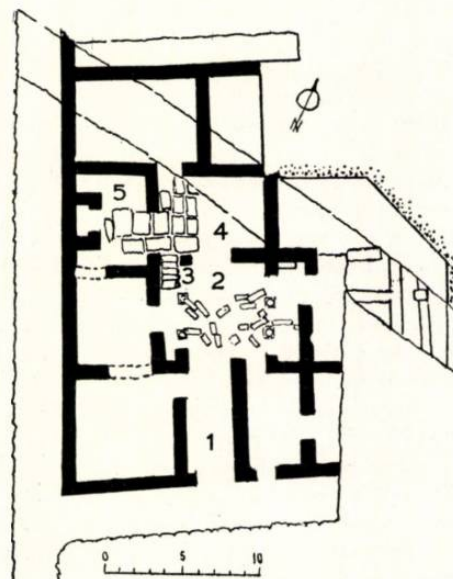
Strada, asemănătoare cu cea pe care umblasem, străbate un cartier în cercetare. Unelte de muncă, părăsite în unghere, și vrafuri de cioburi proaspăt dezgropate ne dovedesc că profesorii și săpătorii au plecat de curînd din aceste locuri.

Casa romană, la care ajungem repede, e situată aproape de vîrfurile acropolei, marcat de un semn geodezic.

De la ea se vede iarăși lacul, care acum, în faptul înserării, seamănă leit cu marea. Apele lui s-au colorat intens și țărîmul opus nu se mai zărește. Vîntul care s-a pornit din răsărit, de la marea adevărată, ridică valuri

Planul casei romane tîrzii

1. Intrarea principală — 2. Curtea interioară
3. Scara — 4. Camera de primire — 5. Camera de lucru

cu creste albe. Promontoriul domină lacul cu 7 sau 8 metri, ceea ce dă destulă înălțime pentru ca ochiul să cuprindă un orizont foarte vast.

Simțim că am început să fim sătui de antichități și parcă ne atrage mai mult spectacolul naturii. Unul dintre noi a și găsit un fus de coloană căzut între ierburile înalte și mirositoare și s-a așezat, la o parte, în contemplație mută.

O casă romană nu este totuși un lucru care să nu trezească curiozitatea. Concepția planului ei reprezintă un mod de viață și o soluție de arhitectură îndelung elaborată. Atriul și curtea cu peristil îi constituie o dominantă clară, simburile de organizare logică și mai ales o combinație plăcută a spațiilor închise cu cele descoperite. Preocupările arhitectului înving repede înclinațiile de turist amator și iată-ne intrați fără poftire în casa cetățeanului histrian.

Printre locuințele descoperite numai recent la Histria, edificiul acesta poate fi considerat monumental. Ocupă o suprafață în plan de aproape 500 m², grupînd în jurul unei curți cu peristil cel puțin 10 încăperi cu dimensiuni confortabile. Prezența unui capăt de scară în curtea interioară indică în mod evident că edificiul avea și etaj. Forma regulată a planului și felul în care zidăria parterului, păstrată pe o înălțime de peste 1 metru, apare lucrată, dovedește o concepție și o execuție îngrijită. Probabil că era locuința unui om avut, unul dintre puținii ce vor mai fi existat în Histria în secolul VI, pentru că, după felul construcției și un mic tezaur de monede găsit în timpul săpăturii, casa este datată de epocă târzie, adică sfîrșitul secolului V — începutul secolului VI.

Remarcăm, zăcînd în curtea interioară și pe pardoseala camerelor, cîteva fragmente arhitectonice care ne interesează: baze atice, fusuri de coloană, două capiteli ionică de factură romană, cîteva capiteli de pilastru cu o decorație stîngace și greoaie.

Dar nu avem timp să le cercetăm mai cu atenție. Din direcția templului străbat pînă la noi suierături puternice. Prietenul nostru ajunsese înaintea noastră la locul întîlnirii. Ne îndreptăm în direcția de unde veneau apelurile insistente. În grabă, unul din noi era gata, gata să scape într-un sondaj acoperit de mărăcini și care avea numai vreo 4 metri adîncime. Noroc că de emoție a căzut înaintea șanțului.

În capătul străzii, care știam că ajunge la templu, ne aștepta prietenul.

— Ei, cum vă place?

— Grozav!

— Plecați mîine?

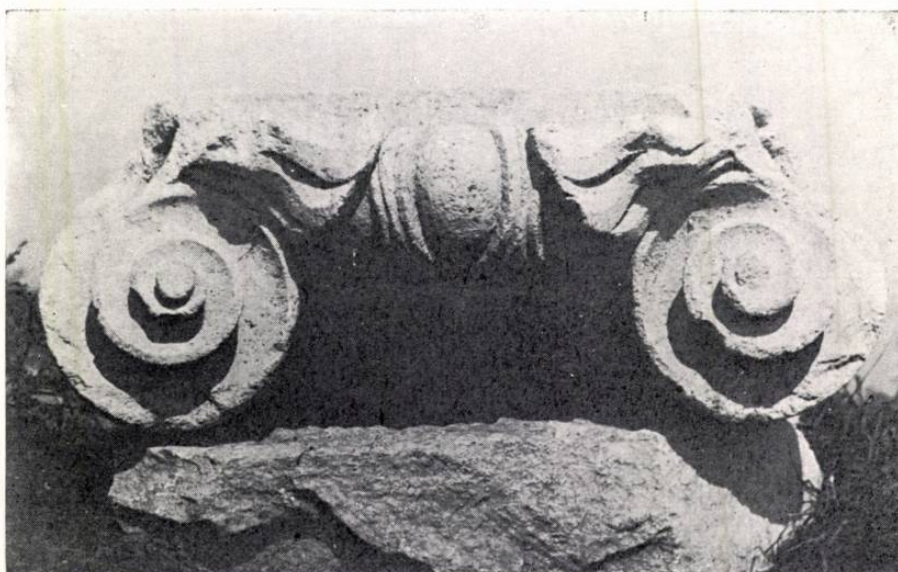
— Plecăm.

Capitel de pilastru corintic roman

Capitel ionic găsit în casa romană

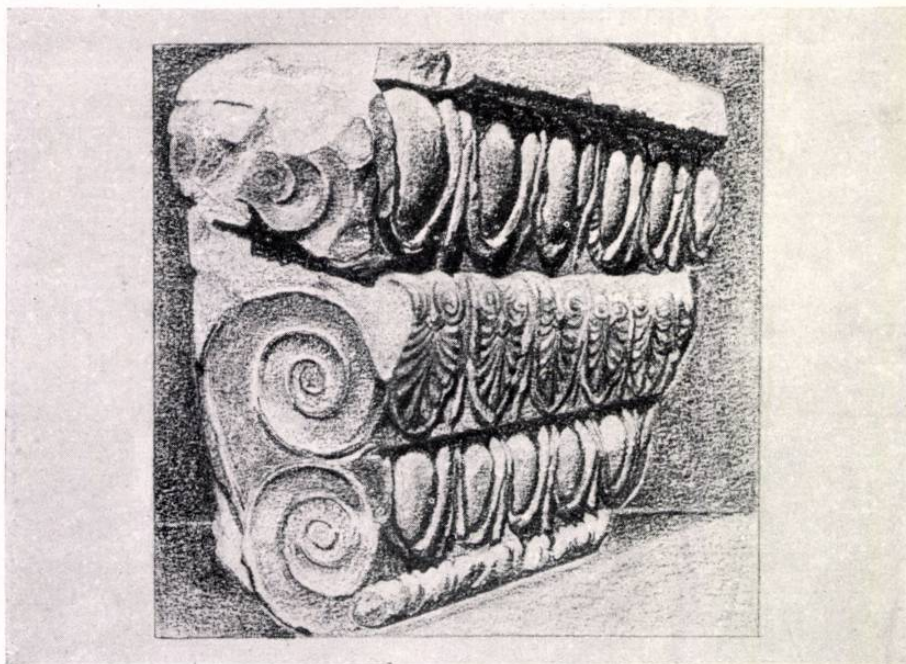

Capitel ionic grec

Capitel de antă găsit în ruinele zidului elenistic

Capitel de antă de la templul Didymaion din Milet (sec. VI î.e.n.)

— Ați văzut tot?

— Tot, afară de templul Afroditei.

— Uite-l colo.

Înaintăm câțiva pași și ne găsim la marginea unui perete vertical al unei săpături cam de trei metri adâncime. Jos, aproape de malul lacului, un podium de piatră cu trei trepte în față — stilobatul. În dreapta, un zid scurt — peribolul. Pe podium, urmele celei împărțită în două de un zid transversal, cu o deschidere la mijloc.

În adevăr, ar putea fi resturile unui templu grec.

— Acesta e templul Afroditei, murmură încet unul dintre noi, cu glas melancolic.

— Probabil templul Afroditei, îi confirmă prietenul. A fost opinia lui Pîrvan, care fără să-l fi descoperit, a găsit în apropiere statuete arhaice ale acestei zeițe ținând porumbelul la piept. Pînă în prezent opinia lui nu pare contrazisă de nimic. Probabil secolul V înaintea erei noastre și probabil de stil ionic. Nu s-a găsit însă nimic din suprastructura înălțată pe stilobat.

Templele Afroditei, zeitate de origine asiatică, erau uneori locuri de petrecere, mai ales pentru marinarii care abordau în porturi, după o călătorie lungă. Slujitoarele zeiței erau slave frumoase, pe care grecii le numeau herodule. Templul din Corint avea 1000, iar cel din Sicilia, de lângă Drepanum, pe muntele Eryx, era vestit pentru aceleași motive. La ora asta tîrzie aci nu veți putea însă vedea mare lucru. Mîine, pe lumină, să studiați sistemul de construcție al zidurilor; e un exemplu de execuție perfectă. Acum veniți repede să nu pierdeți cel mai frumos spectacol pe care-l oferă Histria.

— O clipă. În materie de arhitectură noi putem să ne închipuim și ceea ce nu se mai vede. Platforma pe care era așezat templul era bătută în trecut de valurile mării. Ziua, silueta lui nobilă, ritmată de coloane, se proiecta aurie pe albastrul apelor și al cerului. Noaptea, razele lunii se furișau în peristil, poleind cu argint pietrele reci. În umbra celei, statuia zeiței născută din spuma undelor prindea viață și asculta surizătoare șoapta pasionată a histrienilor săgetați de Eros, veniți în rugăciune. Un loc atît de frumos și o temă atît de omenească nu puteau produce decît un monument frumos. Dacă închidem ochii vedem aievea templul Afroditei.

— Mai bine deschideți-i mari și veniți după mine. Helios nu așteaptă.

Prietenul nostru o luă sprinten înainte, spre zidul cetății. Intrară iar pe strada bazilicilor și în dreptul unei fundături ne apropiară de zid, unde descoperirăm o scară de piatră, bine păstrată, conducînd deasupra lui. Era una din scările pe care urca garda la drumul de rondă și creneluri.

Unul după altul ajungem pe zid, și de acolo de sus asistăm, în adevăr, la cel mai frumos spectacol pe care-l oferă Histria. Apusul soarelui peste stepa și colinele dobrogene.

Sub cerul rubiniu s-au încrucișat flotele aeriene a două cîrduri de cocori sburînd la înălțimi diferite.

Intersecția unghiurilor cu laturi neegale, descrise de ele în văzduh, ne pune o problemă de geometrie euclidiană.

— Încotro merg?

— Spre insula Lupilor.

★

Cea de a doua zi la Histria nu a însemnat, ca și prima, decît alte cîteva ceasuri la Histria.

Obosiți de drum, de cele văzute și îmbiați la somn de paturile confortabile ce ni s-au pus la dispoziție, am ieșit din casă abia la 8. La 12 venea Matei să ne ducă la gară.

Afară, am găsit ziua strălucitoare și munca pe șantier în toi. Pe marginea tranșeei zidului elenistic ne descoperim prietenul.

— Bună dimineața, boierilor.

— Mulțumim dumneavoastră. Și v-am mulțumi încă odată dacă ne-ați spune ce să facem mai întii.

— Asta e problema? Vizitați cetatea. Doar nu veți fi crezînd că ieri ați văzut lucrurile cumsecade.

— Așa e. Dar vrem să facem o mărturisire. Noi am venit la Histria convinși că vom găsi multe imagini de arhitectură frumoasă și piese de mare artă. Pîrvan vorbește de nenumărate monumente publice, iar cercetătorii care l-au urmat, de bogăția și strălucirea marelui oraș grecesc de la Marea Neagră. Ca să fim sinceri, trebuie să recunoaștem că ceea ce am văzut ieri ne-a lăsat impresia că acești pasionați arheologi au cam exagerat. Pe lîngă cîteva «nobile marmure antice» am întîlnit foarte multe ziduri de piatră ordinară, legate cu mortar sau chiar cu pămînt; în loc de mari și splendide monumente, cîteva baze, fusuri de coloană și arhitrave, care după dimensiunea lor sugerează edificii modeste, avînd cel mult 5—6 metri pînă la cornișă; majoritatea detaliilor decorative ne-au părut banale sau stîngace; n-am întîlnit nici o metopă sculptată, nici un fragment de friză care să-l amintească pe Fidias sau Praxitel; soclurile statuiilor împăraților romani și altarele înzidite în zidul de incintă nu dovedesc putere de invenție și artă deosebită; par marfă de duzină, ceva asemănător cu producția pietrarilor noștri care furnizează cimitirele; basorelieful lui Mithra e o icoană cu personaje țepene și disproportionale; am găsit prea puțin la Histria reflectarea, măcar palidă, a «miracolului grec» și prea mult a decadentei artei provinciale romane.

— Cred că pînă la un punct aveți dreptate. Histria n-a putut fi niciodată o cetate strălucită și nici un mare centru de artă. Acest lucru s-ar putea spune însă despre foarte multe orașe grecești, cu trecut istoric mult mai însemnat decît cetatea noastră. Gîndiți-vă ce ne-au lăsat Teba sau Sparta în materie de artă; mai nimic.

Înflorirea extraordinară din secolul VI și mai ales din cele două următoare, înaintea erei noastre, a cîtorva centre importante ca Atena sau Corintul, Siracusa sau Tarentul, Rodos, Halicarnas, Milet sau Efes, au creat un meritat prestigiu culturii grecești de care au profitat însă în mod abuziv toate rudele lor mai mult sau mai puțin apropiate, așa cum și între oameni un membru de familie ilustru face ilustră toată familia.

Totuși, să nu fim prea severi. Histria și-a încetat viața acum 13 veacuri, după o existență tot atît de lungă, în decursul căreia orașul a suferit multe nenorociri și a avut multe înfățișări. Fără a face o paralelă silită, gîndiți-vă la transformările orașelor moderne. Ce erau Bucureștii de acum 100 de ani și ce sînt astăzi. Desigur, este inutil să vă cer să vi-l imaginați peste 1000 de ani.

Fragment de friză cu bucranii

Amfore grecești din colecția muzeului local

